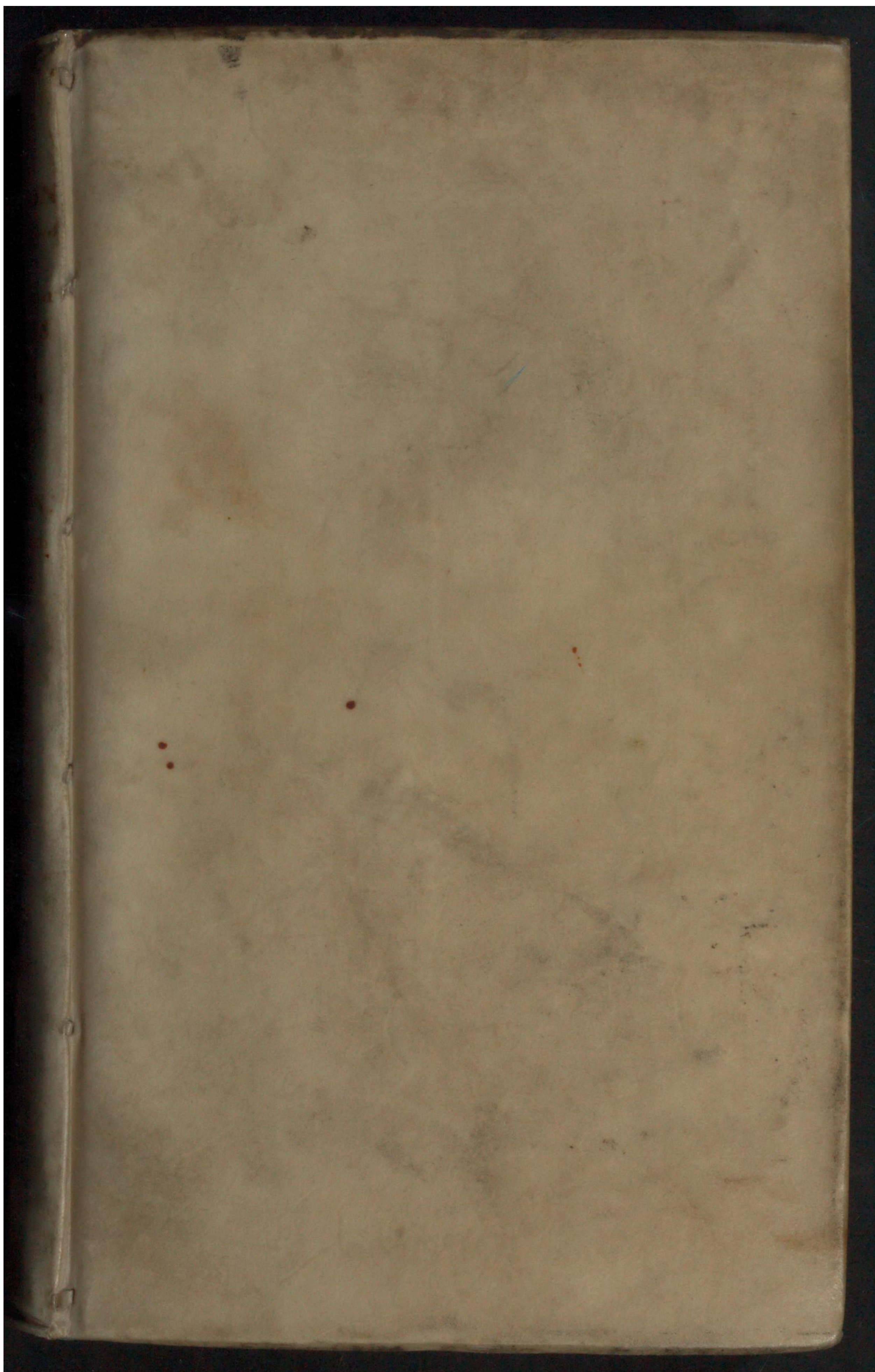
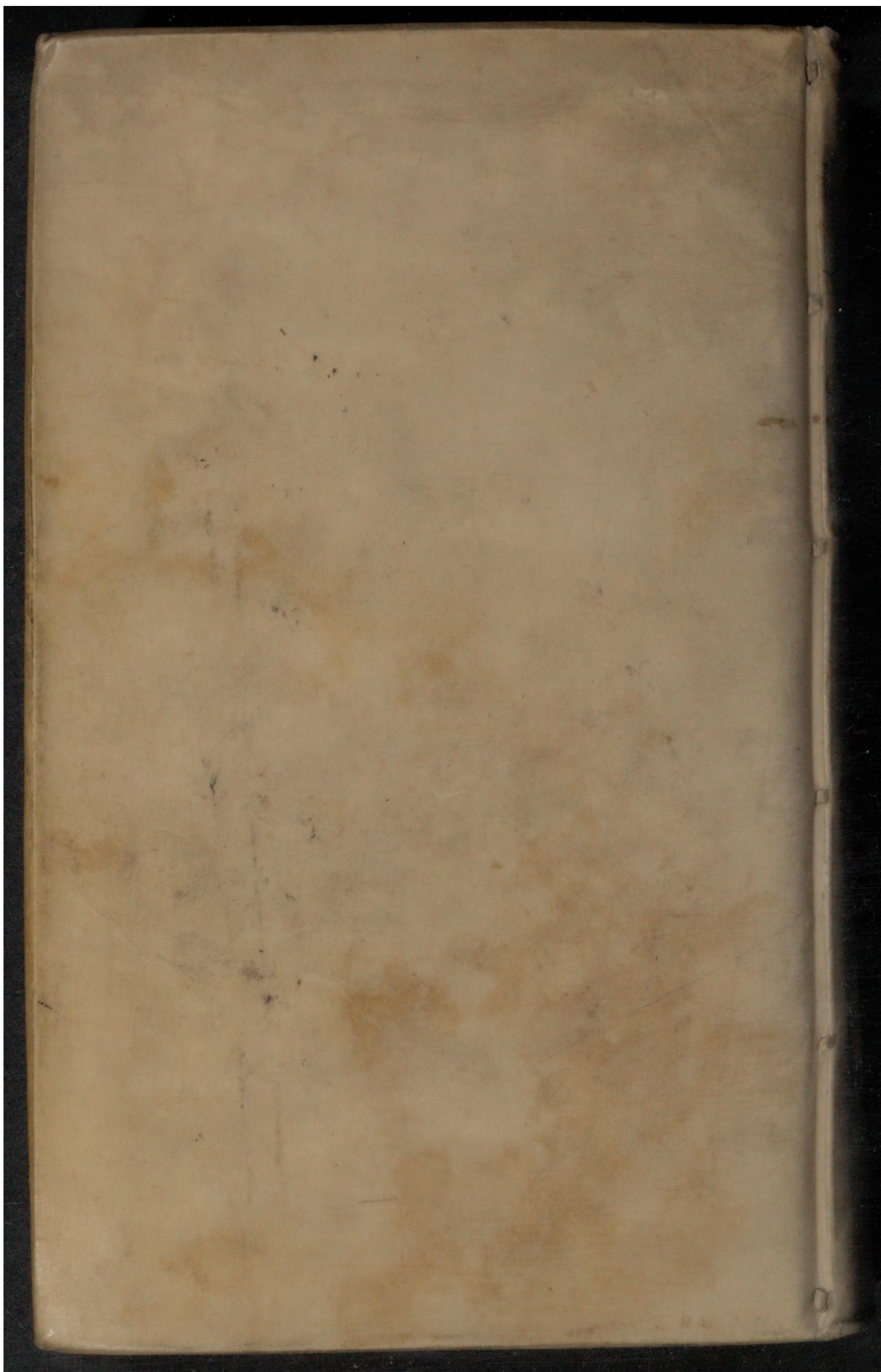

DE GRÆCÆ ECCLESIÆ HODIERNO STATU EPISTOLA.

Authore

THOMA SMITHO,
Sacræ Theologiæ Doctore, & Ecclesiæ Anglicanæ Presbytero.

Editio nova, auctior & emendatior.

TRAJECTI ad RHENUM,

Apud FRANCISCUM HALMAM Acad. Typogr. cIↄ. Iↄ. c. XCVIII.

LECTORI S.

Um a multis annis hic libellus, distractis exemplaribus, apud nostrates bibliopolas vix compareat, & rarissime quidem, ut accepi, in vicinis regionibus sit reperiendus, ut illum attentissimâ mente relegerem, & reciso, si quid minus exploratum, quod in opere miscellaneo ab homine licet veritatis studiosissimo vix præcaveri potuit, obrepsisset, nonnullisque, quibus res Ecclesiasticæ Græcorum amplius illustrari possint, superadditis, tandem ultimis curis, ecollectis, tertio ederem, tum argumenti, quod inibi tractatur, gravitas, tum amicorum consilia facile suadebant. Quibus præcipue ut morem gererem, dum me ad pensum istud absolvendum animo affectibus vacuo accinxerim, paucula quædam, puta in recensione Dominicarum post Pascha, de Seculo, in quo mos reservandi panem Eucharisticum inceperat, aut istiusmodi, nullius plane momenti, minus accurate posita, quæ mihi quasi aliud agenti exciderunt, occurrere, qua, aut explicatione aut emendatione indigere videantur, non invitus fateor: plura quoque, si proprio judicio convictus, aut ab adversariis aliisve,

qui aut ex industria, aut ὡς ἐν παρόδῳ de rebus Græcorum disseruere, monitus, ea reperissem, emendaturus. Sed cum argumentum illud in varias, easque pene infinitas, partes diductum diffusumque, additamentorum sit maxime capax, multa, quæ licet non cognitu necessaria, saltem non incongrua aut inepta mihi videntur, aut suis in locis inserenda, aut seorsim in fine apponenda, omni debito examine adhibito, curavi: interim tamen in hoc compendio jam recensito & aucto summa tantum dogmatum, disciplinæ, rituum, aliorumque, quæ ad præsentem Græcæ Ecclesiæ statum propius spectant, capita congessisse contentus: aliis, qui judicio & penitiori rerum Græcarum cognitione pollent, ea omnia fusius enarrandi relicta, si qua manet, gloria.

*Ex horum autem numero plane excipiendus est: nuperus quidam Scriptor Gallus, qui quasi novus Cato de cœlo decidisset, orbi literario arcana hactenus incognita revelaturus, * rhapsodiam* de gentibus & ecclesiis Orientalibus sub imperio Ottomannorum degentibus, *nulla arte, judicio nullo contextam, observationes, cuivis vel proletario obvias, & pleraque ex parte ex trivio petitas,* &

* Etat present des actions & Eglises Grecques, Armeniennes, & Maronites, en Turquie: par le Sieur de la Croix. à Paris. M. DC. XCV.

& si alicubi occurrant, quæ bonæ frugis sunt, ab aliis manifesto plagio surreptas, continentem, in publicam lucem nuper inauspicatis avibus extrusit. Sane pudori & famæ suæ non inepte consuluit, quæsita apud indoctam plebem industriæ in rebus miris, & plane novis, ut ipsis pro fatuitate sua videbuntur enucleandis collocatæ laude, quod non Latine sed Gallice scripserit; acrem censuram eruditorum, illam linguam neutiquam callentium quibus istæ ineptiæ sorderent, hoc modo facile evasurus. Ita sæpenumero usu venit, ut cultioris literaturæ prorsus rudes & ignari sibi sapere, & de rep. literaria bene mereri videantur, quos plane desipere, & bonas literas indocta tractatione funestare, aliis, qui recte judicare norunt, maxime constat. Sed cum Author iste præ immodico zelo (qui si careat Christiana charitate, ratione, & sapientia directricibus, mutato nomine insania nuncupari debet, cujuscunque communionis in sacris sint ejusmodi ignei zelotæ) in Græcam Ecclesiam tanquam rebellem, blasphemam, hæreticam, & schismaticam, passim debacchetur, hoc solo nomine, quod jura sua contra Romani Pontificis tyrannidem vindicaverit, adhucque noluerit jugo servitutis implicari; cum Cyrillum Lucarim, Patriarcham Constantinopolitanum,

Virum optimum, & de Ecclesia Græca, si quis alius, quicquid contra blaterant & mentiantur οἱ ἐξ ἐναντίας, præclarissime meritum, spurcissimis & falsissimis convitiis prosciderit; cum denique istorum temporum historiam ingestis fabulis mire corruperit, sibi ipsi imputare oportet, si quippiam in se acrius animadversum putet. Debuerat nosse horrendas istas calumnias, ab Allatio ad infamiam nomini Cyrilliano inurendam propalatas, quas credulitate inhonesta & plane damnanda, studio partium nimium quam abrepti, suis in scriptis admisêre Arnaldus & Simonius, ex prolatis tabulis, literis authenticis, aliisque Virorum magnorum, non minus probitate ac legationibus, quas apud Portam Ottomannicam summa cum laude obierant, illustrium testimoniis dudum omnium bonorum, qui veritatem amant, derisui & odio fuisse expositas. Quod si nosset, & tamen dissimulaverit, quanti stuporis erit argumentum, pellucida mendacia contra vim veritatis, tot manifestis indiciis & probationibus ultra omnem cavillationem sophisticam evicta, obstinate tueri! Sed litem istam quam tanto cum furore contra Cyrillum duo illius, non infimi & famam eruditionis nominis, infensissimi hostes, intentarunt quasi temeritatis suæ pœnituisset, turpiter deseruisse quidni dixerim,

dixerim, cum repetitis vindiciis nondum hactenus fuerit responsum? De exceptionibus, si quas habent, vel ipsi Romanenses moderatioris ingenii, qui veritatis studio ducuntur, judicent, an valeant, aut tanquam justæ & legitimæ sint admittendæ. Non enim ullatenus opus erit, ut in novam litis quasi sopita disceptationem ipse denuo descendam.

An vero dogma de transsubstantiatione, prout hodie in Ecclesia Romana juxta Concilii Tridentini canones obtinet, in Græca Ecclesia inter articulos fidei & religionis, non nisi post exauctoratum Cyrillum, introductum fuisse, demonstraverim nec ne, penes alios esto statuendi arbitrium Nam de hodiernis Græcis, quos Romanensium blanditiis, ne dicam pecuniis corruptos, & misere delusos, fidem majorum hac ex parte dedidicisse querimur & dolemus, non est, quod tantopere solliciti simus: nec denegandum censeo, illud ex orthodoxa confessione, uti appellatur, Catholicæ atque Apostolicæ Ecclesiæ Orientalis, & ex Synodo Hierosolymitana cum Dionysii Patriarchæ Constantinopolitani responsione A. D. M. DC. LXXII. simul edita satis constare. Unde vero hæc fluxa fides & inconstantia ortum habuerit, ac quo pacto doctrina hæc nova; adhuc plane cruda, vixque satis probe intellecta,

apud Græcos Antistites & Sacerdotes, nondum miris absurdissimisque Scholasticorum subtilitatibus penitus assuetos & exercitatos, argumentisque, quibus inter disputandum urgentur, indicto silentio, succumbentes, non ita pridem obtinuerit, alibi ostendi, nec rem istam, quam in iterata ad Simonium responsione fusius egi, hic retractare necessarium videbitur. Ad æquos arbitros provoco, ut prout jus, fas, & ratio sana, atque injustis præjudiciis libera, suggerent, utraque parte audita statuere velint.

Male & acerrime quidem ussit D. Arnaldum, quod de Græcis ante mota hoc seculo certamina supra asserui, qui magno & laborioso apparatu in libro de perpetuitate fidei *contrarium evincere molitus est: cujus pomposi operis non minima pars* inutilis reddere-tur, *ipso Simonio fatente, qui illius argumenta ad probandum Græcæ Ecclesiæ cum Romana in hoc præsertim dogmate, tanquam tela plumbea & plane obtusa elevat, ipse novus athleta in arenam prodiens fortioribus & acutioribus usurus, si illud mihi fuerit concedendum. Hinc ingens istud dedecus, ut putavit, sibi impactum ulturus Arnaldus, Simonium magno animi æstu & indignatione excipit, tanquam hominem vanum, ineptum, tantum nomine tenus Criticum, omnis judi-*

*cii expertem, & merum nugatorem. Interim tamen senex iste, famæ magis quam veritati consulens, quasi post tot labores in hac controversia impensos errorem fateri puduisset, illa recte & juxta artis Dialecticæ & sedatæ rationis, quam ubivis illic sibi arrogat, regulas, quasi fuisset Doctor plusquam Angelicus & plane infallibilis, judicandi facultate sæpenumero destituitur: cujus rei eruditum quemvis & probum Lectorem sequestrum & arbitrum adhibebo, qui difficultatum D. Steyaerto ab Arnaldo propositarum sextam partem diligenter & accurate perlegerit. Dum autem præ fastu, quo intumescit, & pro dictatoria authoritate * ea argumenta, quæ adversus Simonium attuli,* valde mala & ratione vacua, *in genere absque aliqua probatione dixerit Arnaldus, calumniam hanc, tanquam ridiculam, injustam, & male fundatam, nuda hac relatione retorquere & aspernari sat erit.*

Hoc unicum præterea tum tui tum mei causa, ne Cyrilli famæ & honori quippiam male detractum putes, monendus es, Lector. Cum dixi in hoc libello versus finem, me Cy-

 rillum

* Il a bien reconnu, que cela n'estoit pas vray, puisque son Adversaire lui a fait responses, & des repliques, quoi que fort méchants. *Difficultez proposeés à M. Steyaert*, VI. *part. pag.* 293. *à Cologne M. DC. XCI.* On a contradit ses preuves, quoi que sans raison. *pag.* 300.

rillum in omnibus vix excusatum habere, *illud de dogmatibus controversis & scholasticis, quæ ex frequenti librorum Calvini lectione hausta, contra quam fieri oportuit, in sua confessione fidei promiscue inseruit, intelligi velim. Sed cum de illis ipsis dogmatibus tum inter Protestantes, tum inter Romanenses intercaluerint lites, nunquam fortasse sepiendæ, & de quibus vetus Ecclesia Christiana sententiam suam neutiquam interposuerit, utpote quæ vix cujuspiam momenti viderentur, cum Cyrillo mitius egisse debuere quidam V.V.CL. Augustanæ confessionis fautores, illius famæ hac de causa plus æquo adversantes, cui hoc* παρόραμα, *puriorem doctrinam in præcipuis religionis Christianæ articulis & capitibus, de quibus alterutrinque convenit, assertam, erat condonandum.*

Vale, & laboribus hisce meis, ut ut perquam tenuibus, quos communi Ecclesiæ Christi & diæ veritati ex integra mente consecravi, cum fructu & incremento pietatis, quod opto & precor, fruere. Westmonasterii 26. *Martii Juliani. A. Æræ Christianæ. M. DC. XC. VI.*

PRÆ-

PRÆFATIO
AD
LECTOREM,

præfixa editioni Londinensi 1678.

Ibellum hunc, quem, ut importunis quorundam Amicorum, qui hac de re acriter quidem quotidianiſque pene conviтiis mecum egerint, efflagitationibus quoquo modo ſatisfieret, ante triennium *Oxonii* typis *Sheldonianis*, favore & auſpiciis plurimum reverendi in Chriſto Patris ac Domini, D. *Joannis* Epiſcopi *Oxonienſis* τȣ̃ Πάνυ, in publicam lucem extruſeram, jam denuo limatum recoctumque in manus tuas redditurus, cum ea, quæ facilioris magiſque explicitæ enarrationis gratia, ubi ſtyli aut obſcuritas aut anguſtia id mereri videbatur, altera hac editione ſubinde interſeruntur, paucula ſint, vixque in cenſum referri debeant, de expuncta prorſuſque omiſſa, qua infantes recens natos ſola vini Euchariſtici ſpecie donari aſſerueram, periodo, te paucis monendum officii eſſe mei plane duco. Idem ſane non unus

al-

alterve Romanæ communionis obſcuri homunciones, ſed majorum gentium Scriptores non minus ingenii & eruditionis fama apud nos celebres quam apud ſuos fide, quotquot argumentum hoc ſibi tractandum ſuſceperint, adeo expreſſe tantaque cum confidentia iverunt aſſertum, ut, niſi quod veritas ut ut modeſta in totum nolit opprimi, deploratiſſimi ingenii quenquam haberi juxta eoſdem pene neceſſe ſit, qui vel minimum auſit refragari. Horum verba prolatis tabulis referre non videbitur inconſultum. Ita *Joannes Matthæus Caryophilus* titulo tenus Archiepiſcopus *Iconienſis* in refutatione Pſeudo-Chriſtianæ, ut ille admodum modeſtè pro pietate ſua ac zelo, quo effervefcebat, loquitur, Catecheſeos *Zachariæ Gergani*, quam *Romæ* typis & impenſis Congregationis de propaganda fide A. C. 1631. in Lingua Græca vulgari edidit, pag. 126. ἐν ἐλέγχῳ τῆς ΚΑ βλασφημίας. Τὸ πλέον οἱ Ρωμαῖοι τὴν σήμερον κοινωνοῦσι τὰ βρέφη τοὺς φανερὰ εἰς τὴν ἐκκλησίαν βάπτοντας μόνον τὴν λαβίδα, καὶ ἐγγίζοντας τὰ χείλη τοῦ βρέφους μὲ τὸ αἷμα μόνον καὶ πιστεύουσιν ὅτι μόνον τὸ αἷμα νὰ σώνη διὰ κοινωνίαν σωστὴ τῶν βρεφῶν. *h. e.* eodem Authore Paraphraſta: *Certum eſt communionem infantibus dari in Eccleſiis publice a Græcis ſolo ſanguine, nimirum intingendo eorum labella, talemque communionem a Græcis haberi pro*

ſuffi-

sufficientissima. Idem in censura confessionis fidei, editæ à *Cyrillo Lucari*, Patriarcha *Constantinopolitano*, *Romæ* 1631. 80. pag. 49. eadem fere verba repetit: *Græci ad hunc diem infantibus etiam communionem dant, intingendo tantum labella eorum modicissimo sanguine, & communionem hanc infantibus sufficientissimam credunt*, h. e. *Græce*, prout illa verba ab eodem Authore redduntur, ἐν ἀποδοκιμασίᾳ καὶ κατακρίσει τῆς Κυρίλλου ὁμολογίας. *Romæ* 1632. 80. pag. 99. Εἰθισται τοῖς Γραικοῖς μέχρι καὶ σήμερον μεταδιδόναι τῆς θειοτάτης κοινωνίας καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀρτιτόκοις βρέφεσιν ἐπισταζομένου τοῖς ἁπαλοῖς χείλεσιν αἵματος ὀλίγου, καὶ ταύτην αὐτοὶ ἡγοῦνται κοινωνίαν αὐταρκεστάτην. *Jacobus Goarus* ordinis FF. *Prædicatorum* in commentariis in Εὐχολόγιον Græcorum, *pag.* 374. *b.* ubi postquam Hugonis Victorini verba citasset quæ hoc modo desinunt, nempe, *ergo (si sine periculo fieri potest) juxta primariam Ecclesiæ institutionem Sacramentum Eucharistiæ in specie sanguinis est tradendum pueris;* immediate subjungit, *quod & factitant Græci: nam cochleari, quod* λαβίδα *dicunt, sacro sanguine intincto, guttulam è calice eductam pueri lingua exsugendam apponunt.* Denique *Leo Allatius*, vir sane *Græce* eruditissimus, sed quem, dum in adversarios quoscunque animose invehitur, sæ-

pe

pe sæpius transversum rapit mala animi intemperies. *De Ecclesiæ Occidentalis atque Orientalis perpetua consensione*, lib. 3. cap. 9. sect. 6. pag. 1049. *Eucharistiæ Sacramentum, in quo verum Christi corpus & verum sanguinem profitentur in pane fermentato conficiunt: & sub utraque specie sumunt, qui communicant in Ecclesia: quod etiam pueris & infantibus sub unica specie vini concedunt.* Horum vero testimoniis, quibus nihil aut expressius aut testatius in cujuspiam rei controversæ veritatem firmandam dici potuisse primo aspectu videtur, nisi de testibus tanquam inidoneis & malæ prorsus fidei in nuda facti relatione submovendis quispiam postulaverit, appendicis loco subjungam, quod mihi, dum *Parisiis* agerem, in colloquio cum quodam *Græcæ* Ecclesiæ Episcopo, quem illic conveneram, habito contigerit. Cum ille, hac de re consultus, vinum Eucharisticum solummodo infantibus in os exhiberi in cochleari exsugendum acriter & dogmatice, quasi omnes ritus Ecclesiasticos, qui hodie in usu sunt, penitissime edoctus, contendisset, quo viri impetum aliquatenus coercerem, submonui verba *B. Salvatoris*, quæ apud *S. Joannem* cap. vj. occurrunt, innuere videri, eandem percipiendi Sacramenti sub utraque specie necessitatem omnibus & singu-

lis impositum iri (neque enim infantes illic excipiuntur, neque apud ipsos Laici ab integra communione arcentur) se à difficultate, qua premebatur, hoc ludicro commento egregius cavillator expediendum credidit, infantes nimirum præ tenellæ ætatis infirmitatibus carnis vescendæ neutiquam compotes esse, eamque non esse proprium eorundem alimentum, quasi stomachi ad sancti panis vel unicam particulam digerendam no satis caloris in se habuissent.

Unde vero iste zelus & hæc confidentiaritum hunc Græcis vendicandi ortum habuerint, quibusque de causis praxin hanc quasi certissimam omnisque dubii expertem admitti adeo impendio velint, quos supra allegavi, Scriptores, neque obscurum est neque incompertum. Hoc enim modo Ecclesiæ *Romanæ*, quam mutilati Sacramenti & violatæ institutionis *Christi* ream peragunt ipsi quoque *Græci*, honori optime consultum videbatur. Pari enim ratione *illis* vinum Laicis ac *his* panem infantibus subtrahere fas erit: quasi hoc in utriusque Ecclesiæ excusationem, modo *Græci* id sensissent, aliquo cum juris prætextu debuisset proferri. Illud in præsenti controversum nolo, nec hujusmodi litibus memet immisceo. Cum quæstio sit, uti loquuntur, *de facto*, Testes alterius partis,

quo-

quorum maxime intereſt ſuos ritus noſſe, in medium producam, deinde ritum hunc breviter & enucleate explicabo, ad quem ſi paulo accuratius attendiſſemus, error iſte, quem erravimus, facile caveri potuiſſet.

Metrophanes Critopulus, Protoſyncellus Patriarchalis Eccleſiæ *Conſtantinopolitanæ*, & poſtea ad Thronum *Alexandrinum* evectus, qui olim *Oxonii* ſtuduit, ἐν ὁμολογίᾳ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας diſertiſſimis verbis integram infantum communionem aſſerit, *cap.* 9. *p.* 98. *Helmeſtadii* 1661. 40. Μετέχουσι πάντες ἑκατέρου εἴδους τῶν ἐν τῇ δεσποτικῇ τραπέζῃ· τοῦτ' ἄρτου φημὶ καὶ τοῦ ποτηρίου, Ἐκκλησιαστικοὶ καὶ λαϊκοὶ, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτὰ τὰ βρέφη ἀρξάμενα εὐθὺς ἀπὸ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος μετέχει τοῦ λοιποῦ ὁσάκις οἱ γονεῖς βούλονται. *Omnes eorum, quæ in menſa Dominica ſunt, utramque ſpeciem participant, panis inquam, & calicis: Eccleſiaſtici & Laici, viri & fœminæ. Quin imo infantes ipſi, incipiendo ſtatim a ſacro Baptiſmate, deinde quoties parentes volunt, participant.*

Archiepiſcopus *Tiberiæ*, urbis *Thraciæ*, ubi *Macedoniam* attingit, prope *Strymona* ſitæ, a me ante biennium in collegio noſtro ſententiam Græcorum hac de re rogatus, quod antea inter colloquendum protulerit, ita ſcripto confirmavit, Οἱ ἡμέτεροι θειότατοι Πατέρες

διε-

διετάξαντο, ὅτι μετὰ τὸ ἅγιον βάπτισμα ὁ νεοφώτιστος ἀξιούσθω τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ κυρίου, ἵνα γένηται ἓν μέλος μετ᾽ αὐτοῦ, δηλονότι τέλειος Χριστιανὸς, ἐπεὶ καὶ συμμέτοχος ἐγένετο τοῖν δυοῖν μυστηρίοιν. i. e. *Divinissimi nostri Patres sanxerunt, ut post sanctum Baptismum recens baptizatus ad gratiam participationis corporis & sanguinis Domini admittatur, ut unum membrum cum ipso fiat, nempe perfectus Christianus, postquam duorum Sacramentorum fuerit particeps.* In eandem sententiam quoque consensit tum frequenti colloquio, tum literis ad me datis reverendus D. *Josephus Georgirenes, Archiepiscopus Samius*, qui Ecclesiæ in usum *Græcorum*, Londini commorantium nuper exstructæ, hodie præest, cujus verba ita se habent: οὐ μόνον ἄνδρες καὶ γυναῖκες, νέοι καὶ γέροντες, μικροί τε καὶ μεγάλοι κοινωνοῦσιν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὑπὸ δυοῖν εἴδοιν, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ βρέφη ἤδη βαπτισθέντα προσφερόμενα ἐν τῷ ναῷ πρὸς τοὺς ἱερεῖς, καὶ αὐτοὶ ἔχοντες ἐν τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ τὸ ἅγιον ποτήριον, ἐν ᾧ ἐστὶ τὸ αἷμα καὶ σῶμα τοῦ Σωτῆρος εἰς λεπτὰ μόρια, καὶ λαβίδιον ἀργυροῦν ἐν τῇ δεξιᾷ ἀναλόγως τῷ στόματι τοῦ βρέφους, λαμβάνουσιν ὀλίγον τοῦ αἵματος ἔχοντος ἐν ἑαυτῷ ἀληθῶς καὶ τὸ σῶμα. Καὶ γὰρ ἐν τῷ λαβιδίῳ ἐστὶ ψιχία λεπτομερῆ, ἅπερ ἀρκεῖ πρὸς τὴν μετάληψιν τοῦ ἁγίου σώματος τοῦ Κυ-

ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὸ αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς παράγγελμα, τὸ ὁ τρώγων μοῦ τὴν σάρκα καὶ πίνων μοῦ τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει κἀγὼ ἐν αὐτῷ. *Non ſolum viri & mulieres, juvenes & ſenes, puſilli & grandævi, de corpore & ſanguine Domini noſtri Jeſu Chriſti ſub utraque ſpecie communicant, ſed etiam ipſi infantes ſacro fonte abluti & in Eccleſiam ad Sacerdotes allati. Hi vero, ſacrum calicem, in quo ſanguis eſt, & corpus Salvatoris in minutas partes diviſum, ſiniſtra, & argenteum cochlear dextra tenentes quod ori infantis congrue adaptari poſſit, paululum de ſanguine in ſe corpus vere habente inde tollunt. Etenim in cochleari ſunt quædam minutiores micæ: quod abunde ſufficit ad participationem ſancti corporis Domini noſtri Jeſu Chriſti: juxta ipſius mandatum, qui carnem meam comedit, & ſanguinem meum bibit, ille in me manet, & ego in illo.*

Sed pluribus teſtimoniis neutiquam opus erit, cum modus iſte hunc ſacrum ritum conficiendi, ſi paulo exploratius examen ſubeat, rem det evictiſſimam.

Cum ſolis Clericis elementa poſt conſecrationem ſeorſim percipere ex hodierno uſu fas ſit, in communione Laicorum panis conſecratus in minutiſſimas partes fractus diviſusque calici immiſcetur, ut utrorumque ſimul fiant

fiant participes. Calix autem communicantibus neutiquam datur in manus, ut quod intus latet commixtum pitiſſando exhauriant: quippe illum apud ſe ſemper retinet Sacerdos, qui cochleari margaritas unam aut plures, vino ſupernatantes educit, & inde in os cujuſque ad hæc ſacra myſteria admiſſi immittit, hac verborum formula:

Μεταλαμβάνεις (ſeu μεταλαμβάνεταί σοι) τὸ τίμιον καὶ ἅγιον σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς ἄφησιν τῶν ἁμαρτιῶν σου καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον:

Participas (ſive a te participantur) pretioſum & ſanctum corpus & ſanguinem Domini & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti in remiſſionem peccatorum tuorum & in vitam æternam. Ad hunc modum integram adultorum communionem fieri in propatulo eſt: cum ergo in eundem calicem immergatur cochlear vino intingendum, quod illico eductum in os infantuli immittitur, quali arte aut cura vino immiſtæ particulæ ſeparabuntur? pariterque neutiquam fieri poſſe videtur, quo minus quædam micæ, utpote panis fermentati, qui ſolutioris eſt contexturæ & maxime friabilis, quæ ob exilitatem ſenſum fugiunt, cavitate cochlearis, licet perquam leviter madidi, adhæreſcant.

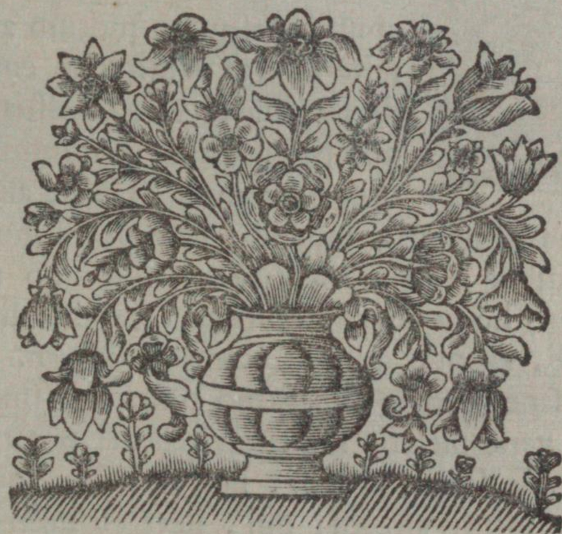
Aliud quoque monendus es, Lector, an-

tequam dimittare; me in tot annis, antequam exſtrueretur S. *Sophiæ* templum, numerandis, (*a*) *Codinum*, quem tum præ oculis habebam, ſecure nimis & fide quaſi prodiga ſecutum fuiſſe; cum e *Cedreno* aliiſque, qui longe arctius a jactis fundamentis ad ejus Encænia intervallum aſſignant, ſatis liqueat, iſtud *Græculorum* recentioris ævi purum putum figmentum eſſe. Hæc ut noris mea intereſſe putavi, in cæteris cenſuram tuam, modo cum judicio & abſque omni invidia ac ſtudio partium fiat, æquo animo laturus. Quod jactanter aut temere a me dictum credi nolim. Cum enim per integrum hoc compendium, veritati, quantum in me erat, litarem, ſi forte in quibuſdam erraſſe compertus fuero, ejuſcemodi propoſiti auctoramento, ſi non plane munitus, ſaltem excuſatior minuſque debitæ reprehenſioni obnoxius videbor. Vale, Lector, teque exorari patere, ut apud D. Chriſtum, communem omnium in illo credentium, ut ut ob paucuÍas in ritibus plane adiaphoris aut dogmatibus levioris momenti male fundatas diſſenſiones ſibi invicem quam maxime infeſtorum, Salvatorem, pro orbis Chriſtiani pace & concordia, pro fidei vere Catholicæ in *partibus infidelium* propagatione & incremento, pro deni-

(*a*) pag. 371.

denique afflictissima *Græcorum* gente Tu & ego junctis precibus, iisque quidem importunis, intercedamus.

E Collegio B. *Mariæ Magdalenæ Oxon.* vj. Julii, MDCLXXVIII.

DE
ECCLESIÆ GRÆCÆ
STATU HODIERNO
EPISTOLA.

Vir Insignissime & Præstantissime,

Uam longe diffundatur extra Patriam contribulesque, quorum angusto limite æstuat neutiquam coercendus, divinus ille & vere Christianus amor, quo pectus tuum plurimum flagrat; tum ex innumeris pene aliis, iisque minime fallacibus, indiciis, tum potissimum ex illa solicitudine, quam de *Græcis*, sub jugo miserrimæ servitutis hodie ingemiscentibus, prodis ostendisque, diu est, ex quo mihi sit compertissimum. Non dignior sane homine Christiano cura, nec sincerius certiusve veræ pietatis indicium reperiri poterit, quam meminisse sortis illorum, non sine illo, qualem esse decet, mentis affectu, qui, licet eo miseriarum hodie redigantur, ut inter tot humanarum vicissitudinum seculis retroactis exempla huic geminum non exstitisse, nec quicquam horridius deploratiusve animo fingi posse facile & merito quidem credendum habeam, fidei tamen Christianæ retinentissimi, haud ignobilem Ecclesiæ Catholicæ, ubi ubi per universum terrarum orbem disseminatæ, partem adhuc dum

con-

conſtituunt. Itaque dum hac opella, quam in præſens meditor, quo pietati tuæ magis allubeſcat, pro virili allaboro, illa ipſa pietas rem non omnino male proceſſuram eſſe mihi ſatis ſuperque ſpondet, cui ſecuriſſimo eſſe licet, honeſtum illud, quod ſanctè præ me fero, propoſitum aliquale apud te pondus & authoritatem ad veniam impetrandam habiturum, ſi quid invito & incautius quidem peccavero, ſi rem, quantum fieri oportuit, non præſtitero, ſi denique imbelles conatus langueant & plane deficiant, ſcopumque, ad quem illos mente integra, licet tremula indoctaque manu, pro Sacerdotii, quo aſpirante divina miſericordia fungor, ratione direxerim, neutiquam aſſequantur. Sed ne exſpectationi tuæ, quod dignitas tua non patitur, & a moribus meis plane alienum eſt, fraudem facere videar, in ipſis Epiſtolæ initiis mea maxime intererit, ut noris, Eccleſiæ *Græcæ* hiſtoriam a me non ſuſceptum iri. Argumentum illud, in quo exornando felici a quibuſdam nuperis Scriptoribus hactenus deſudatum eſt induſtria, ut ipſe quoque tractem, non ambitio, non vires mihi ſuppetunt: quippe nobilius eſt, quam ut id aggredi audeam, amplius diffuſiuſque, quam ut id complecti vel minimum ſperem. Hic ideo tantum præcipuorum dogmatum, quibus hodie fidem Chriſtianam explicatum eunt, rituumque ac cæremoniarum, quibus in officiis ſacris peragendis utuntur, ſeriem exhibebo: illa ex Confeſſionibus fidei, *Græcæ* Eccleſiæ nomine editis publicique juris factis, has e Liturgiis Euchologiiſque petiturus. Quicquid deinde ipſe, dum inter illos in Urbe principe degerem, tum familiari converſatione, qua aliqui ex Epiſcopis plurimum reverendis & Sacerdotibus me perquam humanitus dignati ſint,

tum propriis, quales quales erant, obſervationibus edoctus, in adverſaria conjecerim, id quod ad hodiernum *Græcorum* ſtatum ſpectat, in brevem commentariolum de induſtria contractum (pompam enim voluminis plane horreo) raptim expromam. Inde forſan, (neque illud mihi deſperandum videbitur) licet non Tibi omni ex parte & pleniſſime ſatisfiat, ſaltem ardor iſte ac acre deſiderium *Græcorum* res penitius explorandi aliquantillum levabitur, donec exoriatur aliquis e noſtris, qui per longam in *Oriente* moram, validis tum induſtriæ tum judicii præſidiis ad id operis aggrediendum inſtructiſſimus, vel potius, quod mallem, *Græcus* quiſpiam eruditus ex Archivis & monumentis ſuæ Gentis Eccleſiam *Græcam* tyrannide *Turcica* oppreſſam, tenebriſque deliteſcentem in lucem tandem aliquando proferat, ejuſque integram Hiſtoriam a capta Urbe, diæ veritati litans, denuo conſcribat.

Ex quo maximus ille Imperator *Conſtantinus*, idolorum cultu profligato, inſtitutionibuſque Evangelii in patriarum legum cenſum ubilibet receptis, religionis Chriſtianæ patrocinium tutelamque ſuis armis ſuſceperit, Chriſtiani Orientales (in quos tot lanienis, crucibus, equuleis, ac vivicomburiis, ultra tres annorum centurias, & fere perpetim & continuo, niſi quod infida tranquillitas ſubinde & aliquantiſper interveniſſet, ſævitum erat) ſtupenda rerum converſione ſupremum humanæ felicitatis & pompæ faſtigium attigiſſe videbantur, ut nihil fere ultra ſperandum relinqueretur. Hanc ſane felicitatem diſputandi pruritus, novorumque dogmatum ab *Ario* reliquiſque Hæreſiarchis adverſus veterem fidem introductorum inſanus ille amor haud parum ſolicitaverat, eamque

eorun-

eorundem diſſidiis ſuiſque ſubdolis artibus penitus extinguendam, gentili cultu renovato, impendio cupiebat *Julianus:* ſed poſtquam * infeliciſſimus iſte *Apoſtata* ὁ χριςομάχος in expeditione *Perſica*, tertio imperii anno nondum completo, jaculo confoſſus, miſerrime pene juvenis periiſſet, Chriſtianorum res ſub *Joviano* iterum vigent, veteremque, quem amiſerant, paulatim aſſumunt ſplendorem. Quibus viciſſitudinibus utrinque ſtupendis prodigioſiſque, omnibus quam teſtatiſſimum id fecit Numen, ſibi ſuiſque rebus, ut feliciter in omne ævum perennent, integris illibatiſque moribus, vita, & fide proſpicere Chriſtianorum quam maxime intereſſe. At nihil horum ipſis curæ fuiſſe videbatur. Redintegratus ille felix rerum ſtatus, quem ſtabilem & æternum fore ſomniarunt, illorum animos emollierat: in ipſum Deum, qui hæc otia fecerat, procaces, luxui ſe totos dederunt: ſpreta fidei ſimplicitate, pro laſcivienti gentis ingenio in varia ſchiſmata & hæreſes amplectendas effuſiſſimi, in ſe invicem ultra Ethnicorum rabiem ſævierunt; Catholici quoque de opinionibus ritibuſque ſuis quam de probitate colenda ſolicitiores, ſolam pietatis formam, ipſius vi plane abnegata, certatim retinuere. Virtutis ſtudium refrixit, malis & inhoneſtis artibus, quibus privato commodo, cui unice incubuerunt, facilius conſuleretur, adhibitis: mutuum illum amorem tolerantiamque, quam exigit Evangelium, odium internecinum extruſerat: denique religio in artem aut inane merumque nomen abibat, nec aliud indicium Chriſtianæ fidei apud ipſos relictum erat, niſi quod templa, altaria, cruceſque adhuc ſteterint. His flagitiis a ſacro illo nomine, quo inſigniti erant, longe ante & potiſ-

* *Socrat. Hiſtor. Eccleſ. lib.* 3. *cap.* 21, 22.

ſimum ſub imperium *Heraclii* deſcivere Chriſtiani.

Interea tamen, quæ erat illorum ſtupiditas, nihil mali ſibi metuendum eſſe credunt homines perditi & lævæ mentis, quos Deus toties fruſtra monuerat; & devictis quoque ad id temporis hoſtibus nihil moleſtiæ ſibi de futuro faceſſendum eſſe inde ſecurius & præfidentius animo effingunt; non niſi de molli otio & triumphis cogitaturi. At! at! ut ſibi in rebus proſperis falſo blanditur humanum genus! quam præceps, quam fallax iſtud, quo intumeſcimus, conſilium! quam in lubrico ſtant res humanæ, in altum ſublatæ! Cum e *Perſide* victor rediiſſet exercitus, quis crederet abjectiſſimos mortalium *Arabes*, omniumque populorum mundi quaſi fæces, qui ſub *Heraclio* meruerant, neque numero, neque armorum peritia metuendos, ob negatum militiæ ſtipendium, in defectione iſta, quam fecerant, eo ferociæ proceſſuros, ut majus ab ipſis, quam non ita pridem a *Choſroe*, impenderet periculum? Cum enim *Mohammedi*, qui abjecta camelorum cura ſe afflatu divino correptum, & a Deo ad novam legem propagandam ope armorum miſſum ſubdole venditarat, aperta hac vi id aggreſſus, quod antea in pectore ſecretum habuerat, nomina dediſſent, mundanæ voluptatis præſtigiis irretiti, novæque ſuperſtitionis, quam amplexi ſunt, auctoramento, & vindictæ, quam acuebat contemptus, deſiderio efferati, quantas ſtrages ediderunt! * quam ineluctabili vi horrida ingruebat tempeſtas! Quanto furore in extremis imperii regionibus graſſati ſunt! quam brevi in gentem longe lateque ſparſam, finitimiſque terribilem, quam hoc dulce toxicum dementarat, evaſere, *Syria*, *Ægypto*,

* Vide apud *Theophanem*, *Cedrenum*, reliquoſque *Hiſtoriæ Byzantinæ* Scriptores in vita *Heraclii*.

gypto, *Palestina* jugo *Saracenico* subjectis! Tanto impetu fulminis ad instar omnia corripuit prostravitque gens immanissima, ut in pœnam socordiæ & impietatis Christianorum tanquam lues cœlitus immissa videretur. Ita ab his initiis in immensum crevit istud malum, quod *Asia minor*, *Ægyptus*, *Græcia*, reliquusque orbis Christianus demum sensit, *Turcis* seculorum decursu in eandem gentem fidemque tandem coalescentibus. Non hic de bellicosæ hujus Gentis successibus agendum proposui, quibus adeo facilem viam aperuere primum dissidia, deinde luxuries & ignavia *Græcorum*. Hæc enim a *Laonico Chalcocondyla* reliquisque fere innumeris Scriptoribus diligentissime recensita habemus. Mihi hac prooemiali enarratione ad fontem miseriarum, quibus obruuntur *Græci*, digitum intendisse sat erit, non animo quidem, quod absit, exprobrandi insultandive, sed eo magis ut absolvatur divinus ille, quo regitur mundus, ordo; cum hinc illos extrema illa mala, quæ hodie patiuntur, sibi accersivisse abunde constet.

Ab irato hoste victos male pati, cum commune bellorum fatum sit, hac ex parte immoderatis effrænibusque vindictæ & iræ affectibus quippiam concedendum videtur, si primo impetu, antequam deferbuerint, paulo inhumanius sæviatur. Hoc autem peculiare habent *Græci*, quod doleant queranturque, *Turcarum* rabiem, tot annis elapsis, nequicquam mitescere, utpote nulla arte, obsequio nullo molliendam, quam usque acuit vanus ille, cui assuefiunt, cultus, æternamque esse spondet nominis Christiani, quod præ se palam ferunt, odium; seque barbaris & efferis hominibus, a quibus religionis pars habetur in Christianos insolescere, servitutis durissimæ nexu mancipari,

cipari, qui ipſis, ne e medio tollantur, parcendum volunt, maxime ut illorum opera utantur, habeantque coram oculis quotidie, quod triumphorum materiem affatim & ubilibet ſuppeditet. In ſignum ſervitutis ſinguli capite ſuo quotannis cenſentur, ne pueris quidem exceptis, ſi decimum quartum ætatis annum exceſſerint. Soli Sacerdotes, quaſi in honorem ſacri illius, quo funguntur, Deo ita ordinante, miniſterii hoc factum ſit, una cum fœminis, ab hoc tributo pendendo immunes habentur. Vectigal hoc capitale, quod fere ad quinque Thaleros aſſurgit, *Turcice* nuncupatur *Yova haratch*; ne memorem innumera alia, quæ publico nomine ipſis irrogantur, tempore præſertim belli, utpote pro remigibus triremium Imperatoriarum conducendis, pro cunicularíis & advectionibus annonæ, pro pulvere tormentario, denique pro reliquo belli apparatu, aut exactiones rapinaſve, quibus a rapaciſſimis judicibus militibuſque, qui tanquam tot hirudines illorum ſanguinem exſugunt, continuo ſunt obnoxii.

At hæc omnia, quanticunque horroris plena videantur, nihili ſunt & facile toleranda, præ contemptu, præ ſannis, præ denique convitiis, quæ in os ingeruntur, quod ingenuis longe miſerrimum eſt, & ipſa morte acerbius. Aut forti, aut plane ſtupido animo iſtos eſſe oportere, qui hæc concoquant, facile dixeris; neque enim ſe religionemque ſuam a putidiſſimis illorum convitiis, quæ evomunt, tueri cuiquam impune licebit. Verum enimvero de libertate, deque exiſtimatione & fama tantopere diminutis non adeo tragice declamandum eſſet, cum victores felici ſucceſſu, pro innato humani generis vitio, elati, id jure belli ſibi faciendum eſſe autument, modo in tuto col-

locare-

locaretur religio, nulla vi animabus adhibita; modo filii ſeptennes aut ultra, ſacro lavacro tincti, e parentum ſinubus, prout Collectoribus, qui hujus impiæ luſtrationis cauſa *Græciæ* provincias circumeunt, libet, non eriperentur, in cultu *Mohammedico* inſtituendi: quorum pars, pro varia ipſorum indole, poſt tyrocinium ſub rigidiſſimis diſciplinæ exactoribus magiſtriſque depoſitum, armis tractandis operam navant; pars literis, quo ad muniis tum belli tum rerum civilium ſacrarumque fungendum ſint inſtructiores; cæteris exſectis in fideliorem Regii Gynæcei cuſtodiam, vel de quibus, utpote ſtupidioribus, deſperant, ad viliora officia detruſis.

Quantum vero dedecoris orbi Chriſtiano merito inurendum videtur, qui hanc crudeliſſimam animarum ſtragem inultam patitur! qui *Græcæ* Eccleſiæ in extremis fatiſcenti non ſuccurrit, nedum illachrymatur! Quanto furore vindicandum erat hoc flagitioſiſſimum, ultra omnem vim verborum, ſcelus, niſi gens quoque *Græca* obbruteſceret! Fruſtra enim in *Græcis* animum vel vindictæ capacem requiras; animoſos illos ſpiritus continua malorum, quibus ſuccumbunt, ſeries omnino ſuſtulit; mens languet flacceſcitque, plane degener, pariterque captiva ac corpus: dum, quod miſerius eſt, ſervituti longæ adeo addicuntur & aſſueſiunt, ut de ea fere nihil querantur, vixque anhelent ad libertatem. Adeo eos longa eaque acerbiſſima oppreſſit ſervitus, ut qui ob infractas animi vires, ob ingenium reliquaſque dotes ad imperium totius orbis nati olim videbantur, plane vecordes ſint, ne ſpe quidem relicta recuperandæ priſtinæ conditionis.

Dolendum eſt ſane ex his non paucos, quibus animi ſunt infirmiores, quam ut hoc triſte onus ſuſtineant,

ejurata

ejurata fide subinde in *Mohammedanismi* barathrum se dare præcipites. *Turcas*, licet alias vilissimos, ipsis infestos atque eo nomine acrius quidem ferocientes satis duriter experti, ut eandem quoque in alios grassandi vel vindictæ vel arrogantiæ vel solius levitatis gratia licentiam sumant, non minus quam ut fœdis libidinibus sine conscientiæ stimulis, represso jam pudore ac metu, cum id per leges liceat, laxius indulgeant, id facile apud ipsos in apostasiæ argumentum cedit. Nemo enim ingenii adeo deplorati est, ut quasi rationum momentis victus, *Mohammedanismi* furores & deliria amplectatur. At mihi serio mecum perpendenti, quam tot vitæ malis undecunque oppressa, in desperationem ruat mens humana, quam in fidei *Christianæ* doctrina parum sint instructi *Græci*, quantumque subsidiorum plebi literarum penitus ignaræ, vel ad mediocrem ipsius intelligentiam, hac ex parte desit, identidem sæpe sæpius mirari subiit, etiamnumque subit, Apostatarum numerum non fuisse auctiorem; & præsens satis edoctus tandem didici, solennem, divina gratia opitulante, festorum jejuniorumque celebrationem obstitisse, quo minus universus *Oriens* dudum penitus a fide *Christiana* defecisset. Hoc medio, si non unico, saltem præcipuo, de tot crudelissimis machinationibus adhuc triumphat religio *Christi*; sacro hoc amuleto, ne nimium serpat virus *Mohammedicum*, secura munitaque. Redeuntibus enim, quibus interesse pia æmulatione densis agminibus contenditur, his festis, historia natalium, mortis, & resurrectionis *Christi*, cæteraque mysteria, quæ religionis summam conficiunt, facilius revocantur in memoriam: dum vero *Apostolorum* & quorundam e celeberrimis *Martyribus*, qui nulla vi, minis nullis,
non

non crucibus, non equuleis, non flammis, non bestiis deterriti, pro fide *Christiana* mortem oppetere & gloriæ & lucro esse duxerint, memorias colunt, tam ingentis zeli, tam indefessæ & plusquam humanæ patientiæ exemplo, quod festis anniversariis quasi coram repræsentatur, fortius animantur ad sustinendum quicquid est asperioris molestiæ & difficultatis, quod *Turcarum* ferocia minatur infligendum.

Dies festi celebriores, αἱ ἐπίσημοι τῶν ἑορτῶν, hoc ordine recensentur.

Septembris.

A quo mense annum auspicantur; (primo enim die est ἀρχὴ τῆς Ινδίκτου.)

VIII. Τὸ γενέσιον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, Natalis beatæ & sanctissimæ *Mariæ* Virginis genitricis *Dei.*

XIV. Ἡ ὕψωσις τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ ξύλου τοῦ σταυροῦ, (*a*) exaltatio pretiosi & vivifici ligni *Crucis.* *Græci* hujus festi originem a temporibus *Constantini* & *Helenæ* male arcessunt, ac si nihil inter *exaltatæ & inventæ crucis* celebrationem discriminis intercessisset: insigni errore hujusce nuncupationis rationem inde petentes, (*b*) eo quod sacrum illud *Christianæ* fidei trophæum super umbonem in altum collocatum, ut a conferta in templo adorantium sacris ritibus intentorum multitudine e longinquo facilius videretur, *elevari, erigi,* &

(*a*) *Post biduum decimo octavo sc. Kalendas* Octobris, *precibus muneribus effeci, ut vivificum atque salutiferum adorarem lignum.* Luitprandus in legatione ad Nicephorum Imperatorem. pag. 152.

(*b*) Βιοὶ Ἁγίων. pag. 13. Lingua Græca vulgari, Venetiis 1621.

& *exaltari* primus curaſſet Macarius Patriarcha Hieroſolymitanus. Longe juſtius ſolenne hoc feſtum obſervant *Latini* in memoriam *ſanctæ crucis*, quam poſt debellatum Coſroem, hoc opimo ſpolio onuſtus, e Perſide redux Heraclius Imperator A. Ch. DC. XXVIII. reportaverat, ut animadvertit Martyrologium Romanum. At plane videtur feſtum hoc longe ante apud *Chriſtianos* obtinuiſſe: licet ingens honoris & ſplendidi apparatus incrementum ex hoc magnifico triumpho acceſſiſſet.

XXVI. Ἡ μετάςασις τῦ ἁγίυ Ἰωάννυ τῦ Θεολόγυ καὶ Ἐυαγγελιςῦ, ſancti *Johannis* Theologi & Evangeliſtæ migratio ſive translatio ab hac vita in alteram ſeu obitus. Ex Chriſti verbis de *S. Johanne* Cap. XX. 22. male intellectis, mentibus diſcipulorum obrepebat ſuavis iſte error, (quem ille, charum *Chriſto* caput, cujus potiſſimum intererat Chriſti hac in re mentem noſſe, corrigit v. 23.) quod S. Joannes a communi, quod omnes occupat mortales, fato eſſet eximendus. Magis mirandum videbitur, traditionem tam male fundatam, per duo aut tria ſecula non obſoleſcentem, a credulis prona mente excipi potuiſſe: quod ex Tertulliani *de anima* libro abunde patet. Illum vero diem ſuum eodem modo, quo cæteri ſolent mortales, *Epheſi* obiiſſe, ibique quoque fuiſſe ſepultum evidentiſſime oſtendit *Polycrates* iſtius urbis Epiſcopus in Epiſtola ad *Victorem* Epiſcopum Romanum apud (*c*) *Euſebium*, ut cæteros omittam, qui inſomnium iſtud de *tranſlatione S. Johannis* diſertis verbis & de induſtria convellere ſategerunt. Illum autem, quod Salvator prænunciaverat, conſtat, χριςοκτόνων Judæorum cladi & Urbis Templique Hieroſolymitani excidio

(*c*) Hiſtor. Eccleſ. lib. III. cap. 31.

dio ſolum ex Apoſtolorum cætu ſuperſtitem, uſque ad Trajani tempora vitam prorogaſſe, h. e. ad ſexageſimum octavum annum poſt paſſionem Dominicam, juxta calculum (*d*) S. Hieronymi. In re adeo per ſe manifeſta ac teſtibus evicta ultra omnem aut dubitandi aut contradicendi aleam, (*e*) delirii iſtius, quo ſe abreptos fuiſſe homines mentis ad ſimplicem veritatem parum attentæ, & in fabellis, quæ prodigio ſimiles videntur, excipiendis effuſæ, (nempe quod effoſſo tumulo ne reliquiæ quidem corporis ſuperfuiſſent, ac ſi illud relictis terris in cœlos jam denuo animatum firmata integritate migraſſet) paſſi ſunt, vel obiter meminiſſe abunde ſufficit in refutationem.

Octobris.

VI. Τοῦ Ἀποστόλου Θωμᾶ, Apoſtoli *Thomæ*.

IX. Τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Ἰακώβου τοῦ Ἀλφαίου, ſancti Apoſtoli *Jacobi Alphæi*.

XVIII. Τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ, Evangeliſtæ *Lucæ*.

XXIII. Τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου, ſancti Apoſtoli *Jacobi*, fratris Domini, qui erat *Hieroſolymorum* Epiſcopus.

XXVI. Τοῦ μεγαλομάρτυρος Δημητρίου, magni *Martyris Demetrii*, qui juſſu *Maximiani* lanceis confoſſus, Theſſalonicæ Martyrii lauream adeptus eſt.

Novembris.

VIII. Τῶν Ταξιαρχῶν καὶ τῶν Ἀρχαγγέλων Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ καὶ τῶν λοιπῶν, militiæ cœleſtis Præfectorum

(*d*) De ſcriptoribus Eccleſiaſticis in Joanne.
(*e*) Βιοὶ Ἁγίων p. 24.

ſeu Archangelorum, *Michaelis* & *Gabrielis*, & cæterorum.

XIII. Ἰωάννȣ τȣ̃ Χρυσοςόμȣ, *Johannis Chryſoſtomi.*

XIV. Τȣ̃ Ἀποςόλȣ Φιλίππȣ, Apoſtoli *Philippi.*

XVI. Τȣ̃ Ἀποςόλȣ Ματθαίȣ, Apoſtoli *Matthæi.*

XXI. Τῆς εἰσόδȣ ἐν τῷ ναῷ τῆς Θεοτόκȣ, ingreſſus B. *Virginis* in Templum, S. *Lucæ* cap. 2.

XXX. Τȣ̃ Ἀποςόλȣ Ἀνδρέȣ, Apoſtoli *Andreæ.*

Decembris.

VI. Τȣ̃ ἁγίȣ Νικολάȣ, ſancti *Nicolai*, Epiſcopi Myrorum in Lycia, & Confeſſoris ſub Diocletiano & Maximiano.

XII. Τȣ̃ ἁγίȣ Σπυρίδωνος ſancti *Spyridonis*, cui dexter oculus effoſſus, & ſiniſter poples ſucciſus, poſtea damnatus ad metalla: tandem interfuit Concilio Nicæno.

XX. Τȣ̃ Θεοφόρȣ Ἰγνατίȣ, ſancti *Ignatii*, qui ὁ Θεοφόρος dictus, de quo cognomento videſis præſtantiſſimi & plurimum reverendi D. *Epiſcopi Ceſtrienſis* vindiciarum Ignatianarum partem poſteriorem, Cap. XII.

XXV. Ἡ κατὰ σάρκα τȣ̃ Σωτῆρος Ἰησȣ̃ Χριςȣ̃ γέννησις, Salvatoris noſtri *Jeſu Chriſti* ſecundum carnem Nativitas. Ἡ γενέθλιος ἡμέρα τȣ̃ Χριςȣ̃. Et quandoque pluraliter, τὰ Χριςȣ̃ γέννα.

XXVII. Τȣ̃ ἁγίου Πρωτομάρτυρος Στεφάνου, ſancti Stephani primi Martyris.

Januarii.

I. Τῆς περιτομῆς τȣ̃ Σωτῆρος καὶ τȣ̃ μεγάλου Βασιλείου, Cir-

Circumcisionis *Christi*, & *Sancti Basilii* festum.

VI. Τὰ ἅγια ἐπιφάνεια, sive τά * θεοφάνια τοῦ Σωτῆρος ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, festum Theophaniorum sive Baptismatis Christi in *Jordane*. Qua vera est & antiquissima hujus appellationis ratio: neque aliam agnovit Ecclesia *Græca*. Cæteræ duæ, nempe *ob manifestationem Christi* per lucidam stellam Magis factam, & *ob manifestationem divinatis suæ*, quando mirabili illa aquæ in vinum conversione Discipulis & Cognatis Christus τὴν δόξαν αὐτοῦ ἐφανέρωσε, S. Joannis cap. II. v. II a Latinis postea erant superadditæ. Quo die *Constantinopoli* post missam fit ὁ μέγας ἁγιασμὸς seu consecratio & benedictio aquæ, potissimum in Baptismales usus. Hanc aquam ab omni labe & putredine immunem per duos tresve annos manere opinantur *Græci*. Sed de hoc ritu postea suo in loco. Dicitur etiam ἑορτὴ τῶν φώτων sive festum Luminum, ob eandem rationem. Φωτισμὸς enim antiquitus idem ac baptismus sonabat.

XVII. Τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου, sancti *Antonii*.

XVIII. Τῶν ἐπισκόπων Ἀλεξανδρείας, Ἀθανασίου καὶ Κυρίλλου, Episcoporum *Alexandriæ*, *Athanasii & Cyrilli*.

XXV. Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τοῦ ἐκ Ναζιανζοῦ, *Gregorii Theologi Nazianzeni*.

XXX. Τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν Βασιλείου, Γρηγορίου, καὶ Χρυσοστόμου ἅμα, trium sanctorum Archipræsulum, *Basilii*, *Gregorii*, & *Chrysostomi*.

Februarii.

II. Τῆς ὑπαπαντῆς τοῦ Χριστοῦ μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας,

* Scribitur quandoque τά θεοφάνεια.

ρας, occurſus *Chriſti* poſt XL. dies purificationis Virginis, ſancti *Lucæ* Cap. II. quando ipſi obviam factus eſt *Symeon.*

XI. Ἁγίȣ Βλασίȣ, ſancti *Blaſii*, Epiſcopi *Sebaſtiæ.*

Martii.

IX. * Τῶν ἁγίων τεσσαράκοντα Μαρτύρων τῶν ἐν Σεβαστείᾳ τῇ λίμνῃ μαρτυρησάντων, quadraginta *Martyrum*, qui *Sebaſtiæ*, in Armenia minori in lacu paſſi ſunt ſub *Licinio.*

XXV. Ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Παρθένου, Annunciatio B. Virginis.

Aprilis.

XXIII. Τȣ̃ ἁγίου, ἐνδόξου, μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, ſancti, glorioſi, & magni Martyris *Georgii.*

XXV. Τȣ̃ Εὐαγγελιστȣ̃ Μάρκου, Evangeliſtæ *Marci.*

Maii.

VIII. Ἰωάννου τȣ̃ Θεολόγου, *Joannis Theologi.*

XXI. Τȣ̃ μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ τῆς ἁγίας Ἑλένης Ἰσαποστόλων, magni *Conſtantini* & ſanctæ *Helenæ*, *Apoſtolis æqualium.*

XXV. Ἡ εὕρεσις τῆς κεφαλῆς Ἰωάννου τȣ̃ Βαπτιστȣ̃, inventio capitis *Joannis Baptiſtæ.*

Ju-

* *V. Martyrolog. Romanum.*

Junii.

XI. Τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, Βαρθολομαίου καὶ Βαρνάβα, sanctorum Apostolorum, *Bartholomæi & Barnabæ*.

XIX. Τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Ἰούδα, ἀδελφοῦ τοῦ Κυρίου, sancti Apostoli *Judæ*, fratris Domini.

XXIV. Τὸ γενέσιον τοῦ Προδρόμου Βαπτιστοῦ, Natalis Præcursoris *Baptistæ*.

XXIX. Ἡ τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου ἀποτομή, (f) Aposcolorum *Petri* & *Pauli* obitus, sive per martyrium consummatio.

Julii.

XVII. Τῆς ἁγίας Μαρίνης, sanctæ *Marinæ*. Videtur eadem esse cum *Margarita* Latinorum.

XX. Τοῦ προφήτου Ἡλίου, (g) Prophetæ *Eliæ*.

XXVI. Τῆς ἁγίας καὶ ὁσιομάρτυρος Παρασκευῆς, sanctæ Martyris *Parasceves*, cui (h) caput abscissum erat sub temporibus *Antonini*.

XXVII. Τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος καὶ ἰαματικοῦ Παντελεήμονος, sancti magni Martyris & Medici *Panteleemonis*, seu, ut *Romanum* Martyrologium habet, *Pantaleonis*, qui *Nicomediæ* sub Maximiano martyrio coronatus erat.

(f) *Usque in Sanctorum Apostolorum religiosis cunctis celebrem diem.* Luitprandus p. 141.

(g) *Decimo tertio Kalendas Augusti, quo die leves Græci raptionem Eliæ ad cœlos ludis scenicis celebrant.* Luitprandus p. 146.

(h) Βιοὶ Ἁγίων. p. 317.

Augusti.

VI. Ἡ μεταμόρφωσις τοῦ Σωτῆρος, transfiguratio *Christi.*

XV. Ἡ μετάστασις ἢ κοίμησις τῆς Θεοτόκου. Emigratio sive (*i*) dormitio B. *Virginis.* Latini festum *Assumptionis* vocant. In hujus vero fictæ *assumptionis* narratione ad nauseam quoque ineptiunt *Græci*, inficetasque de Angelorum *sanctam Virginem* in cœlos ducentium pompa & jubilationibus miscent fabellas. Hujus festi originem & institutionem adscribit (*k*) *Nicephorus* Imperator *Mauritio*, sexto seculo exeunte.

XXIX. Ἡ ἀποτομὴ τῆς κεφαλῆς τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου, decollatio *Joannis Baptistæ.* Singulis fere anni diebus in Menologio adscribuntur Sancti & Martyres, quorum memorias peculiari officio colunt. Inde grandis illa librorum Ecclesiasticorum moles, in quibus suo tempore perlegendis Kalogeri, a mundanis negotiis abstracti, tum pietatis, tum exercitii causa, ne otii tœdium & pœnam subeant, occupantur, sibi solis in Monasteriis suis vacantes, πλὴν ἄνευ μεγάλης δοξολογίας: h. e. omissa majori *doxologia*, & sacra pompa longoque ceremoniarum apparatu. In festis vero solennibus, quæ sunt generalioris usus, a quibus nemo, nisi ægritudo aut ineluctabilis quædam necessitas impediat, absque infamia & scandalo abesse potest, plebi indicitur ἀργία, sive a servilibus ministeriis feriatio, quod rubricæ Menologiorum indicant.

Sacrum illud officium, quod his diebus peragitur, per

(*i*) V. Balsamonis Epistolam ad Antiochenos de jejuniis, in monumentis Græcæ Ecclesiæ. vol. 2. pag. 506.

(*k*) Hist. Eccles. l. XVII. c. 28. vide etiam l. XV. c. 14

per quinque aut plures horas durat: memini me in festo sancti *Demetrii* sacris in templo viculi cognominis, quem *Turcæ Tatoula* appellant, trans *Constantinopolim*, septem integris horis simul interfuisse: quo tempore finitis precibus ordinariis prælegebatur populo illius vita lingua vulgari, e *Synaxariis* & Symeone Metaphrasta desumpta. Hoc enim apud ipsos solenne est, ut lectionibus tempori accommodatis enarrationes istæ historicæ, sive de sacris Scripturis, seu alicunde translatæ, ipsorum, quorum vix millesimus id legendo proprio Marte assequi possit, memoriæ firmius imprimantur. Frequentissimi vero sunt Βιοὶ Ἁγίων, (*l*) ex versione Maximi Episcopi Cytherensis, & (*m*) Θησαυρὸς Damasceni Thessalonicensis, in quo variæ ad pietatem adhortationes subinde inseruntur, ita ut hic liber Homiliarum sacrarum vicem præstare possit, & denique (*n*) ὁ νεὸς Θησαυρὸς ejusdem argumenti. Sacram diei solennitatem claudit augustissimum Eucharistiæ sacramentum, quod ingenti cum apparatu celebratur, utpote non minima imo præcipua pars ipsius, quod nullo prætextu omitti liceat. Templa frequentes adeunt *Græci*, quisque pro virili sua munuscula, puta panem, vinum, cereos, oleum, thus vel quippiam tale, quod in sacris impendatur, usibusque Ecclesiæ quoquo modo inserviat, Sacerdotibus exhibituri. Summo quidem mane cœtus vere antelucanos habent, exemplo veterum Christianorum, quos *Plinius* Proprætor Consulari dignitate in suis ad *Trajanum* Imperatorem literis, Epist. XCVII. *stato die ante lucem convenire, carmenque* Christo *quasi Deo di-*

(*l*) Venet. 1621.
(*m*) Venet. 1618.
(*n*) Venet. 1621.

cere ſecum invicem memorat; partim ut ſolenni ſacro per integrum tempus interſint, partim ut dimiſſa opportunius plebs, quam pietas illuc traxerat, ſuis rebus privatis melius attendat; potiſſimum, ut mihi quidem videtur, quo rem ſacram ſecurius agant, minuſque in iiſdem procurandis moleſtiæ a *Turcis* ipſis faceſſatur. Credo autem neminem, diverſæ licet communionis, (illud enim de aliis augurari fas erit, quod ipſe præſens ſæpe expertus ſum) cui pietas & religio Chriſtiana cordi ſunt, confertæ adorantium turbæ immiſceri poſſe, quin æſtuantibus miſericordia viſceribus in lachrymas, in gemitus, & in vota ad *Chriſtum* communem noſtrum Salvatorem ultro ſolvatur, ut hos ejuſdem fidei conſecraneos ex hac dura & acerbiſſima ſervitute, quam ſerviunt, exerta manu eripere tandem dignaretur. Pietatem in his ſacris ſolennibus peragendis comitatur erga pauperes liberalitas, in quam videntur effuſi, pene ultra quam res anguſtæ ſinant: quod probe compertum habent, qui ſorte quapiam miſerabili ad incitas redacti, literas a Patriarcha impetrant, hinc collatitiis eleemoſynis inopiam ſublevaturi. Interdum *Turcas* quoſdam horum cœtibus ſeſe immiſcentes intueri eſt, ut *Chriſtiani* catenati, ipſis in ſervitutem addicti, quos ſecum ferunt, ſtipem emendicent; ſed cum illud, quantulumcunque ſit quod colligitur, in Patronorum cedat peculium, horum ſortis, licet alias vere miſerandæ, perpaucos miſereſcit.

Feſtorum celebrium vigiliis noctes inſomnes agunt Sacerdotes, & Diaconi, cæterique Καλόγεροι ſeu Religioſi, precibus ſacriſque lectionibus vacantes. Ne vero intermittatur minuſque rotunde procedat ἡ Ἱεροδιακονία ſeu ſacrum hoc miniſterium ob vires ex intentione vocis diminutas, ſibi ipſis vicariam operam præſtant. Hæ

Hæ ſolennitates ſtatis diebus recurrunt; cæteræ a tempore *Paſchatis*, in quo aſſignando veteri *Paſchali* cyclo, qui a patribus *Nicænis*, præceſſionis æquinoctiorum parum gnaris, figebatur, hodie utuntur, omnino pendent.

Ἡ ἁγία καὶ μεγάλη Κυριακὴ τοῦ Πάσχα, ſancta & magna Dominica *Paſchatis*, τὸ Πάσχα Ἀναστάσιμον, *Paſcha Reſurrectionis*. Ἡμέρα Ἀναστάσεως ſive Ἀναστάσιμος. Dies *Reſurrectionis*. Hinc ob repetitam *Dominicæ* Reſurrectionis memoriam quælibet dies *Dominica* dicta quoque eſt Ἀναστάσιμος. Hoc die in templis aut in plateis in ſignum gaudii mutuique amoris ſe invicem oſculantur, hac præmiſſa ſalutatione, Χριστὸς ἀνέστη, *Chriſtus reſurrexit*; cui ab altero reſpondetur, ἀληθῶς ἀνέστη, *Vere reſurrexit*. Duabus feriis quoque ſequentibus idem mos obtinet. Dicitur quoque λαμπρὰ ob candidas fulgenteſque recens baptizatorum veſtes, juxta veterum Chriſtianorum inſtitutum.

Dominica poſt Paſcha ob veſtes eorundem innovatas, eadem cum Dominica in *Albis*, nimirum exutis, ſive Κυριακὴ (o) διακαινήσιμος ſive νέα vel καίνη Κυριακή. nova Dominica, communiſſime vero ἡ Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ, Dominica *Thomæ*; ſive τῆς ψηλαφήσεως τοῦ Θωμᾶ, contrectationis *Thomæ*, ob Evangelii pericopen de S. *Thoma* lectam: S. *Johan*. cap. XX. & Ἀντιπάσχα.

Dominica ſecunda, ἡ Κυριακὴ τῶν μυροφόρων γυναικῶν καὶ Ἰωσὴφ τοῦ δικαίου, Dominica mulierum unguentum ferentium & *Joſephi* juſti, quo Chriſti corpus erat imbuendum, ob hiſtoriam Evangelicam de iis lectam, quod de ſequentibus dicendum eſt.

Dominica tertia, ἡ Κυριακὴ τοῦ Παραλύτου, Paralyti-

(o) Varie ſcribitur a ſequioris ævi Græcis, ut διακινήσιμος, διακαινέσιμος, & quandoque aliter.

ci, ἡ Κυριακὴ τῆς μεσοπεντηκοστῆς, ſive media inter Paſcha & Pentecoſten.

Dominica quarta, ἡ Κυριακὴ τῆς Σαμαρείτιδος, Dominica Samaritanæ.

Dominica quinta, ἡ Κυριακὴ τοῦ τυφλοῦ, cæci.

Feria quinta, ἡ ἀνάληψις τοῦ Σωτῆρος εἰς τὸν οὐρανὸν, aſſumptio Salvatoris in cœlum

Dominica ſexta, ἡ Κυριακὴ τῶν ἁγίων Πατέρων, ſeu τῶν ἁγίων τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφόρων τῶν ἐν Νικαίᾳ, ſanctorum tercentum & octodecim Patrum deiferorum, qui in *Nicæa* convenerant.

Feria ſexta, omnibus animabus commemorandis dedicatur.

Ἡ Κυριακὴ τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς, Dominica ſacræ Pentecoſtes.

Die ſequente celebratur τῆς παναγίας καὶ ἀδιαιρέτου τριάδος ἑορτὴ, ſanctiſſimæ & individuæ *Trinitatis* feſtum.

Dominica poſt Pentecoſten, ἡ Κυριακὴ τῶν ἁγίων πάντων, Dominica *omnium Sanctorum*, a qua Apoſtolorum jejunii tempus numerandum eſt, uti mox videbitur.

Non parum quoque conſervandis Chriſtianæ fidei apud plebem reliquiis conducunt τῶν νηστειῶν καιροὶ διωρισμένοι jejuniorum occurrentes & ſtatæ vices, tum quæ hebdomadatim revertuntur. Horum enim ſunt retinentiſſimi, ac ad ea obſervanda tanta cum religione feruntur, ut Eccleſiæ leges hac ex parte ſancitas tranſgredi piaculum habeatur. Ita domuere affectus partim longa conſuetudo, partim pietas, ut tantum abſit, ut de jejuniis, ut ut aſperis, in longum tempus productis querantur, ut religionem, ne deinceps tota pereat, periclitatum iri, his jejunandi rigoribus, licet

ex intuitu humanæ infirmitatis, paulo remiſſis, malis nec facile avellendis ſuſpicionibus credituri ſint.

Αἱ τέσσαρες νηστεῖαι τοῦ καθ᾽ ἑνὸς χρόνου, Quatuor uniuſcujuſque anni jejunia ſolenniora.

Ἡ πρώτη μεγάλη καὶ ἁγία Τεσσαρακοστή. Primum magnum & ſanctum Quadrageſimæ jejunium ante *Paſcha*, quod a primis Eccleſiæ ſeculis deductum hodie a *Græcis* quam religioſiſſime obſervatur. Non niſi quadraginta octo dierum ſpatio abſolvitur, excluſis Dominicis; quo tempore, (niſi quod feſto Annunciationis B. *Virginis* & *Palmarum* piſcibus, quaſi εὐωχοῦντες ſive opipare epulantes, veſcantur) ab omni carne & piſcibus ἐναίμοις, (nam cæteris exſanguibus & ὀστρακοδέρμοις ſeu teſtaceis veſci licet) deinde poſt Τυροφάγον ab ovis, caſeo, reliquoque lacticiniorum apparatu ſibi prorſus abſtinendum eſſe pro more cenſent, utpote ξηροφαγοῦντες, i. e. ſiccioribus cibis utentes. Sabbatis & Dominicis permittitur vini & olei uſus: licet qui ſunt religioſiores, & potiſſimum Sacerdotes & Monachi, indulgentia iſta frui nolentes, ab utroque ſibi temperent. Quidam vero hac lege ſe adeo conſtrictos credunt, ut ab iis delibandis nedum tangendis abſtineant, ut ſi forte vel unica olei lactiſve guttula in cibos inciderit, eos tanquam profanos pollutoſque plane rejiciant; ut denique fame vel morbo perire, quam illicitis cibis veſci deſperata obſtinatione, ut ut ingenti neceſſitate preſſi, malint.

Dominica ante Septuageſimam, ἡ Κυριακὴ τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου, Dominica Publicani & Phariſæi, ob periochen Evangelii ſancti *Lucæ*, cap. XVIII. iſtam parabolam enarrantem, ita dicta. Tum melodice recitant,

citant, Φαρισαίε φύγωμεν ὑψηγορίαν, καὶ τελώνε μάθωμεν τὸ ταπεινὸν, ἐν σεναγμοῖς πρὸς τ̃ Σωτῆρα κραυγάζωμεν, ἵλαθι μόνε ἡμῖν εὐδιάλλακτε. *Pharisæi superbiam fugiamus, & Publicani discamus humilitatem; in angustiis ad Salvatorem clamabimus, propitius esto, O tu qui solus nobis es reconciliatu facilis.*

Septuagesima, ἡ Κυριακὴ τ̃ε Ἀσώτου, Dominica filii prodigi; dicitur etiam ἡ Προφωνή. Inde & hebdomas Προφωνήσιμος, quia de futuro jejunio, proclamatione publica quasi facta, ante monet; vel potius προσφωνὴ & φροσφωνήσιμος, uti apud *Nicephorum Callistum* scribitur.

Sexagesima, ἡ Κυριακὴ τῆς ἀπόχρεω, Dominica carnisprivii. Die enim sequente a carne abstinent, lacticiniis victitantes; nec ultra eam carnibus vesci licet; quippe ἡ κρεωφαγία cum ipsa terminatur.

Sabbato μνήμη πάντων τῶν ἐν Ἀσκήσει λαμψάντων, memoria omnium ob vitam *Asceticam* insignium.

Quinquagesima, ἡ Κυριακὴ Τυρινὴ ἢ Τυροφάγος, a casei comestione nuncupata; quo nomine ova & cætera lacticinia comprehenduntur. Post eam fit Ἀποτύρωσις. Die enim Lunæ jejunium solenne incipiunt, lacticiniis non ultra indulgentes. Dicitur etiam, ἐξορία τ̃ε Ἀδὰμ, seu exterminatio *Adami* διὰ λειμαργίαν seu ob luxum gulamque; ob periochen *Genes.* cap. 3. lectam.

Quadragesima, ἡ πρώτη τῶν νηστειῶν, Prima Dominica *sacrorum jejuniorum*, sive ἡ κυριακὴ τῆς Ὀρθοδοξίας sive *Orthodoxiæ*, quia illo tempore celebratur ἡ μνεία τῶν ὀρθοδόξων Βασιλέων καὶ Πατριαρχῶν, memoria orthodoxorum Regum & Patriarcharum: quorum zelum in instaurandis imaginibus celebrant *Græci*. Hoc quoque die Εικονομάχες excommunicare solent: uti ex *Triodio* patet.

H'

Ἡ δευτέρα Κυριακὴ, ſecunda Dominica.

Ἡ τρίτη, τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ ξύλου, tertia pretioſæ & vivificæ crucis, quam *Codinus* de offic. aulæ CP. cap. 9. vocat Κυριακὴν τῆς Σταυροπροσκυνήσεως. Hac enim hebdomade oſcula cruci a Sacerdotibus expoſitæ frequentius imprimunt *Græci*, maximoque cum cultu & reverentia adorant.

Ἡ τετάρτη, quarta τὸ μεσονήστειον ἢ μεσονήστιμος κυριακὴ, media Quadrageſimæ Dominica.

Ἡ πέμπτη, Quinta.

Τὸ Σάββατον τοῦ ἁγίου Λαζάρου, Sabbatum *Lazari*, *i. e.* reſuſcitati.

Ἡ ἕκτη, ἡ Κυριακὴ τῶν βαΐων, Dominica *Palmarum*, ἡ βαϊοφόρος, (*p*) a geſtatione *Palmarum*.

Ἡ ἁγία καὶ μεγάλη ἑβδομὰς, ſancta & magna hebdomas, ſive ἡ τοῦ σωτηρίου πάθους ἑβδομὰς, ſalutaris *Paſſionis* hebdomas, quam jejuniis & vigiliis intenti maxime celebrant.

Ἡ ἁγία καὶ μεγάλη δευτέρα ἡμέρα, ſancta & magna feria ſecunda: quæ epitheta honoris gratia cæteris diebus apponuntur; uti

Ἡ ἁγία καὶ μεγάλη τρίτη, ſancta & magna feria tertia.

Ἡ ἁγία καὶ μεγάλη τετάρτη, ſancta & magna feria quarta.

Ἡ ἁγία καὶ μεγάλη πέμπτη, ſancta & magna feria quinta.

Veſperi in Patriarchio celebratur ὁ θεῖος καὶ ἱερὸς νιπτὴρ, uti vocant, ſive *ritus lavandi pedes*, cujus exſtat ἡ ἀκολουθία ſeu peculiare officium in Euchologio, in ſtupendæ humilitatis *Chriſti* beatiſſimi Salvatoris noſtri, qui iſthoc ritu erga diſcipulos fungi non dedignatus

(*p*) V. Luitprand. de geſtis Imper. & Reg. l. VI. c. 5. p. 110.

dignatus eſt, vere jam, ut S. *Pauli* verba huc transferam, μορφὴν δούλου λαβὼν, in ſe ſervili conditione ſuſcepta, (quo virtus hæc peculiariter admodum *Christiana* exemplo ſuo redderetur commendatior) imitationem ac memoriam. Duodecim Monachorum aliorumve, juxta numerum Apoſtolorum, quos exhibent, quorumque nominibus durante ceremonia nuncupantur, pedes lavat Patriarcha linteo præcinctus, *Chriſti* vicem ſubiens. Sed dum ille ad *Judam* proditorem ipſius pedes loturus accedit, repræſentatio plane illaudabilis & ludicra videtur, ut geſtibus tantæ ſolennitati parum congruis ſceniciſque conſpectis plebs alias devota & ſerio intenta a riſu vix ſibi temperare valeat. Nec minima lis ſolet inter eos exoriri, quam ſorte tandem decidunt, quis *Judæ* προδότου perſonam ſuſtineat; cum ille hoc infami nomine per integrum deinceps vitæ tempus ut plurimum veniat dignoſcendus. Hic ritus a cæteris Metropolitis & Epiſcopis in ſuis Eccleſiis peragitur, & quandoque ab ipſis Sacerdotibus, ubi præſertim viget ingens *Chriſtianorum* multitudo. Qui hiſce ſacris ludis & ſpectaculis nimium quantum delectantur.

Feria ſexta, ἡ ἁγία καὶ μεγάλη παρασκευὴ, ſancta & magna Paraſceve, Πάσχα σαυρώσιμον, *Paſcha* crucifixionis, ſeu *Judaicum*, quatenus ipſi contradiſtinguitur Πάσχα Ἀνασάσιμον ſeu *Paſcha* reſurrectionis ſive Chriſtianum, ἡ τοῦ ἁγιωτάτου πάθους ἡμέρα ſanctiſſimæ *paſſionis* dies.

Nocte, quam ideo τὴν Ἀγρυπνίαν τῶν ἁγίων παθῶν, ſanctæ paſſionis Vigilias appellitant, viri corporibus affligendis, orationibus, & Dominicæ paſſionis Evangelicæ hiſtoriæ intenti vacant: nec mulieres aut pueros, modo ſexennes ſeptenneſve, ab hoc rigidæ pietatis

tatis exercitio eximit ſexus aut ætatis teneritudo, juxta antiquiſſimum Chriſtianorum ritum, quem memorat *Euſebius* in hiſtoriæ Eccleſiaſticæ lib. II. cap. XVII. cujus verba coram referre non pigebit. τὶ δεῖ τούτοις ἐπιλέγειν τὰς ἐπὶ ταυτὸν συνόδους καὶ τὰς ἰδίᾳ μὲν ἀνδρῶν, ἰδίᾳ δὲ γυναικῶν ἐν ταυτῷ διατριβὰς, καὶ τὰς ἐξ ἔθους εἰσέτι καὶ νῦν πρὸς ἡμῶν ἐπιτελουμένας ἀσκήσεις, ἃς διαφερόντως κατὰ τὴν Σωτηρίου πάθους ἑορτὴν, ἐν ἀσιτίαις καὶ διανυκτερεύσεσιν προσοχαῖς τε τῶν θείων λόγων ἐντελεῖν εἰώθαμεν; hoc eſt, clariſſimo *Valeſio* interprete. *Quid præterea hic attinet commemorare cœtus & virorum ac mulierum ſeorſim degentium ſtudia atque exercitationes, quæ apud nos etiamnum* (h. e. quæ a primis ſeculis ad noſtra uſque tempora adhuc durant; huc enim applicat ſtudia & ἀσκήσεις *Therapeutarum* a *Philone* memoratorum, quos *Chriſtianos* & *ſancti Marci* diſcipulos eſſe contendit,) *in uſu ſunt, præcipue circa diem feſtum Dominicæ paſſionis, quo tempore jejuniis atque vigiliis & ſacrorum librorum lectioni impenſius vacare conſuevimus*? & poſtea καὶ μάλιστα τὰς τῆς μεγάλης ἑορτῆς παννυχίδας, καὶ τὰς ἐν ταύταις ἀσκήσεις *imprimis pervigilia magnæ ſolennitatis, piaſque in iiſdem exercitationes*. Et lib. VI. c. 9. κατὰ τὴν μεγάλην τοῦ Πάσχα διανυκτέρευσιν. Tertullianus lib. II. ad Uxorem. cap. 4. *Quis uxorem ſuam nocturnis convocationibus, ſi ita oportuerit, a latere ſuo adimi libenter feret? quis ſolennibus Paſchæ abnoctantem ſecurus ſuſtinebit?*

Inter ſacros hos, ut ita dicam, tumultus, quos tanta ac tam frequens vel in templo vel in plateis curſitatio ciet, tota nox antecedens peragitur. Si cuipiam interea hac παντελεῖ ἀσιτίᾳ ſive longa & acri abſtinentia deliquium pati contigerit, nihil quo languentem ſtomachum refocillet præter panem & aquam ad

uſque ſolis occaſum habet; cæteris, qui ob athleticum corporis habitum inediæ ſunt patientes, jejunium ad ſequentis diei veſperam ultro protendentibus. Deinde, appetente ante Sabbatum nocte ad cæremoniam Ἀποκαθηλώσεως *Chriſti*, ſeu actionis, qua videlicet ille e cruce detractus erat, exhibendam proceditur, quam ſequitur accenſis lucernis prælatis per templum imaginis *Chriſti* circumgeſtatio.

Feria ſeptima, τὸ ἅγιον καὶ μέγα Σάββατον, ſanctum & magnum Sabbatum. Hoc die ſemel tantum veſci licet; hora tertia poſt meridiem ad templum concurritur, ad preces nimirum veſpertinas obeundas, Monachis reliquiſque, qui illic tota nocte vigilaturi ſunt, ne præ languore deficiant, fruſtulum panis, ficos, dactyloſve ſecum ſumentibus. De cæteris ceremoniis, utpote ineptis puerilibuſque, dicere piget. Die illuceſcente, δόξα ἐν ὑψίστοις *gloria in excelſis* alta voce canitur; mox hymnus ille præclarus, quem præcinente Patriarcha repetunt duodecies, Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, θανάτῳ θάνατον πατήσας, καὶ τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι ζωὴν χαρισάμενος: *Chriſtus ſurrexit ex mortuis, mortem morte conculcans, & vitam iis, qui erant in ſepulchris, impertiens:* quem hymnum ſingulis diebus a Paſchate ad feſtum uſque Aſcenſionis cantillant.

Ἡ δευτέρα νηστεία καὶ αὐτὴ τεσσαρακονθήμερος πρὸ τῆς κατὰ σάρκα τοῦ Σωτῆρος γεννήσεως. Secundum jejunium, etiam Quadrageſimale, ante feſtum natalis *Chriſti*. Cujus inſtitutionis rationem hinc petitam volunt, quod ſicut *Moſes* quadraginta dierum jejunio quaſi initiatus, tabulis legis a ſanctiſſimo Numine donaretur; ſic & Chriſtianos, ut pari cura & σκληραγωγίᾳ, quantum imitari licet, ad excipiendum τὸν Νομοδότην ſe componant, quam maxime oportere exiſtimant. Licet vero

a carnibus, butyro, & ovis penitus ſit abſtinendum, piſcium tamen, olei, & vini liber uſus eſt, ut plane mite & facile tolerandum habeatur hoc jejunium, ſi cum magna Quadrageſima conferas.

Ἡ τρίτη νηστεία τῆς Θεοτόκου, tertium jejunium B. *Virginis*, genitricis Dei. Duabus ſeptimanis abſolvitur hoc jejunium, a primo nimirum *Auguſti* ad ejuſdem decimum quintum: quo die celebratur ἡ κοίμησις τῆς θεομήτορος, uti ſupra ex Menologio recenſuimus, ſeu *Dormitio Virginis*, hoc eſt, ut rem illam ex conſequenti & explicatius ſolent interpretari, ἡ ἐκ τῆς γῆς εἰς οὐρανοὺς μετάστασις, ipſius e terra in cœlum tranſlatio, ſeu ut *Latini* uſitatius loquuntur, *Aſſumptio*. Ob honorem & reverentiam feſti *transfigurationis Chriſti*, quod in hoc intervallo includitur, mediocris relaxatio ſolet indulgeri.

Ἡ τετάρτη νηστεία τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, quartum jejunium ſanctorum Apoſtolorum, nempe *Petri* & *Pauli*. Hujus jejunii tempus incertum eſt, & (q) magis minuſve contrahitur pro majori aut minori Paſchatis in anteriora anni incidentia. Ineunt hoc jejunium feria ſecunda immediate poſt feſtum omnium Sanctorum, quod ad eorundem Apoſtolorum feſtum pertingit, quorum memorias hoc prævio jejunio colunt. Quouſque vero ſingulis annis duret, hic canon, uti fertur, ἀπαράβατος facili methodo oſtendit. Quot dies a feſto Paſchatis ad Maii ſecundum numerantur, totidem jejunio Apoſtolorum deputabuntur. Exemplo res fiet evidentiſſima. Anno *Chriſti* M. DC. LXIX. Paſcha incidebat in *Aprilis* undecimum; intervallum viginti duos dies complectitur, utroque nimirum ter-

(q) V. ſupra citatam Epiſtolam Balſamonis de jejuniis pag. 504. 510.

mino incluſo; ideo idem erit numerus dierum jejunii, uti ex calculo liquebit.

Mos antiquiſſimus ἐν τετράδι & παρασκευῇ ſeu προσαββάτῳ feria quarta & ſexta jejunandi adhuc ſtrictim retinetur: hic enim per univerſam Eccleſiam Chriſtianam olim obtinuit, partim ut religioſioribus *Judæis*, qui bis hebdomadatim (S. *Lucæ* cap. XVIII. v. 12.) ſibi ex præſcripto & traditione ſeniorum jejunandum eſſe cenſuere, pares ſint; partim, quod hos dies ſtationarios jejunio quaſi ſacrandi originem verius pandit, ut *Chriſti* proditi & crucifixi memoriam hac hebdomadaria celebritate commonefacti, pio quodam dolore proſequantur.

Eximuntur vero ab his ſemi-jejuniis αἱ τετράδες καὶ παρασκευαὶ trium celebrium feſtorum, h. e. τοῦ δωδεκαημέρου ſeu intervalli, quod feſtum natalium *Chriſti* & *Epiphaniorum* vigilias connectit; ne tanta celebritas ſummo cum gaudio a Chriſtiano populo peragenda, jejunio, doloris utique indicio, interpoſito turbata minuatur, τῆς ἑβδομάδος διακαινησίμου, quæ Paſchale, & τῆς ἑβδομάδος τοῦ ἁγίου πνεύματος, quæ Pentecoſtale feſtum ſequitur; pari quoque de cauſa; deinde, hebdomadum τῆς προσφωνησίμου & τῆς Τυροφάγου ante Quinquageſimam, ne cum *Armeniis* hæreticis, quos *Tetraditas* & *Jacobitas* nuncupant, qui ſolenne jejunium tunc agunt, ſibi vel minimum convenire videantur, ἀνατρέποντες, ut habet Triodium, τὸ ἐκείνων δόγμα τῆς τοιαύτης αἱρέσεως.

In his jejuniis indicendis ac tanta cum religione celebrandis, juxta vetus Eccleſiæ Catholicæ inſtitutum, hoc potiſſimum agit Eccleſia Orientalis, ut carne hac dura tractatione in ſervitutem redacta, mens ingenti pondere, quod illam ad terram uſque degravabat, ſoluta cœlum liberius

berius petat, rebusque divinis melius vacet, exactisque per hosce rigidissimos pœnitentiæ actus comessationibus lasciviisque, cœlesti corporis & sanguinis *Jesu Christi* convivio majori cum pietatis incremento ac fructu reficiatur. His enim asperis exercitationibus initiandi sunt, antequam ad divinorum mysteriorum communicationem admittantur & epoptæ fiant.

Occurrunt subinde singulares feriæ, quæ jejunia dicantur, νηστεῖαι προεόρτιοι seu anteferiales vigiliæ; cujusmodi sunt

Epiphaniorum vigilia, ut de aquis postero die consecrandis a peccatorum carnisque labe & sordibus purgati defæcatius bibant. Ἡγιασμένον autem ὕδωρ bibunt avidissime. Morem hunc aquis benedicendi (quod Græci per τὸ ἁγιάζειν exprimunt) olim obtinuisse patet ex (r) Homilia S. *Chrysostomi* περὶ ἁγιασμοῦ τοῦ ὕδατος.

Vigilia *Pentecostes*, & feriæ secundæ septimanæ Pentecostalis, quo prævia hac purgatione γονυπετοῦντες seu flexis poplitibus precibus vacantes recipiendis Spiritus sancti afflatibus aptiores fiant.

Vigilia τῆς Μεταμορφώσεως sive *transfigurationis Christi.*

Vigilia festi *exaltationis S. Crucis*, cujus figuram jejuni osculantur.

Vigilia festi decollationis S. *Joannnis Baptistæ.*

Sabbato, nisi unico, magno nimirum sanctæ hebdomadis, jejunare adhuc nefas est. Alias isto die per integrum annum feriari non tantum libet, sed & ex veteri lege Ecclesiastica omnino oportet. (s) Ita enim sta-

(r) Tom. v. Homil. 75. pag. 524.

(s) Vide quoque Constitut. Apost. l. VI. c. 22. & l. VIII. c. 33. Concil. Laodicen. can. 16. Socratis Hist. Eccles. l. VI. c. 8.

ſtatuebat ſexageſimus ſextus Canon Apoſtolicus. Ἐί τις κληρικὸς εὑρεθῇ τὴν Κυριακὴν ἡμέραν νηστεύειν, ἢ τὸ σάββατον, πλὴν τοῦ ἑνὸς μόνου, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω. *Si quis Clericus deprehendatur die Dominico jejunans, aut Sabbato, præter unum ſolum, deponatur: ſi vero Laicus, excommunicetur.* Quem poſtea firmarunt Aſſeſſores ſextæ Synodi canone quinquageſimo quinto, διορθώσασθαι τὸ σφάλμα τοῦτο τῶν Λατίνων, ut *Zonaras* loquitur, ἐπιχειροῦντες, *hunc Latinorum errorem emendare conantes.* Hinc enim diſſidium illud nunquam ſatis lugendum inter Chriſtianos Orientales & Occidentales aliquatenus quoque crevit.

In hac triſti rerum ἀκαταστασίᾳ, qua tanquam in ſpeculo veteris Eccleſiæ ante *Conſtantini* tempora faciem plane reflexam facile intueri eſt, nullas ſacras moles divite ornatu, uti olim, ſuperbientes, baſilicas nullas, quas effuſiſſima Imperatorum pietas conſtruxerat, *Chriſtianis* hodie ſupereſſe exſpectabis. Occupata Urbe, eæ *Turcis* pridem ceſſerunt, relictis devictæ genti, (utpote quorum intererat, ne tota deleretur) in ſacros uſus Eccleſiolis, iiſque tenebricoſis & ſtructuræ minus elaboratæ, quas vel præ faſtu, ut ipſis parum congruas, reſpuere videbantur. Quanquam vero ex indulgentia legum ſacris hiſce ædibus impune intereſſe liceat, quod ſibi merito gratulentur, cum hetæriæ ſive συνθῆκαι, primis ſeculis plane vetitæ eſſent; habent tamen, quod vitio vertant queranturque, ſibi de novis fabricandis, iiſque, quas vel deprædantur flammæ, vel labefactat terræ motus, vel ipſa vetuſtas conficit, inſtaurandis penitus eſſe interdictum; cujus edicti hoc unicum videtur propoſitum, ut fatiſcentibus templis fatiſcat quoque ſenſim, nulla vi adhibita, Chriſtiana reli-

religio, quam ſacri cultus officia, ne extinguatur, fovent. Quantopere ergo curandum eſt *Græcis*, ne rimas agant, vitiumque, quod ruinam minetur, faciant parietes: quod ſi partem, quod ſæpe nulla prævertendum eſt cura, intercidere contigerit, ingenti pretio expugnanda eſt *Turcicorum* Judicum pervicacia, qui avaritiæ & iniquiſſimis poſtulatis religionem prætexunt, antequam de iis in integrum reſtituendis ſit cogitandum.

Harum viginti ſex hodie *Conſtantinopoli* exſtant, quarum nomina hic apponam.

Πατριαρχεῖον, *Patriarchium.*

Ἁγίυ Νικολάου ἐκκλησία, Eccleſia S. *Nicolai*, non procul, ſi bene memini, a templo S. *Sophiæ.*

Ἁγίου Γεωργίου, Sancti *Georgii*, ad portam ψαμαθίαν.

Παναγίας Χρυσαλειφεινῆς, B. *Virginis.*
Ἁγίου Νικολάου, ſancti *Nicolai.*
Ἁγίου Κάρπου, S. *Carpi.*
} in plateis verſus *Propontidem* ſitis.

Ἁγίου Κωνςαντίνου, S. *Conſtantini* in platea *Caramania*, non procul a ſeptem Turribus.

Παναγίας, B. *Virginis*, in platea *Belgradenſi.*

Παναγίας, B. *Virginis*, in platea nova.

Eccleſia prope portam Tormentariam.

Ἁγίου Δημητρίου, ſancti *Demetrii*, in platea, quæ Σαρμασίκιον dicitur.

Ἁγίου Γεωργίου, ſancti *Georgii* portam verſus *Adrianopolitanam.*

Παναγίας τῆς κυρίας τοῦ οὐρανοῦ, B. *Virginis dominæ cæli*, in eadem regione.

Ἁγίου Δημητρίου, ſancti *Demetrii*, ad portam Lignariam.

Παναγίας, B. *Virginis*, ad portam Obliquam,

Παναγίας εἰς Ἀραμπατζῆ μειδάν, B. *Virginis*, in *Foro Arabge* dicto.

Παναγίας, B. *Virginis* prope *Balini*.

Ἁγίου Νικολάου Ἀχειδιανῶν, ſancti *Nicolai Achridianorum*.

Τὸ μετόχιον τοῦ ἁγίου τάφου, ſacellum ſancti Sepulchri.

Τῆς παναγίας τοῦ Μουγουλιοῦ, B. *Virginis*---

Ἁγίου Γεωργίου Ποτηρᾶς, S. *Georgii*--

Ἁγίου Νικήτου, S. *Nicetæ*, prope ædes Principis *Walachiæ*.

Τῆς Παναγίας, B. *Virginis*, prope ædes Principis *Moldaviæ*.

Τῆς Παναγίας, B. *Virginis*, quæ ob diſtinctionem ἡ μικρὰ dicta, prope *Patriarchium*.

Ἁγίου Γεωργίου, S. *Georgii*, prope φανάριον.

Ἁγίου Ἰωάννου, S. *Joannis*, μετόχιον Ἀλεξανδρείας, ſive ædicula, ut puto, Patriarchæ *Alexandrini*.

Septem Ecclesiæ prope κονδοσκάλι in regionibus, quæ attingunt portam Arenariam, ante duodecennium horrendo incendio perierunt. Ex his quaſdam inſtaurandi facultatem cum favore & gratia Caimacami ſeu Gubernatoris Urbis pene impetraturi eſſent, reclamantibus Imamis ſeu Turcicis Sacerdotibus, quibus audax iſtud facinus horrendum in modum diſplicuiſſet, ſpes iſtæ bonæ, quas in animis conceperant Chriſtiani, in irritum plane ceſſerunt.

In *Galata* ſex Eccleſiæ *Græcorum* numerantur.

Τῆς Παναγίας Καφατιανῆς, B. *Virginis*---

Τοῦ Χριστοῦ κρεμαστοῦ, *Chriſti pendentis*.

Ἁγίου Δημητρίου, S. *Demetrii*.

Ἁγίου

Ἁγίου Νικολάου, S. *Nicolai.*
Τοῦ Χριστοῦ, *Christi* ad *Pistaniam.*
Ἁγίου Ἰωάννου, S. *Joannis.*

In amplo illo carcere ad Occidentem, in quo Christiani ad triremes damnati, appellente ad portum classe, includuntur, exstat quoque Ecclesiola, in qua *Græcus* Sacerdos suæ communionis hominibus sacra facere interdum permittitur: ut Ecclesias in oppidis & villis prope *Constantinopolim*, inque utrisque ripis Bosporanis sitas jam non memorem.

Ex hoc indiculo facile compertum habebis, Basilicas, quarum *vetus notitia* & *Procopius* cæterique Historici meminere, hodie desiderari, utpote vel communi Urbis fato eversas, vixque e ruderibus, novis ædificiis in earundem solo exstructis, amplius dignoscendas, vel in *Moscheas* a barbaris Victoribus conversas, qui quasdam ad ornandam tum Urbem, tum religionem suam, in illa horrenda strage, quam fecerant, pulchritudine & magnificentia operis allecti, integras, (quatenus ipsorum superstitio & *Turcici* cultus consuetudo paterentur) restare voluere; effractis nimirum cancellis deformatisque Sanctorum imaginibus, quas calculi & tessellæ vitreæ auro tectæ admirando plane artificio composuerant, quod de Templis sanctæ *Sophiæ* & sanctorum Apostolorum speciatim in notitia mea *Constantinopoleos* annotatum habes.

Ecce jam præcipuum *Turcicæ* superstitionis sacrarium, ὁ μέγας τῆς τοῦ Θεοῦ λόγου σοφίας νεὼς, μέγιστός τε καὶ λίαν εὐπρεπέστατος, καὶ λόγου δύναμιν ὑπερβαίνων, *Nicephoro* Hist. Ecc. lib. XVII. cap. XX. (hæc enim nominis ratio cæteris potior mihi videtur in honorem nempe *Christi* sapientiæ Patris) *(t)* μέγιστος ναὸς τῆς

(*t*) *Chronic. Constant. p.* 4.

τῦ Θεῦ λόγυ σοφίας, & rursus *(u)* ἡ ἐπ' ὀνόματι τῦ Θεῦ λόγυ κτισθεῖσα ἁγία σοφία, ὁ τῦ Θεῦ περιώνυμος ναὸς, recentioribus *Græcis*; a quibus non abludit *Procopius* L. 1. cap 1. de ædificiis *Justiniani*, Σοφίαν καλῦσιν οἱ Βυζάντιοι τὸν νεὼν ἐπικαιρειότατα τῷ Θεῷ τὴν ἐπωνυμίαν ἀπεργασάμενοι. Cui instaurando tanto amore, studio tanto, quod pietas acuebat, toto, quem per septendecim annos suppeditarat *Ægyptus*, reditu in id operis effuso, incubuit *Justinianus* Imperator, quasi hinc majorem sibi gloriam, quam ex tot barbaris gentibus devictis, aut ex legum civilium innumeris in methodum facilem redactis constitutionibus sibi pariendam esse duxerit, & quasi illa præclarissima tum militiæ tum domi gesta plane sorderent nihilique haberentur, nisi hoc opus tanquam cæterorum apex & coronis accessisset. Quo absoluto Imperatoria quidem cum pompa post solennes Deo Opt. Max. gratias hisce verbis actas, Δόξα τῷ Θεῷ, τῷ καταξιώσαντί με τελέσαι τὸ τοιῦτο ἔργον, *Gloria Deo, qui me hac gratia dignatus est, ut tale opus consummarem*, præ ingenti gaudio quasi extra se abreptus, ritu triumphantis exclamasse *(x)* fertur, νενίκηκά σε Σολομών: *vici te Solomon.* Ad cisternam regiam statuam quoque *(y) Solomonis* in solio sedentis collocavit, κρατῦντος τὴν σιαγόνα αὐτῦ, καὶ ὁρῶντος τὴν ἁγίαν Σοφίαν, ὅτι ἐνικήθη εἰς μῆκος καὶ κάλλος ὑπὲρ τῶν παρ' αὐτῦ κτισθέντων ναῶν Ἱερυσαλήμ· *maxillam manu sustinentis, oculis ad* S. Sophiam *conversis*,

(u) p. 12. *De hujus vere admirandi & longe celeberrimi* Templi *laudibus videsis elegantissimam* Manuelis Chrysoloræ *ad* Joannem Cantacuzenum Imperatorem Constantinopolitanum *epistolam, qua veteris cum nova* Roma *instituit comparationem.* Vide etiam *Choniatam*.

(x) Codin. de origin. Constant. *p.* 71. edit. Paris. 1655.

(y) p. 21. *in fine*.

versis, eo quod magnitudine & pulchritudine Templum Hierosolymitanum ab ipso conditum illa superaret: hoc emblemate nimirum innuens, *Solomonem*, si humano consortio iterum redditus, pulcherrimum hoc & magnificum Templum omnibusque numeris absolutum contemplaretur, se Judice victum dolore & melancholia plane confectum iri. Omisso S. *Sophiæ* titulo, (quem tamen pene incorruptum retinent *Turcæ*, parvo a lingua Græca deflexu, Ecclesiam hanc promiscue nuncupantes *Aia Sophia*) a Scriptoribus *Græcis* pro familiari apud omnes, dum de ea verba fecerint, usu nuncupatur ἡ μεγάλη ἐκκλησία, Ecclesia magna, & interdum ἡ μεγάλη ἁγιωτάτη ἐκκλησία.

Alterum illud Templum, ναὸν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, Sanctorum Apostolorum, *(z)* ob λείψανα S. S. *Andreæ, Lucæ, & Timothei*, quæ illic reposita perhibentur, olim celebre, cum prius e lignea materia constaret, marmoreum & splendidissimi operis fecit *(a) Theodora Justiniani* Uxor, cujus exemplo, quod semper coram habuit, uti tanto marito dignam consortem decuit, ad illud moliendum urgebatur. Quod post captam Urbem *Græcis* primo concessum idem *Mohammedes* expugnator Urbis postea repetiit, utpote proprio nomine insigniendum, uti constantissima *Græcorum* traditione proditum reperio, non quasi, uti *Malaxus* in *Patriarchica Constantinopoleos* historia contendit, ob cædem hominis patratam, cum in regione deserta ædibusque destituta situm esset, metu illinc recessisset *Gennadius Scholarius Patriarcha*, quod a verisimili maxime abhorret.

Ambitum istum, quo *Patriarchæ* ædes includun-

(z) V. Cedrenum ad annum XXX. Justiniani.
(a) Procop. lib. 1. cap. 4. & *Codin. de orig. Constant.* p. 73.

tur, olim occupabat Sanctimonialium cænobium; prope adstat templum τῇ Θαναγίᾳ καὶ Παμμακαρίστῳ seu *sanctissimæ & beatissimæ Virgini* consecratum; quod ab isto tempore cessit in Patriarchium. Dejectu collis sinum *Galatensem* versus prope Φανάριον situm est, amplitudinis ordinariæ, nec structuræ inelegantis, magnifico ornatu destitutum, tum ad moliendam invidiam, tum ne *Turcis* præda fiat. Ingens vero ipsi hinc conciliatur honos, quod *Alexius Comnenus Imperator* illic sepultus jaceat, quod sacræ reliquiæ, quas vidi, sanctæ *Euphemiæ Martyris* aliorumque in loculamentis adhuc serventur; potissimum denique, quod inibi exstet nigri marmoris fragmentum, tres pollices latum, duos circiter pedes longum, quantum conjectando assequi poteram, quod æreis cancellis clathratis, ne quid vel a pia vel a sacrilega manu patiatur, muniunt. Integram (*b*) columnam, cujus hæc pars est, in *Pontii Pilati* Prætorio, ad quam *Christus* alligatus flagris cædebatur, stetisse ab universis adeo firmissime creditum est, ut rem vel in dubium vocare apud ipsos plane nefas sit. Hinc pulvisculi erasi ob morborum fugandorum vim a pie credula plebe magni emuntur. Hos versiculos in lamina illic insculptos reperi.

Νῶτον δέδωκας εἰς μάστιγας Παντάρχα,
Ὡς καὶ πρόσωπον εἰς ῥαπισμάτων ὕβριν,
Σὴν μαστίγωσιν προσφέρω σοι οἰκτίρμον,
Ἵν' ἱλεώς μοι εἴης λατρεύοντί σοι,

Καὶ

(*b*) De hac columna S. Hieronymus Epist. ad Eustochium: *Ostendebatur illi* (i. e. Paulæ) *columna, Ecclesiæ porticum sustinens, infecta cruore Domini, ad quam vinctus dicitur & flagellatus.*

Καὶ μάϛιγάς σου ἐξ ἐμοῦ ἀποϛήσης,
Παναγιώτης Νικόσιος εὔχεται.

Cum hac in regione, utpote editiori, ſatiſque commoda, Moſcheam olim condendam propoſuiſſet *Selimus*, pene de hoc Patriarchio actum fuerat, niſi *Græci*, quos ſubitus hic caſus ingenioſos ac cautos fecerat, cum Principibus *Baſſis*, quibuſcum illud conſilium communicaverat Imperator, oblatis nummis ſubdole egiſſent, quorum ſuaſu a propoſito deſciſcens eam *Adrianopoli* curaverat exſtruendam.

Templa *Græcorum* non ſunt unius figuræ; quædam viſuntur τρουλλωτὰ & κυκλοειδῆ, quæ in medio rotundata ingenti τρούλλῳ aut tholo exſurgunt; quædam ϛαυρωτὰ, quorum partem alteram in longum productiorem altera inſtar crucis transverſim ſecat; pleraque vero τετράγωνα καὶ δρομικὰ, ſeu figuræ quadratæ & oblongæ, qualem habet Patriarchium.

Quo ſacri ritus in ſequentibus memorandi melius intelligantur, ſingulas Templorum perfectorum partes (ſi qua enim deſit, anguſtia loci aut quippiam incommodi in cauſa ſunt) brevi quaſi in tabella exhibebo.

Templum in tres partes pro triplici hominum, qui illic divini cultus cauſa conveniunt, ordine diviſum intueri eſt, uti obſervat *Symeon Theſſalonicenſis* in tractatulo περὶ τοῦ ναοῦ, quo ſingulis ſuis in locis conſiſtentibus omnis faceſſat confuſio. Hi autem ſunt.

(c) Οἱ ἱερεῖς *Sacerdotes* ſive οἱ τελειωτικοὶ, quibus facultas competit, eorumque miniſtri.

Non omittam ipſius etiam converſationis hæreticæ deſcriptionem: quam futilis, quam terrena, quam hu-

(c) Οἱ λαοὶ τῶν εὐσεβῶν εἰς τριάδα διαιρούμενοι.

mana ſit ; ſine gravitate, ſine auctoritate, ſine diſciplina, ut fidei ſuæ congruens. Inprimis quis Catechumenus, quis Fidelis, incertum eſt : pariter adeunt, pariter audiunt, pariter orant. Tertullian. de præſcriptionibus contra Hæreticos cap. XLI.

Ὁι πιςοὶ fideles, ſive (*d*) οἱ τέλειοι perfecti, qui ab omni noxa & cenſura immunes, communi, quod a baptiſmo & fide in *Chriſtum* habent, Deo ſerviendi jure in publico cœtu gaudent.

Ὁι ὄντες ἐν μετάνοιᾳ, Pœnitentes, qui a Sacramentorum uſu ſecluſi pœnis ſpiritualibus ſubjacent. Quorum cenſu Catechumenos & malo ſpiritu abreptos obſeſſoſque olim repoſuit Antiquitas, utpote quibus plane interdictum erat Eccleſiam proprie ſic dictam ingredi, perfectiſque *Chriſtianis* ſeſe immiſcere. Pariter omne ſacrum templum, ut idem loquitur, τειαδικῶς θεωρεῖται, τοῖς πρὸ τοῦ ναοῦ, καὶ τῷ ναῷ, καὶ τῷ βήματι, *tripliciter diviſum conſideratur, in locum ante Templum, Templum ipſum, & Sacrarium.*

Exporrecta, quæ muris circum circa cingitur, planitie occurrit primo (*e*) Ἔμβολος *Embolus*, πρόθυρον, προπύλαιον, ἢ προαύλιον τοῦ ναοῦ. Ἀυλὴ interdum quoque nuncupatur ſive veſtibulum, ex utriſque portæ lateribus procurrens, fornice tectum; inde τῆς Ἁψῖδος nomen ; ſedilibus lateritiis ejuſdem longitudinis parieti affixis. Supra *Chriſti* aut B. *Virginis* Sanctorum-

(*d*) *Quid te a perfecto Chriſti ſervo ſeparat? An alius eſt intinctis, Chriſtus, aliis Audientibus?* Tertull. de pœnitentia ex editione Rigaltii. p. 144. cap. VI.

(*e*) Hic ſtabant οἱ προσκλαίοντες, quibus non permiſſum erat ingredi portas Eccleſiæ, quaſi pœnitentiæ candidati, populum fidelem, Eccleſiam ſacrorum officiorum cauſa ingredientem, lachrymis & gemitibus obſecrantes, ut Deum ipſis propitium reddere orando velint, & ut tandem ad eadem ſacra admittantur.

ctorumque, præsertim illius, (qui ideo dictus est Ἅγιος τῆς μονῆς ἢ ἐκκλησίας, *Monasterii aut Ecclesiæ Sanctus*) cujus tutelæ & patrocinio ædes sacra commendatur, imagines absque amabili colorum mistura, omni proportione insuper habita, rudi admodum penicillo depictæ conspiciuntur, ut polituram, quam dat ars pictoria, non minus quam reliquas ad ornatum cultumque vitæ humanæ elaboratas, *Græcis* hodie deesse, barbarie invecta, hinc constet.

Portam, quæ μεγάλη καὶ ἀργυρᾶ, h. e. *magna & argentea* dicitur, ingredienti non illico aperitur *Ecclesiæ* facies: obstat alia quasi porticus, Νάρθηξ. Intervallum hoc inde πρόναος quoque dictum, (quod licet τῷ ναῷ sive navi proxime sit contiguum, ab ipsa tabulato, quod homine aliquantulum depressius est, & interdum muro secluditur) in ipso nimirum aditu, quo olim consistebant Pœnitentes, quibus ex Ecclesiæ disciplina ultra progrediendi gratia ante peractum pœnitentiæ tempus denegabatur, dicti Ἀκροώμενοι, id est, *Audientes*, qui proxime & magis introrsum stabant, juxta undecimum canonem Concilii *Nicæni*, qui sub *Tyrannide Licinii* lapsos tres annos ἐν Ἀκροωμένοις exigere jussit; h. e. ut explicat *Zonaras*, ἔξω τῆς ἐκκλησίας ἵστασθαι ἐν τῷ νάρθηκι, καὶ τῶν θείων ἀκούειν γραφῶν, *extra Ecclesiam in Narthece ad sacras scripturas audiendas consistere:* & etiam *Catechumeni*, (uti paulo ante dictum erat, unde quandoque κατηχούμενα seu κατηχουμένεια nuncupatur) qui magis extrorsum versus propylæum, utpote nondum sacro baptismate initiati, collocabantur. Inter utrosque medii erant *Energumeni* & οἱ χειμαζόμενοι, nisi prorsus iidem sint, (*f*) ut quibusdam videtur, quos interdum confundi, inter-

(*f*) V. Aristinum in XVII. canonem Concil. Ancyrani.

interdum ab invicem distingui comperio. Huc usque feretrum a sandapilariis allatum deponitur, (neque enim in sacratiora *Templi* deducendum est, nisi sit cujuspiam sacrati hominis) donec ritibus funereis intus peractis, cadaver inde in cœmeterio mandatur sepulturæ. A latere hujus conclave excurrit recipiendis mulieribus designatum: hinc in Templum per clathratos cancellos prospectus est, quo fit, ut quicquid sacrorum rituum illic peragitur conspiciant, ipsæ interim inconspectæ. Paulo intra *Narthecem* collocatur Κολυμβήθρα seu *Baptisterium*, de quo postea in sectione de ritibus *Baptismi*.

E *Narthece* per tres portas, quarum media, utpote amplior & longe præcipua, dicitur Πύλη ὡραία seu *Porta pulchra*, quæ quandoque, quod inter legendum caveri debet, cum Βασιλικῇ seu *Regia* confunditur, (pluraliter quoque effertur πύλαι ὡραῖαι) fit ingressus εἰς ναὸν sive in templum. Lata area est pro modulo Ecclesiæ, & aperta, qua homines confertim stant adoraturi, nisi quod στασίδια, seu *sedilia*, paulo altiora, (duobus brachiis, quibus innituntur ea occupantes, ut propemodum stare videantur, sinum ambientibus,) numero admodum pauca utrinque collocentur. In Patriarchio eminentior sedes (θρόνος ἢ σύνθρονον) prope Bema excipit Patriarcham; cæteræ reliquis Metropolitis pro dignitate Episcopatuum, & Principibus *Moldaviæ* & *Walachiæ*, si adsint, vel si qui adsint apud ipsos eminentioris notæ, honoris causa deputantur.

In quadris extra magis ad murum subsidentibus ex adverso stant Cantores, hoc est, intervallo isto, quod inter ναὸν & βῆμα paulo superius intercedit; illic extat ἀναλογεῖον sive suggestum, ubi sacra scriptura populo

pulo ab *Anagnostis* prælegitur; prope *Soleas*, de quo tot incaluere controverversiæ, quas hic non tracto, qui, ut mihi videtur, inter gradum, quo ascenditur versus Bema, & ipsos cancellos, & ad quem populus accedit, sacram Eucharistiam percepturus, omnino collocandus est. Μεσόναον quandoque concurrentibus in punctum ad umbilici modum saxorum projecturis in rotundam figuram contrahitur; qua de causa media illa Templi pars elegantissime dicitur ὀμφαλός. In Ecclesiis grandioribus, quasi in meditullio πρὸ τῆς θύρας τοῦ βήματος, hoc est, portæ sanctæ oppositus erigitur *Ambo*, post quem olim florente juxta canonum rigorem disciplina stabant οἱ ὑποπίπτοντες sive *substrati*; cujus vero (sacris concionibus in desuetudinem plane abeuntibus) jam rarissimus est usus.

Inde tabulatum a fornice ad pavimentum pertingens totam Templi latitudinem occupat, picturis & quidem inauratis (ut in quibusdam Monasteriorum Templis vidi) ornatum: cui tres portæ insunt, quarum media Πύλη ἁγία καὶ βασιλικὴ, seu *Porta sancta & regia*, non nisi raro & quibusdam de causis aperienda, hoc est, (*g*) in solenni celebrium Vesperarum introitu, & Missæ tempore, quando Evangelii legendi causa exinde egreditur Diaconus, vel quando Sacerdos finita, qua circumgestantur Elementa jam jam consecranda, processione sacrarium ingreditur, ea consecraturus, vel denique quando Laici illuc accedunt, a Sacerdote ἐντὸς τοῦ θυσιαστηρίου sive in media porta stante Eucharistiæ sacra symbola percepturi. Honoris quoque causa numero plurali effertur, αἱ ἅγιαι θύραι, sive τὰ ἅγια θύρια. Extremæ sunt minores, quarum ad latus sini-strum

(*g*) *Philotheus Patriarcha* C. P. in diataxi.

ſtrum verſus Boream altera, altera ad dextrum Au-
ſtrum verſus; hac via Diaconis cæteriſque inferioris
ſubſellii Miniſtris in Bema eundem eſt.

Quod intus eſt, dicitur ἅγιον Βῆμα, eo quod illuc
gradibus aſcendatur; vel potius, quod ſit *Chriſti* ſan-
ctiſſimum tribunal, ἐπηρμένον δὲ καὶ λαμπρότερον ὡς θρόνος
Θεοῦ, *ſublime & cæteris ſplendidius, ut thronus Dei*;
ſive θεῖον Ἄδυτον, utpote ſacratiſſima Templi pars, ad
quam ſolis Sacerdotibus reliquiſque, qui Altari mini-
ſtrant, patet aditus, Laicis omnino inacceſſa omni
tempore, quo ſacrum conficitur: inde τοῦ Ἱερατείου
nomen inditum, juxta XIX. canonem Concilii *Lao-
diceni*, μόνοις ἐξὸν εἶναι τοῖς ἱερατικοῖς εἰσιέναι εἰς τὸ θυσια-
στήριον καὶ κοινωνεῖν: quod optime, ut ſolet, & brevi-
ter admodum explicat *Ariſtinus*, μεταλαμβάνειν ἐντὸς
τοῦ βήματος μόνους τοὺς ἱερατικούς. De quo S. *Ambroſius
Mediolanenſis Theodoſium* Imperatorem, qui poſtquam
munera obtuliſſet in Sacrario, divina myſteria percep-
turus, illic manſerat, pro Sacerdotali officio admo-
nendum duxit. *Theodoritus* in Hiſt. Eccleſ. lib. 5.
cap. 18. Τὰ ἔνδον, ὦ Βασιλεῦ, μόνοις ἐστὶν ἱερεῦσι βα-
τὰ, τοῖς δὲ ἄλλοις ἅπασιν ἄδυτά τε καὶ ἄψαυστα. ἔξιθι τοίνυν,
καὶ τοῖς ἄλλοις κοινώνει τῆς στάσεως. ἁλουργὶς γὰρ Βασιλέας, οὐχ
Ἱερέας ποιεῖ. *Interiora loca, Imperator, ſolis Sacer-
dotibus patent, reliquis omnibus inacceſſa ſunt & in-
tacta. Abſcede igitur, & una cum aliis conſiſte; nam
purpura facit Imperatores, non Sacerdotes.* Omnem
a ſe faſtum amoliens, id ex veteri more *Conſtantinopoli*
licuiſſe, in facti excuſationem oſtendit Imperator, acri
monito neutiquam exacerbatus, utpote cujus iram
reverentia ſacri cultus repreſſiſſet. Antiquiſſimam hanc
traditionem fatentur Patres Concilii ſexti in *Trullo* ha-
biti canone LXIX. qui expreſſiſſime hac de cauſa vi-
detur

detur conditus, μὴ ἐξέςω τινὶ τῶν ἁπάντων ἐν λαϊκοῖς τελοῦντι ἔνδον ἱεροῦ εἰσιέναι θυσιαςηρίου, μηδαμῶς ἐπὶ τοῦτο τῆς βασιλικῆς εἰργομένης ἐξουσίας καὶ αὐθεντείας, ἡνίκα δ' ἂν βουληθείη προσάξαι δῶρα τῷ πλάσαντι κατά τινα ἀρχαιοτάτην παράδοσιν· *Non liceat cuipiam ex Laicorum numero intra Sacrarium ingredi, ab eo tamen nequaquam prohibita poteſtate & authoritate Imperatoria, quando voluerit Creatori dona offerre, juxta quandam antiquiſſimam traditionem.*

Hoc olim adulationis cauſa & contra ordinationem Eccleſiaſticam indultum fuiſſe cum *Ambroſio* videretur, id ingenti, quo pollebat, zelo ſibi reformandum ille Vir ſanctiſſimus cenſuit. (*h*) *Sozomenus.* Ἔθος ἦν τοὺς Βασιλεῖς ἐν τῷ ἱερατείῳ ἐκκλησιάζειν κατ' ἐξοχὴν τῶν δείων τοῦ λαοῦ κεχωρισμένους. κολακίας δὲ ἢ ἀταξίας εἶναι τοῦτο συνιδὼν, τόπον εἶναι Βασιλέως ἐν ἐκκλησίᾳ τέταχε, τὸν πρὸ τῶν δρυφάκτων τοῦ ἱερατείου. ὥςε τοῦ μὲν λαοῦ κρατοῦντα τὴν προεδρείαν ἔχειν. αὐτοῦ δὲ τοὺς ἱερέας προκαθῆσθαι· ταύτην δὲ ἀρίςην παράδοσιν ἐπήνεσε Θεοδόσιος ὁ Βασιλεὺς, καὶ οἱ μετὰ ταῦτα ἐκράτυναν, καὶ ἐξ ἐκείνου νυνὶ φυλαττομένην ὁρῶμεν. *Moris erat, ut Imperatores intra conſepta altaris in Eccleſia conſiſterent, honoris cauſa a populi multitudine ſeparati. Quod ex aſſentatione vel ex diſciplinæ corruptione profectum eſſe* Ambroſius *animadvertens, locum Imperatori in Eccleſia aſſignavit ante cancellos altaris, ita ut Imperator quidem plebem, ipſum vero Imperatorem Sacerdotes in Eccleſia præcederent. Hanc egregiam ordinationem Imperator* Theodoſius *comprobavit, & ſucceſſores ejus poſtea confirmarunt, atque ex eo tempore in hunc uſque diem obſervari eam videmus.*

Secretum hoc Penetrale & Sanctuarium nuncupatur Ἱλαςήριον *propitiatorium*, & θυσιαςήριον; (in memoriam

(*h*) *Lib. 7. Cap. 25.*

riam expiatorii ſacrificii mortis Chriſti Salvatoris, quod illic ſymbolice repræſentatur) quem ſenſum apud antiquiſſimos Scriptores hoc vocabulum obtinuiſſe, quatenus nempe ſumitur pro ſuperiori templi parte, qua Altare collocatur, e S. *Ignatio* mihi videtur recte concludendum. Ita ille ſanctiſſimus Martyr in (*i*) Epiſtola ad *Epheſios*, μηδεὶς πλανάσθω, ἐὰν μή τις ᾖ ἔντος τοῦ θυσιαστηρίου, ὑστερεῖται τοῦ ἄρτου τοῦ Θεοῦ. *Nemo erret; niſi quis intra Altare, vel potius Sacrarium, ſit, privatur pane Dei*; & in (*k*) Epiſtola ad *Magneſianos*, πάντες οὖν ὡς εἰς ναὸν συντρέχετε Θεοῦ, ὡς ἐπὶ ἓν θυσιαστήριον. *Omnes itaque velut in unum Templum Dei concurrite, velut ut ad unum Altare*, i. e. Sacrarium. Codex *Uſſerianus* habet πάντες ὡς εἷς εἰς ναόν. Ad quem locum in annotationibus n. 42. obſervandum jubet eruditiſſimus & reverendiſſimus Archi-Præſul, ναὸν & θυσιαστήριον rem unam & eandem denotare; ſed quod ipſius pace dixerim, omnino perperam, ut ex ſuperioribus ſatis patet. Deinde e conſueta formula & ex veteri verſione *Latina* & ex contextura verborum conſtat, iſtud εἰς, ἐπίβλημα librarii cum ſequenti particula εἰς confundentis, prorſus eſſe delendum, ac ὡς εἷς ἕνα ναὸν conjungendum. Licet alibi apud eundem ſenſu uſitato pro Altari, quo offertur ἡ ἁγία καὶ ἀναίμακτος θυσία, forte occurrat; ut in illo inſigni Epiſtolæ ad (*l*) *Philadelphienſes* loco, σπουδάζετε οὖν μιᾷ εὐχαριστίᾳ χρῆσθαι. μία γὰρ σὰρξ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἓν ποτήριον εἰς ἕνωσιν τοῦ αἵματος αὐτοῦ, ἓν θυσιαστήριον, ὡς εἷς ἐπίσκοπος ἅμα τῷ πρεσβυτερίῳ καὶ διακόνοις τοῖς συνδούλοις μου, ἵνα ὃ ἐὰν πράσσητε, κατὰ Θεὸν πράσσητε.

(*i*) *Edit. Voſſ. Pag.* 20.
(*k*) *Pag.* 34.
(*l*) *Pag.* 40.

προσέχετε. *Operam igitur detis, ut una Euchariſtia utamini. Una enim eſt caro Domini noſtri Jeſu Chriſti, & unus calix in unitatem ſanguinis ipſius. Unum altare, ſicut unus Epiſcopus cum Presbyterio & Diaconis conſervis meis, ut, quod facitis, ſecundum Deum faciatis.* Videant Eruditiores, annon citra omnem dubii ſuſpicionem hinc evincendum ſit, primis ſeculis unicum in templis Altare tantum exſtitiſſe: quod alibi fuſius declarabitur.

Adytum hoc perquam honorificis inſigniunt appellationibus, quibus ingentem iſtam, qua verſus venerandum illud myſterium illic peractum feruntur, reverentiam atteſtantur; cujuſmodi ſunt ἅγια ἁγίων, καὶ καθέδρα καὶ τόπος θεοῦ καὶ ἀνάπαυσις, ἱλαστήριόν τε, καὶ τοῦ μεγάλου θύματος τὸ ἐργαστήριον, καὶ μνῆμα Χριστοῦ καὶ δόξης αὐτοῦ σκήνωμα. *Sancta Sanctorum, cathedra & locus Dei, & requies, propitiatorium, & magni ſacrificii officina, & monimentum Chriſti, & gloriæ ipſius Tabernaculum*, uti prælaudatus *Symeon* habet.

In hoc Bemate, ſeu ſacro Tabernaculo tria ut plurimum extant Altaria, quæ dignitate & uſu quam maxime differunt. Non enim in quovis horum a Sacerdotibus pro arbitrio & ut ipſis libet, conficitur Corpus *Chriſti*; id honoris ſoli altari medio cæteris ampliori, quod τὴν ἁγίαν, ἱερὰν, θείαν, μυστικὴν, (*m*) καὶ ἐπουράνιον τράπεζαν, ſeu *menſam ſacram, divinam, myſticam, & cœleſtem* vocant, peculiare eſt: hoc lapideum eſt & parieti quaſi adſcititio affigitur, Orientalem murum in extrema Eccleſiæ parte, ubi terminatur, verſus, ita ut quoddam minus intervallum interjaceat. Illic, uti in loco maxime proprio, reponuntur Evangelia, & tanquam memoriale mortis

(*m*) Uti in Liturgia S. Jacobi.

Christi ſemper imminet crux.

Ad latus ſiniſtrum Boream verſus altare minus eſt Πρόθεσις dictum, eo quod ſacra munera illic proponantur; (uti olim ſub veteri lege, ὁ ἄρτος τῆς προθέσεως juxta verſionem τῶν ό.) cæteraque prævia fiunt, antequam Sacerdos, translatis inde ſymbolis ad medium Altare conſecrandis, ſacram λειτουργίαν celebrat. A ſacrario interdum tabulato ſecluſum reperi.

Ad latus oppoſitum Auſtrale eſt σκευοφυλακίου τράπεζα, ſive librorum, veſtium, quibus in ſacris obeundis induti prodeunt, & vaſorum, quorum in ſacro conficiendo uſus eſt, receptaculum. Locus iſte ſive conclave, (quandoque enim tabulato ſeparatur) dicitur μεσατώειον ſeu μεσατώειον, & etiam διακονικὸν, ubi conſiſtunt Diaconi, cæterique inferioris ordinis, Sacerdotibus in ſacris miniſtraturi, & in rebus minoris momenti, puta cereis accendendis & aqua calefacienda ad ſacros uſus illic occupati. Hoc olim a *Scenophylacio*, quod extra Eccleſiam prope, ut videtur, poſitum erat, (inde παρεκκλήσιον dictum: quale hodie viſitur prope templum S. *Sophiæ*, exteriori muro palatii jam incluſum: uti etiam juxta parietinas magnæ Eccleſiæ *Pergami*, uti præſens obſervavi,) diſtinguebatur, cum tot vaſis cæteriſque ad ſacros uſus, prout occaſio tulerit, neceſſariis reponendis vix ſatis eſſet. Coram Altari uti & in gremio Eccleſiæ, plerumque interdiu accenduntur lampades. Collocantur in Eccleſia Patriarchali & Metropolitica in concha Bematis fere circumcirca ſedes, quarum eminentior a tergo Alteris in ipſo Bematis ſinu dicitur ἅγιον ἢ ἱερὸν σύνθρονον ſive *ſacer thronus*, quem cætera ſubſellia in illo inferiori receſſu circumambiunt: utpote quem Antiſtitum choro ſtipatus occupat Patriarcha aut Metropolita, vel inter

Sacer-

Sacerdotes aſſidens Epiſcopus: quo titulo ab illo ſedili, quod ille in Nao habet, diſtinguitur: unde (*n*) τὸ ἐνθρονίζεσθαι ἱερῷ συνθρόνῳ ſeu ἐνθρονισμὸς *Enthronizatio* in inaugurando Patriarcha vel Præſule inter ſolenniora recenſetur. Campanarum uſu civitatibus potiſſimum, quas *Turcæ* promiſcue habitant, interdicto, ut oportunius ac debito tempore interſint, lignei inſtrumenti, σημάντρου, quod malleo pulſant, ſonitu ad ſacras ædes convocantur. Hujus tum crebrioribus fortioribuſque tum languidioribus magiſque intermiſſis ictibus, qui prope ſunt, a λαοσυνάκτῃ ſive æditu, quantum temporis, antequam ſacra fieri occipiant, reliquum ſit, an tum inſtet, nec diutius expectandum, admoniti, ſatiſque id uſu edocti, vel pueri intelligunt. Sed de *Græcorum* templis hactenus.

Virorum Eccleſiaſticorum, quos τοὺς ἐκ τοῦ ἱεροῦ Βήματος, eo quod ſolis ipſis Sanctuarium introeundi jus competere jam jam diximus, aut τοὺς ἐκ τῆς τάξεως ἱερατικῆς, utpote ſacra ordinatione rebus divinis adminiſtrandis addictos conſecratoſque aut τοὺς τοῦ ἱεροῦ καταλόγου ἢ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως Periphraſtice nuncupant, varii ſuperſunt ordines, quorum ſinguli tum officio tum dignitate diſtinguuntur, ut ἰσοτιμία, cui tantopere ſtudent Novatores, plane damnata, vetus regimen Eccleſiaſticum, licet ſplendore & pompa ſeculari deſtitutum, in Oriente adhucdum vigeat. Quo, Deo Opt. max. ita miſericorditer ordinante,

 con-

(*n*) V. Syropuli hiſtoriam Concilii Florentini p. 3. & Symeonem Theſſalonicenſem in Euchologio p. 223. Hinc ἐνθρονίζεσθαι καὶ ἀνάγεσθαι εἰς τὸν θρόνον idem eſt ac fieri Patriarcham aut Metropolitam, aut Præſulem: & κατάγεσθαι τοῦ θρόνου idem ac deponi & exauctorari, Inde ſedes præcipuarum urbium dictæ, θρόνοι, & quinque ſedes Patriarchales καθολικοὶ καὶ οἰκουμενικοὶ θρόνοι.

confuſioni, quæ aliter gentem *Græcam* pridem involviſſet, hactenus cautum eſt, ut Eccleſiæ, licet miſerrime & horrendum in modum oppreſſæ, faciem, diſciplina veteri relicta, hodie ubivis ſit intueri. Horum ſtatum brevi & ſigillatim enarrabo, ἀπὸ τῆς τῶν θρόνων τάξεως Ἀρχιερατικῆς ſeu dignitate Patriarchali orſurus.

Quo Patriarcha *Conſtantinopolitanus* ſummam, quam obtinet, dignitatem magis decore tueatur, illudque tributum, quod fiſcus Imperatorius quotannis rapit, additis quoque muneribus, quibus Principes Baſſæ mulcentur, ut integra religione liberius gaudeant Chriſtiani, ſolvat, non modico reditu opus habet: (is fortean ad quadraginta millia Thalerorum plus minus aſſurgit,) de quo corradendo variis modis conſulitur. Junctis enim operis enitendum eſt, ut communem illam religionis, quam ſuſtinet ac moderatur, rem ſtrenue & feliciter agat tractetque. Ipſi ideo univerſi Metropolitæ, qui ipſius juriſdictioni ſubſunt, pecuniis data proportione numeratis, pro diſtrictuum, quos regunt, amplitudine ſuppetias ferunt; illis vero pro Eccleſiarum numero Sacerdotes. Ad hunc ſacrum cenſum pro more indictum colligendum a Patriarcha deputatur Ἔξαρχος ſive *Legatus:* urgente vero neceſſitate ipſe Patriarcha provincias & inſulas circumit, ἐπιςηρίζων τὰς ἐκκλησίας. *Conſtantinopoli*, quod de reliquis Metropoliticis ſedibus pariter dicendum eſt, matrimonium nemini contrahendum eſt abſque venia, quam pecunia facile procurat, impetrata. At ab Epiſcopis & Presbyteris ordinandis non leve, quod ad publicas rationes ſpectat, emolumentum percipitur. Quotquot etiam melioris conditionis ſunt, morituri, tum pietatis tum benevo-

lentiæ affectu, legatis erogandis fublevandæ Ecclefiæ inopiæ profpiciunt. Subortis quoque litibus ad Patriarchæ tribunal recurritur, cujus decifioni nemo audet refragari; fingulis ad faciendum judicatum, pœna excommunicationis, quam morte pejus horrent, immorigeris intentata adactis. Siquis autem male pertinax favorabiliorem fententiam expectaturus, litem coram Judice *Turcico* conteftatur, omni cognitione Patriarchali infuper habita, illico fit ἀκοινώνητος, neque fic impune abibit, quin ficto crimine oneratum, profufis largitionibus, quo temeritatis & impietatis noxam luat, ad triremes damnandum curabunt. Unde tum ex confcientia tum ex metu a fe ipfis in foro extraneo poftulandis penitus abftinetur, nifi id a quoquam fiat in futuræ, quam meditatur, Apoftafiæ præludium. Hunc facrorum Antiftitem quotquot funt *Græcæ* communionis per totum Orientem venerantur Chriftiani. Hunc quoque longis itineribus interdum adeunt cæteri Patriarchæ vel ipforum deputati, illum confulturi, quo communi confilio res ad Ecclefiam fpectaturæ felicius procurentur, juribus interim horum unicuique, quæ antiqui canones fanxerant, integris manentibus.

Ita Patriarcha *Alexandrinus*, peculiarem in *Ægypto*, *Libya*, & *Arabia* exercet jurifdictionem. *Antiocheno* fubfunt Ecclefiæ *Syriæ* & *Mefopotamiæ*, & Provinciarum, quæ extremos *Afiæ* minoris fines attingunt, puta *Ifauriæ* & *Ciliciæ*. *Hierofolymitani* diftrictus *Paleftina* & confiniis *Arabiæ* terminatur. Patriarchatus vero *Conftantinopolitanus*, ut dignitate præcipuus eft, ita per longiores terrarum tractus diffunditur; quippe omnes fere *Anatoliæ*, totius *Græciæ*, infularum *Turcicæ* ditionis, quæ in *Ægæo* & *Jonio* mari fparguntur, *Albaniæ*, *Dalmatiæ*, *Podoliæ* five minoris *Ruffiæ*, *Wa-*

lachiæ, & *Moldaviæ* Ecclesias subjectas habet. Quod enim ad çæteras regiones, quæ ad Septentriones sitæ, versus montem *Hæmum*, *Danubio* finiuntur, spectat, sui juris sunt & αὐτοκεφαλίαν retinent, juxta veterum Conciliorum canones Imperatorumque constitutiones: puta Metropolita *Achridarum*, cui primam dignitatem, summum sacerdotium, summum fastigium pro amore, quo erga Patriam ferebatur, contulerat (*o*) gloriosissimus ille Imperator *Justinianus*: (Hic *Justinianam* primam cæterosque *Bulgariæ* tractus octodecim Episcoporum ope regit) & Metropolita (*p*) Πεκίου *Pecii*, civitatis *Serviæ*, cujus auctoritas in universam *Serviam* a sedecim Episcopis sub illo administratam exercetur. Quibus accensendi sunt *Georgiæ*, *Mengreliæ*, & *Cypri* Metropolitæ. In *Cypriana* autem provincia quatuor tantum Episcopi Suffraganei numerantur.

Isto jure, quod in sedem *Constantinopolitanam* synodi *Chalcedonensis* canone penultimo authoritas derivaverat, innixus, iisdem titulis, quibus olim, dignitatem ornatum & communitum it hodiernus Patriarcha: ita enim chartis inscribit, Ἐλέῳ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, *Misericordia Dei Archiepiscopus Constantinopoleos novæ Romæ, & Oecumenicus Patriarcha.* Neque enim hac ex parte Pontifici *Romano* cedit, quasi easdem lites, quas de Oecumenici Patriarchæ titulo olim agitarunt Antecessores, *Joannes* & *Cyriacus*, adhuc movere in animo habuisset; προνομίαν & προεδρείαν (licet dudum pessum ierit ipsius pompa secularis) ob sedem

(*o*) *Authentic. Collat.* 2. *Tit.* 6. *Novel.* XI.

(*p*) Sive Πεσκίου. Ita scribitur ἐν τῇ νέᾳ ἐκθέσει ad finem Codini. pag. 419.

ſedem Imperii, relicta veteri *Roma*, per tot annos illic ſitam, ambitioſa paupertate vindicaturus.

Diu eſt, ex quo nemo ad dignitatem Epiſcopalem evehatur, niſi qui cœlibem vitam profeſſus, regulas Sancti *Baſilii* voto obligatus ſequitur: inde quaſi gradatim thronum Patriarchicum aſcendit, qui hoc cum reliquis Epiſcopis commune habet, ut qui ipſi famulantur, officiaque domeſtica obeunt, ſacro diaconatus ordine initientur, quo dignitas ſanctior appareat, ſolis ſacratis hominibus & a ſeculo omnino avulſis ſtipata.

Ne ingenti negotiorum tum civilium, tum Eccleſiaſticorum mole obrutus fatiſceret, aut eorundem variis iiſque intricatis difficultatibus diſtractus, pro tribunali minus æquam proferret ſententiam Patriarcha, habet quaſi a latere perpetuos Comites & Aſſeſſores, duodecim e Primoribus gentis ſuæ, quos ἄρχοντας τῆς ἐκκλησίας nuncupant, iiſdem, quibus olim ante debellatum imperium, titulis ambitioſe ſuperbientes, quorum opera, conſilio, partitiſque inter illos pro diverſa officiorum ratione muniis, res Græcorum adminiſtrat. Cujuſmodi vero ſint e Codino, qui hoc argumentum juſto volumine tractaverit, ſi tibi volupe eſt, facile diſces; neque enim, ut ea recenſeam, compendii ratio patitur.

Quiſquis Patriarcham qualicunque de cauſa adit, illum hiſce titulis quaſi debitis, παναγιώτατε καὶ μακαριώτατε, ſive ἡ ἁγιωσύνη καὶ ἡ μακαριώτης σου, præfatis compellat, ne Græci hac ex parte Romanenſibus in colendo Pontifice cedere videantur.

Poſtquam ſanctiorem propagandæ & ornandæ religionis curam publicique commodi ſtudium privati affectus & inſanus iſte amor mundanæ gloriæ extruſiſſent, de dignitatibus Eccleſiaſticis prenſandis ingenti æmu-

latione, quæ in lites ſanguineas interdum erumpens omnia commiſcuit, certatum erat: veſaniam hanc, quam conciverat ambitio, miſere luebat Eccleſia, inteſtinis his diſcordiis quam hoſtium atrociſſimorum rabie pejus habita. Armis hinc petitis pace profligata peſſum ibat religio, quam ſannis ludibriiſque fecerant obnoxiam: hinc Chriſtiani nominis oſoribus materia triumphorum abunde ſuppeditabatur. Nolo ad fidem huic lugubri argumento faciendam antiquorum ſeculorum Annales advocare: veteres querelæ conquieſcant, nec eſt quod lites diu ſopitas ulterius ſolicitem. Habeo, quod omnem indignationem facile exhauriat, niſi quod commiſeratione res longe dignior videatur. Totus horreo rem dicturus certiſſimam: *Græcos* in varias partes diſtractos, quam *Turcas*, quos adverſus ſe armant accenduntque, ſibi invicem eſſe longe infenſiores, remque Chriſtianam ab illorum diſcordiis ingraveſcentibus, quam ab horum rabie magis opprimi. Id mali hinc videtur potiſſimum accerſendum; dum enim in varias ſententias in eligendo Patriarcha itum eſt a Metropolitis, plures interdum ſedis *Conſtantinopolitanæ* coram Imperatore, ſine cujus auctoramento nemo dignitatem iſtam conſequitur, candidati comparent. Ad gratiam eorum, qui apud ipſum ſummo habentur honore, ineundam nummorum ſacculi porriguntur; nihil enim abſque his largitionibus illic impetrandum eſt; & cauſa licet æquiſſima cadit, qui eam ejuſmodi argumentis non muniendam curat. Quiſquamne ſupremi *Vizirii* gratia ſuffultus, vi & malis artibus thronum occupat? dum iſte Ἐπιβάτης dignitatem male partam tuetur, illi male adminiſtratam vitio vertentes de iſto deponendo impendio laborant; ab utriſque æs alienum, quod a miſera plebe tandem ſolvendum eſt,
con-

contrahitur. Rem maxime propudiosam & dolendam & Christiano nomine eheu! quam indignissimam! de novo Patriarcha substituendo quolibet fere triennio aut citius consulitur. Probe memini me fere ante sex annos *Constantinopoli* datis literis Tibi scripsisse, plane verendum esse, tribus Patriarchis, qui in vivis erant, D.D.D. *Paisio*, *Dionysio*, & *Parthenio* isthoc tempore exactis, Reverendissimum *Methodium Cretensem* nuper Archiepiscopum *Heracliensem* factum Patriarcham, in ista dignitate summa diu quoque non mansurum, quod *Græcorum* murmurationibus malisque erga ipsum animis edoctus facile quidem ominabar. Omen tristis eventus comprobavit. *Parthenius* enim vir irrequietæ mentis, quem amissæ dignitatis infamia usque exagitaverat, consuetis artibus adjutus, a *Vizirio* pristinæ sedi restituitur, D. *Methodio* exauctorato, ac ipsi ob impactas fictas criminationes a Gubernatore Urbis *Constantinopolitanæ*, in carcerem detruso, qui tandem a novo Præfecto libertate donatus, ad excellentissimi Legati nostri Regis ædes, certissimum *Græcorum* Præsulum aliorumque magni nominis Christianorum asylum, confugit. Interea temporis Metropolitis nullatenus conveniebat cum *Parthenio*, quem fraudis postulatum eunt, eo quod nummorum sacculos, in primis Patriarchatus initiis Imperatoris ærario pro more debitos, quos dederant, sibi in proprios usus detinuisset: quod dum coram *Turcis* horum querelas, quo avaritiæ magis magisque satisfiat, facilius admissuris evictum dant, hac conditione vincunt, modo ab iisdem istud malum nomen expungatur. Ille post octo menses deponitur, *Cyprum* in exilium relegatus, reverendissimo *Dionysio* Metropolita *Larissæo*, quem commendatissimum habuere, ad Ecclesiam *Græcam* regen-

regendam ſubſtituto. Ipſorum mentibus inſpiret Deus ſobria ac pacifica conſilia, ut omni partium ſtudio tandem poſthabito, quæ ad pacem faciant, hoc die ſeveriſſimæ viſitationis, antequam, quod abſit, ex oculis ſe ſubducant, intueantur, ſuavique animorum conſenſu unitiſque viribus rem Chriſtianam feliciſſime procurent; monitum hoc cum id a ſinceriſſimo, quo erga illos feror, affectu fluat, R. R. Metropolitas Epiſcopoſque inſula ſacra longe digniſſimos, quorumcunque in manus hæ chartæ inciderint, æqui conſulturos ſpero obteſtorque.

Fruſtra ex veteri Eccleſiaſtica notitia ſedes Metropoliticæ Epiſcopaleſque, quæ in Patriarchatu *Conſtantinopolitano* olim recenſitæ erant, etiamnum quæruntur, cum diu fuerit ex quo earundem quamplurimæ terræmotibus, bello, horrendaque illa ſtrage, quam *Turcica* barbaries invexerit, penitus delerentur. Quæ ſuperſunt, ſolam titulo tenus retinent dignitatem; unde deficiente Chriſtianorum numero e Metropolitis aliqui reperiuntur ſine Epiſcopis Suffraganeis; aliqui, quorum juriſdictioni unus aut duo tantum ſubjaceant; paucis vero majori numero gaudentibus. Quod in hoc indiculo, quem *Conſtantinopoli* deſcribendum curaveram, expreſſum habebis:

Κατάλογος τῶν Ἐπαρχιῶν ἤτοι Μητροπόλεων καὶ Ἐπισκοπῶν ὑποκειμένων τανῦν ὑπὸ τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Provinciarum ſeu Metropolium & Epiſcopatuum throno Conſtantinopolitano *hodie ſubjacentium Catalogus.*

Ἡ

Ἡ Καισάρεια *Cæsarea.*

Cæsarienſis Metropolita (honoris cauſa habitus, Ὑπέρτιμος τῶν Ὑπερτίμων, καὶ Ἔξαρχος τῆς πάσης Ἀνατολῆς h. c. ut mihi videtur, Diocoeſeos Ponticæ Exarchus) olim habebat ſub ſe octo Epiſcopatus; hodie titulus tantum relinquitur, iſtis plane deficientibus.

Ἡ Ἔφεσος *Epheſus*, Metropolita habetur Ἔξαρχος πάσης Ἀσίας, *totius Aſiæ*, forte, *Diocoeſeos Aſianæ* Exarchus.

Ἡ Ἡράκλεια *Heraclea.* Penes hujus Ἀρχιερέα ſeu Archiepiſcopum *(q)* conſecrandi Patriarcham jus uſque manet. Ille Πρόεδρος τῶν Ὑπερτίμων, καὶ Ἔξαρχος πάσης Θρᾴκης καὶ Μακεδονίας dictus, habet ſub ſe quinque Epiſcopos τῆς Καλλιουπόλεως, Ῥαιδεστοῦ, Τυρολόης, Μέτρων, Μυριοφύτου, *Calliopoleos* in *Propontide*, *Rodeſti*, urbis quoque maritimæ, *Tyriloes*, *Metrorum*, unius diei itinere a *Conſtantinopoli*, *Myriophyti*, in continente *Thraciæ* non procul a *Calliopoli.*

Ἡ Ἄγκυρα *Ancyra.*

Ἡ Κύζικος *Cyzicus.*

Ἡ Φιλαδελφία *Philadelphia.*

(r) Ὁ Θρόνος Νικομήδειος *Nicomedia.*

Ἡ Νίκαια *Nicœa.*

Ἡ Χαλκηδὼν *Chalcedon*; hodie in ignobilem pagum degeneravit, in quo unicum templum exſtat S. *Euphemiæ* martyri dicatum. In hac parvula provincia vix ſexaginta Chriſtianorum Eccleſiæ reperiuntur.

Ἡ Θεσσαλονίκη *Theſſalonica.* Metropolita Theſſaloni-

(q) V. Nicephorum Gregoram lib. VI. pag. 117. Iſte honor huic ſedi defertur, eo quod olim fuiſſet *Thracicæ Diocoeſeos* Metropolis.

(r) Hic *Sardes* interſeri debuerant, niſi dignitas iſta Epiſcopalis penitus intercidiſſet.

lonicensis, qui ὁ πάσης Θετ]αλίας dictus novem habet Episcopatus : Κίτρȣς, Σερβείων, Καμπανίας, Πέτρας, Ἀρδαμερίȣ, (*f*) Ἱερίσσου καὶ Ἁγιȣόρȣς ἤτοι Ἀθῶνος, Πλανταμῶνος, Πολιανίνης, *Citri*, olim *Pydræ*, *Servio-rum*, *Campaniæ*, *Petræ*, *Ardemerii*, *Hierissi & Sancti Montis*, sive *Athonis*, *Plantamonis*, *Polianinæ*.

Αἱ Ἀθῆναι *Athenæ:* sub hac metropoli continentur Episcopatus quatuor, Ταλαντίȣ, Σκίῤῥȣ, Σόλωνος, Μενδινίτζης, *Talantii*, *Scirri*, *Soloms*, *Mindinitzæ*.

Ἡ Πρȣ̃σα *Prusa*. Habet sub se circiter XL. Ecclesias.

Ἡ Τραπεζȣ̃ς *Trapesus*.

Ἡ Φιλιππȣ́πολις *Philippopolis*.

Ὁ Φιλίππων, καὶ Δεράμας, *Philipporum* & *Dramæ*.

Αἱ Θῆβαι *Thebæ*.

Ἡ Μήθυμνα *Methymna*.

Ἡ Λακεδαιμονία *Lacedemonia*, habet sibi subjectos Episcopatus, Καρυȣπόλεως, Ἀμυκλῶν, Βρεςένης, *Cariopoleos*, *Amyclarum*, *Brestenæ*.

Ἡ Λάρισσα *Larissa*, cujus Episcopatus sunt, Δημητριάδος, Ζητȣνίȣ, Σταγῶνος, Θαυμακȣ̃, Γαρδικίȣ, Ῥαδοβισδίȣ, Σκιάθȣ, Λοιδορικίȣ, Λητζᾶς, καὶ Ἀγράφων. *Demetriadis*, *Zetunii*, *Stagonis*, *Thaumaci*, *Gardicii*, *Radobisdii*, *Sciathii*, *Loidoricii*, *Letzæ*, & *Agraphorum*.

Ἡ Ἀδριανȣ́πολις *Adrianopolis*, cui solus subjacet Episcopatus Ἀγαθȣπόλεως *Agathopoleos*.

Ἡ Σμύρνη *Smyrna*.

Ἡ Μιτυλήνη *Mitylene*.

Αἱ Σέῤῥαι *Serræ*.

Ἡ Χριςιανȣ́πολις, ἡ καὶ Ἀρκαδία, *Christianopolis*, quæ & *Arcadia*.

Ἡ

(*f*) Ἀπολλωνία ἡ νῦν Ἱέρισσος, ἡ πρὸς τῶν Ἀθωόρει κειμένη. Notit. ad finem Codini p. 404.

Ἡ Ἀμάσεια *Amasia*, in *Cappadocia*.

Ἡ Νεοκαισάρεια *Neo-Cæsarea*.

Ἰκόνιον *Iconium*.

Ἡ Κόρινθος *Corinthus*, cui ſubjicitur unicus Epiſcopus, nimirum Δαμαλῶνος, *Damalonis*.

Ἡ Ῥόδος *Rhodus*. Huic olim ſubjecti *Samius* & *Parius Antiſtites*.

Αἱ νέαι Πάτραι, *Novæ Patræ* in *Theſſalia*.

Αἶνος *Ænus*.

Ἡ Δρύςρα *Dryſtra*.

Τόρνοβος *Tornobus*, cujus Epiſcopatus ſunt, Λοφιτζοῦ, Τζερνόβου, Πρεσιλάβης, *Lophitzi*, *Tzernobi*, *Preſilabæ*. Hujus Metropolita Ἔξαρχος τῆς Βουλγαρείας.

Ὁ Ἰωαννίνων ἔχει Ἐπισκόπους, τοῦ Βοθροντοῦ, τοῦ Βελλᾶς, τοῦ Χειμάῤῥας, καὶ Δρυνουπόλεως, *Joanninorum* Metropolita regit Epiſcopos *Bothronti*, *Bellæ*, *Chimarræ*, & *Drynopoleos*. *Joannina* autem Urbs *Ætoliæ*, olim *Caſſiope* dicta.

Ὁ Εὐρίπου Ἐπισκοπὰς οὐκ ἔχει. *Euripi Metropolita eſt ſine ſuffraganeis: uti &*

Ὁ Ἄρτης *Artæ*; quæ eſt, ni fallor, Ambracia veterum in Epiro.

Ὁ Μονεμβασίας ἔχει Ἐπισκόπους, τοῦ Ἔλους, τοῦ Μαΐνης, τοῦ Ῥέοντος, καὶ τῆς Ἀνδρούσης. Metropolita *Monembaſiæ* in *Peloponneſo*, quæ olim dicta *Epidaurus*, habet Epiſcopos, *Eleos*, *Maiinæ*, *Rheontis*, & *Andruſæ*.

Ὁ Ναυπλίου *Nauplii*.

Ὁ Φαναρίου καὶ Νεοχωρίου Ἀρχιεπίσκοπος, *Phanarii* & *Neochorii* Archiepiſcopus.

Ὁ Σοφίας Μητροπολίτης ἄνευ Ἐπισκοπῶν, *Sophiæ* Metropolita abſque Epiſcopatibus ſubjectis.

Ὁ Χίου, *Chii*.

Ὁ Παροναξίας, *Paronaxiæ*.

Ὁ

Ὁ Τζίας *Tziæ*, quæ non procul a *Melo*.

Ὁ Σίφνου *Siphni*.

Ὁ Σάμου *Sami*.

Ὁ Καρπάθου *Carpathi*.

Ὁ Ἄνδρου *Andri*.

Ὁ Βάρνης *Varnæ*, prope *Danubium*.

Ὁ Κῶ *Cous*.

Ὁ Λευκάδος *Leucadis*.

Ὁ παλαιῶν Πατρῶν ἔχει Ἐπισόπους, τῆς Ὠλένης, τῆς Μεθώνης, καὶ τῆς Κορώνης, *Veterum Patrarum* Metropolita habet Episcopos *Olenæ*, *Methonæ*, & *Coronæ*.

Ὁ Προικοννήσου *Proconnesi*.

Ὁ Γάνου *Gani*.

Εἰσὶν ἐπὶ Ἐπίσκοποι καὶ Μητροπολῖται.
Adhuc sunt Episcopi & Metropolitæ.

Ὁ Μηδείας *Mediæ*, ad oram Ponti *Euxini*.

Ὁ Σωζοπόλεως *Sozopoleos*.

Ὁ Προιλάβου *Prælabi*, ad Danubium.

Ὁ Καφᾶ *Caphæ*, non procul a *Bosphoro Cimmerio*, in *Tartaria Præcopiensi*.

Ὁ Γοτθείας *Gotthiæ*, ibidem.

Ὁ Βινδάνης *Bindanæ*, prope *Sophiam*.

Ὁ Διδυμοτείχου *Didymotichi*.

Ὁ Λιτίτζης *Lititzæ*.

Ὁ Βυζίης *Bysiæ*.

Ὁ Σελυβρίας *Selymbriæ*.

Ὁ Ζυχνῶν *Zychnarum*, in *Macedonia*.

Ὁ Νευροκόπου *Neurocopi*.

Ὁ Μελενίκου *Melenici*.

Ὁ Βεῤῥόιας *Berrhœæ*.

Ὁ Πωγογιανῆς *Pogogianæ*, in *Illyrico*.

Ὁ

Ὁ Χαλδαίας *Chaldææ.*
Ὁ Πισιδίας *Pisidiæ.*
Ὁ Ἴμβρου *Imbri.*
Ὁ Μυρέων *Myræ.*
Ὁ Σαντορίνης *Santorinæ*, insulæ prope *Melum.*
Ὁ Αἰγίνης *Æginæ.*
Ὁ Οὐγγαροβλαχίας *Ungarovalachiæ.*

In *Moldavia* quatuor tantum Episcopi regimini Christianorum Ecclesiastico præsunt. Metropolita *Cretensis* cum tribus ipsi subjectis Episcopis sedem *Constantinopolitanam* agnovit: sed capta urbe οἴχεται, paucis admodum in insula olim Ἑκατόμπολει relictis.

Quidam ex his Episcopis ab omni Metropolitanorum, quibus olim erant subditi, jurisdictione eximuntur, fiuntque Αὐτοκέφαλοι, ac sui juris, neminemque præter Patriarcham habent aut agnoscunt superiorem. Inde distinctionis gratia appellantur *Archiepiscopi*; titulo *Metropolitarum* iis solis, quibus jam subsunt, aut saltem olim suberant, suffraganei, reservato. (*t*) Gabriel Philadelphiensis in opusculo de septem sacramentis: εἰσὶ δὲ καὶ τινες ἐπισκοπαὶ, αἵτινες ἐτιμήθησαν παρὰ τῶν πάλαι βασιλέων, τοῦ καλεῖσθαι Ἀρχιεπισκοπαὶ, εἰ καὶ ὑπ' αὐτὰς ἐπισκοπὰς ἄλλας οὐκ ἔχουσι τοῦ ἀρχιεπισκοπεύεσθαι.

Cum in tanta omnium fere rerum penuria nulla opima Sacerdotia suppetant, inque rebus secularibus tractandis occupari per sacros ordines neutiquam liceat, sola sacri muneris obeundi conscientia dignitasque, uti par est, faciunt, ut quispiam istud ministerium ambiat. Hæc vero licet misera satis vitæ conditio ex longæ servitutis usu facile & sine querelis toleratur,

(*t*) pag. 39.

ut cum ipſis bene actum eſſe cenſeant, ſi reditus annuus ex populi largitionibus collectus quadraginta coronatorum ſummam conficiat. Deficientibus enim prædiis, vel ipſis cum plebe, cui in ſacris miniſtrant, paciſcendum eſt, vel pro Exequiis Miſſiſque celebrandis cæteriſque ſacris, quas uſus poſtulaverit, functionibus tot aſpri pro more a ſingulis ſunt numerandi.

Diebus feſtis a Sacerdotibus, ut ipſorum amicorumve in orationibus Liturgicis & ſacrificiis expreſſa nominatione facta meminiſſe velint, oblatis muneribus aut pecuniis procurant Laici, quibus ſolennem eam commendationem apud Deum valituram ſibique ceſſuram quam optime, pro pio animi affectu videtur perſuaſiſſimum. Non obſtat matrimonium, quo minus quiſpiam, cætera & aliunde non inidoneus, ad Presbyteratum promoveatur, nec uxoratis aliqua fœminas abdicandi neceſſitas incumbit: at poſt ſuſceptum Sacerdotium id cuiquam licere hodiernus Eccleſiæ *Græcæ* uſus non permittit: tanta quoque ſeveritate interdicuntur ſecundæ nuptiæ, ut ille quaſi deleto iiſdem charactere, quem ſacer ordo impreſſerat, pro Laico habeatur. Hoc ſi fecerit, eo nomine confeſtim audit παρθένομος. Ut profeſſione & inſtituto vitæ, ita veſtibus nigris a plebe diſtinguuntur, caſula φαινολίῳ una cum pileo, quem, ſi Monachi quoque ſint, tenue velum a tergo propendens tegit, induti: etiam in templis capite tecti, niſi quod, dum ad ſacrum faciendum ſeſe accingunt, ac ſubinde pro diverſa officiorum ratione, id denudari oporteat. Gerunt quoque prolixiores ultra humerum capillos, *Turcis* id quidem permittentibus; cum reliquis omnibus, ritu *Turcarum*, quibus ut ſe hac ex parte ſimiles præſtent diu imperatum fuerit, caput radendum ſit; quod cum apud

apud quosdam exolesceret, e *Creta* redux *Vizirius* sibi reformandum esse duxit, edicto, ne quis *Christianorum* cæsariem alat promittatque, gravi pœna sancito; quasi hac vel in leviculis reculis indulgentia, quam tollendam curaverat, veritus esset nasutus homo, ne *Græcis* ad pristinos mores pristinamque fortitudinem paulatim esset revertendum. Cum in Sacerdotibus Ecclesiam constare (uti olim sententialiter statuebant Imperatores *Theodosius*, & *Valentinianus Augusti* lege vicesima in (*u*) appendice codicis *Theodosiani*, hoc nomine licet Episcopos præcipue innuentes, cum Presbyteri illic secundi Sacerdotes expresse nuncupentur) *Græcis* sit hodie usu quam maxime comprobatum, ordo Sacerdotalis, licet extrinsecus hic non fulgeat, utpote in se venerabilis, ingentem a populo Christiano reverentiam vendicat conciliatque. Neque enim Sacerdotes ordinarii debito hoc fraudantur honore, quorum unusquisque vulgari & promiscuo nomine Παπᾶς i. e. *Pater* appellatur, nec ab ipsorum manibus osculandis, iisque fronti apponendis (quibus indiciis major pro Orientalium more exhibetur reverentia) prout res & occasio tulerint, abstinetur.

Præter Diaconos, qui hoc ordine contenti, ad Sacerdotium nunquam promoventur, sunt quoque Subdiaconi, in rebus ad Altare sacrumque spectantibus Presbyteris ministrantes, & Anagnostæ sive lectores, qui juxta antiquissimum Ecclesiæ ritum Evangeliis coram populo legendis deputantur. Non simul & eodem tempore superioribus ordinibus quisquam deputandus est; mora unius diei aut bidui pluriumve, prout expedit, interposita: unde quoque si quempiam e Sacerdotibus ad dignitatem Patriarchalem designan-

(*u*) *Ex editione V. C. Jacobi Sirmondi Parisiis* 1631.

dum contigerit, quo inſtitutum, quod obtinuit, talem e Metropolitarum numero ſubſtituendi rite ſervetur, totidem dies ipſi morandum eſt, donec intermediis titulis inſigniatur.

Religioſus vitæ ſtatus, quem Monachi ſequuntur, ſummis elogiis deprædicatur: inde ἡ κατὰ Θεὸν πολιτεία seu *ſecundum Deum vitæ inſtituendæ ratio*, βίος τέλειος καὶ ἰσάγγελος *vita perfecta & Angelicæ æqualis*, imo ἡ πολιτεία ἀγγελικὴ *Angelicæ vitæ inſtitutum*, ἡ τελειοτάτη ζωὴ, ἐν ᾗ κατὰ μίμησιν ἡ τοῦ Κυρίου πολιτεία διαδείκνυται, *vita perfectiſſima, in qua converſatio Chriſti per imitationem exprimitur*, ἡ οὐρανομίμητος πολιτεία *vitæ inſtitutum & ratio cœleſtium æmula* paſſim audit. Ex his (neque enim de ordinis ſancti *Antonii* Monachis, qui eodem manente inſtituto eaſdem, uti olim, ſedes incolunt, puta in montibus *Sinæ*, & *Libani*, in arenoſis *Libyæ* deſertis verſuſque *Erythræi* maris litora diſperſi, hic agitur) quotquot in *Græcia*, *Aſia* minori, reliquiſque regionibus, quæ Patriarchæ *Conſtantinopolitano* ſubjacent, hodie reperiuntur, ſancti *Baſilii Magni* regulas & inſtitutiones voto obligati ſuſcipiunt, generali nomine καλόγεροι, id eſt, *boni ſenes* nuncupantur: licet jam nulla habeatur ætatis ratio. Cujus penultima ſyllaba cum mollius efferatur, quidam hinc errore arrepto illos nomen iſtud ob ſuſceptum Sacerdotium adeptos finxerunt, quaſi vocabulis paulo immutatis καλοὶ ἱερεῖς eſſet ſubſtituendum. Conjecturam vero male fundatam ruere hinc oportet, quod horum pauci admodum, facta comparatione, ordine Sacerdotali fungantur. Hi ut plurimum ſimul, niſi quod aliqui plebis inſtituendæ gratia Parochiis præficiantur, in Monaſteriis extra viam Regiam in locis impeditis Ἀποκόσμιοι, hoc eſt, *a ſeculo ſecluſi*

secluſi victitant. Quorum vitæ morumque innocentia & σκληραγωγία, quam ultro ſubeunt, omnium fere gratiam benevolentiamque ipſis conciliarunt, ut erga ipſos quoque *Turcæ*, ingenio alias effero & crudeli, pene miteſcant, quaſi cenſuiſſent, nihil moleſtiæ iſtiuſmodi hominibus inferri oportere, qui precibus rebuſque ſacris intenti, neutiquamque humanis negotiis ſe immiſcentes, de nemine male mereri aut velint aut poſſint.

Quo tempore vota hæc vitæ religioſius juxta diſciplinam Monachorum inſtituendæ ſuſcipiunt, quaſi jam Deo & Chriſto renati, veteribus relictis, nova ſubinde imponuntur nomina: cujus moris innumera occurrunt exempla apud Scriptores hiſtoriæ *Byzantinæ*. Unicum aut alterum memorabo, nec opus erit pluribus. (*x*) Imperator *Manuel Comnenus* habitu monachali induendus, *Matthias* dictus; & uxor ipſius *Maria*, facta monialis, *Xene*, non aliis nominibus in futurum dignoſcendi: uti etiam (*y*) *Joannes Palæologus* ſeculo renuncians, nomen *Joaſaphi* (*z*) ſive *Joſephi* aſſumpſit.

Monachorum tres ſtatus recenſentur, habitu a ſe invicem & ſeverioris diſciplinæ exercitiis diſtincti, per quos tanquam tot gradus ad τελειότατον τῆς ἀσκήσεως βίον perveniendum eſt.

Qui primum ſe vitæ monaſticæ devovent, Ἀρχάριοι ſeu *Incipientes* audiunt; vili veſte, ῥάσῳ, in Novitiatus indicium, & pileo καμιλαυχίῳ, donati. Primo tondentur, antequam vota ſuſcipiant, quæ reliquis quoque communia ſunt; quiſque enim in ſolenni ſpon-

(*x*) Codinus de orig. Conſtant. pag. 80.
(*y*) pag. 82.
(*z*) V. Syropul. hiſtoriam Conc. Flor. p. 52.

ſponſione ſe obſtringit in hoc ſtatu Religioſo per integrum vitæ tempus permanſurum, cœlibem vitam victurum, & obedientiam τῷ προεστῶτι καὶ πάσῃ τῇ ἐν Χριστῷ Ἀδελφότητι *ſuperiori ſuiſque in Chriſto fratribus* eodem Monaſterio una ſecum viventibus præſtiturum: niſi quod ultro ſpondeant perfectiores ſe πᾶσαν θλίψιν καὶ στενοχωρίαν τοῦ μονήρους βίου διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, *omnem afflictionem & anguſtiam vitæ monaſticæ propter regnum cœlorum* ſponte & libenter ſubituros.

Exacto Novitiatus tempore ad pallium, μανδύαν, induendum, quod τὸ μικρὸν σχῆμα dicitur, admittuntur; inde Μικρόσχημοι dicti.

Qui ad perfectiſſimum vitæ Monachalis ſtatum ſuſcipiendum poſt edita innocentiæ, morum, & ſeveriſſimæ pietatis ſpecimina promoventur, a peculiari habitu, quem τὸ ἅγιον καὶ ἀγγελικὸν σχῆμα, *ſanctum & Angelicum habitum*, τὸ σχῆμα τὸ θεῖον, *habitum divinum* nuncupant, Μεγαλόσχημοι dicuntur; vere Ἀσκηταὶ habiti, cæteris hoc inſigni titulo vix decorandis. Hic vero habitus, quem tot elogiis plane hyperbolicis extollunt, cæteris tantum ſuperaddit cucullum, de quo ſupra dictum erat, ἀνάλαβον ſive panniculum quadratum, intus pileis aſſutum; quandoque vero eundem gerunt in ſinu cordi ſub induſiis laneis prope adjacentem. Crucis figuram illic depingendam curant, ad cujus latera literæ hæ deſcribuntur. IC. XC. N. K. Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ, hoc eſt, *Jeſus Chriſtus vincit*; quo ſacro inſigni ſe ab omni malo ſecuros opinantur. A ceremoniis vero recenſendis quibus in Monachis initiandis ſuſcipiendiſque utuntur, cum eæ e peculiaribus officiis in Euchologio deſcriptis facile petantur, nec operis ratio a me exigit, ut id præſtem, de induſtria ſuperſedebo.

Ho-

Horum præcipua sedes est in editissimis montis *Athi* jugis, qui ideo a *Græcis*, veteri nomine relicto & indies magis magisque obsolescente, ἅγιον ὄρος sive *sanctus mons* nuncupatur: (non Αἰγεῖον, ut quidam ineptulis conjectatiunculis innixi imperitissime comminiscuntur) uti quoque a *Turcis*, a quibus non minor honos, quod ad nomenclationem spectat, defertur, *Sheichler dag* sive *Sacerdotum* seu *Religiosorum mons*. Hinc Monachi in hoc celebri *Græcæ* Ecclesiæ seminario educati passim audiunt Ἁγιορεῖται.

In animo plane statueram locis his, tot Monachorum incolatu insignissimis, interfuisse, tum ut severissimam sanctissimamque vitæ rationem ab ipsis præsens edoctus, ea, quæ sola fama edidiceram, tandem experientia propria cognoscerem, tum ut codices manuscriptos, quorum ingentem copiam apud eosdem adhuc delitescere a pluribus, qui id optima, ut mihi videbatur, fide contestati sunt, facile mihi persuasum erat, sedulo investigarem, ut de iis exscribendis, si qui rariores ex antiquissimis, qui orbem Christianum hactenus ab inventa Typographia latuere, reperiendi essent, aliquatenus transigeretur. Neque enim quovis pretio hodie volunt redimendos, cum id excommunicationis pœna omnino sit interdictum. Quod commendatitiis D. Patriarchæ literis communitus, non infeliciter quidem effectum dedisse sperabam. Non enim viarum difficultates aliaque incommoda, cum *Athos* iste octodecim dierum itinere a *Constantinopoli* distet, quibuscum mihi confligendum esset, morabar, ea omnia quanta quanta fuerint, σὺν Θεῷ sacræ Antiquitatis investigandæ studio posthabiturus. At, at, apparatu longe majori quam quod ipse solus suppeditare potuissem, opus erat, nec id privato sumptu aggredi

gredi res meæ ſiverunt; qua de cauſa ab incœpto hoc, quod meditabar, plane coactus & dolens quidem deſtiti, unde de iis paucula quædam fide aliena dicturus ſum. Attamen non habeo quod dubitem, cum id a pluribus fide perquam dignis exhauſerim, illic viginti circa Monaſteria adhucdum ſupereſſe, quorum ampliora tercentum Monachos ſub præſidio & regimine unius Præfecti, quem Ἡγέμενον ἢ Ἀρχιμανδρίτην appellitant, ſimul victitantes capiunt. Ea, quo a Piratarum incurſibus, quibus e finibus tum *Strymonico* tum *Sigetico*, qui hodie appellatur *Golpho di monte ſancto*, facilis eſt in terram exſcenſio, ſecuriora fiant, communiuntur. Inter quæ recipiendis gentis *Ruſſicæ* Monachis, qui poſt aliquot annos ſub hac ſevera diſciplina exactos patriam repetunt, peculiare quoddam Monaſterium deſtinatur. Compertiſſimum habui, Monachos, qui ſtudiorum & pietatis excolendæ gratia illuc ſe conferunt, longe pluris per univerſam *Græciam minoremque Aſiam* haberi, utpote ſanctimoniæ fama & exiſtimatione celebriores; ex his quoque plures ad Epiſcopatus accitos, & ab his abditis receſſibus quaſi coactos, quo cæteris vitæ juxta legis Chriſtianæ normam emendatiſſimæ ac exactiſſimæ eſſent exemplo.

Idem omnium tum hic tum alibi degentium inſtitutum, eadem vita vere Aſcetica, ut vel priſtini ævi Monachis neutiquam cedere videantur. Nemini hic otio & deſidia torpeſcendum eſt; precibus μεσονυκτίοις cæteriſque ſacris officiis defuncti, quicquid ſupererit temporis in reliquis vitæ negotiis, quæ pro genio & indole ſortitur, exequendis unuſquiſque impendit. Nihil fere extra quæritur, quod propria induſtria elaborari poſſit. Id operis ſolis, qui ſunt extra ordinem Eccleſiaſticum, Monachis demandatur. Horum qui-

dam

dam artium rusticanarum gnari in vineis agellisque, quos circumcirca habent, colendis occupantur; quidam pecuariorum munia obeunt; quidam artibus mechanicis intenti, vestimentorum nendo & texendo materiam parant, & calceamenta & quicquid est fabrilium instrumentorum, quorum necessarius est usus, conficiunt; quidam denique, ne nimius sim, in illis Monasteriis, quæ mare prope attingunt, lintribus scaphisque fabricandis operam navant, quibus a litore piscium capiendorum gratia solvuntur. Horum enim esu vitam quam maxime sustentant redduntque tolerabilem. Sacerdotes & Diaconi, quos sacri ordinis ab his servilibus officiis exercendis eximunt, (quorum hos Ἱεροδιακόνους, illos Ἱερομονάχους vel θύτας Μονάχους peculiariter nuncupant, ob ἀντιδιαστολὴν sive distinctionem eorundem a Sacerdotibus aut Diaconis nullo voto obstrictis, & nudo τῶν ἱερέων καὶ διακόνων titulo honestatis) horas subcisivas, si quæ supersint ultra debitum præscriptumque pietatis, quod incumbit, officium in legendis, conferendis, exscribendisque veteribus libris bene collocant. Cum vero ex ingenti hoc, qui impenditur, agricolationis labore vitæ subsidia non suppetant, (quali infortunio, aristis vitibusque nimio fervore arescentibus, arboribusque sideratis, ex aëris intemperie orto, interdum premuntur) eleemosynas per varias regiones e discretioribus quidam mittuntur collecturi, licet id raro & non nisi urgente necessitate fiat. Qui seculi deliciis renunciant, eos de victu non admodum solicitos esse illud vitæ institutum facile suadet. Ab omne genus carnibus piscibusque ἐναίμοις quam rigidissime abstinetur. Vin Tu, Vir Clarissime, horum cupedias nosse? E piscibus ἀναίμοις, olivis sole induratis, fabis, cepis, reliquoque cibo facile

parabili constant, quibus si bis coctus panis addatur, laute sibi videntur convivari. Ter singulis septimanis, hoc est, feriis secunda, quarta, ac sexta, indictum solenne jejunium non absolvitur, nisi duabus tribusve post meridiem horis. Finitis vero vespertinis precibus singuli ad famem melius leniendam panis crustulo donantur, quod solo aquæ haustu digerendum est. Reliquis diebus piscibus lacticiniisque comedendis indulgetur, quo tempore languentem stomachum vino reficere permissum est. Jejunium magnæ Quadragesimæ, ut supra relatum erat, adeo religiose observant, ut aliqui semel biduo cibum sumere fas putent; aliqui per duos aut tres integros dies ab omni cibo & potu pene inedia confecti sibi temperandum esse velint.

Quædam Monasteria in insulis, quas chartæ Nauticæ *Rubrarum* nomine signant, a *Constantinopoli* sex leucarum intervallo distantibus, adhucdum visuntur. A se invicem angusto freto disterminantur hæc νησίδια, quorum quinque plane inculta instar rupium incolis destituuntur. *Pyrgos* sinum *Nicomediensem*, cui recta objacet, propius attingit. Insula, cui ab Urbe solventes primo occurrunt, Πρῶτο, sive Πρώτη a *Græcis* nuncupatur, *Turcice Kinali*. Unicum hic superest Monasterium. Insularum maxima *Prencipe* ambitu suo duodecim milliaria continet, in qua duos conventus habent οἱ Μονάζοντες. Unico tantum pago jam gaudet, altero igni everso. Prope adstat *Chalce*, *Turcis Heibili*, quam, dum illic adessem, priori fere dimidio minorem, unico quoque pago tribusque Monasteriis contentam reperi. Juxta μονὴν τῆς Παναγίας, quæ triginta Monachos alit, ad Austro-africum eminet D. *Bartoni*, qui regnante *Elisabetha* Regina *Tur-*

cicam

cicam legationem obierat, ſepulchrum; cujus memoriæ, ne exoleſceret, cum epigraphe conſultum eſſet, illam exſcribere mihi placuit; quam, Viri de *Anglis* (utpote cujus prudentiæ commercium illud, quod noſtrates hodie exercent, refertur acceptum) optime meriti famæ ipſe quoque litaturus, hic pauculis erroribus, quos admiſit imperitus ſculptor, emendatis, licet forte ἀσκόπως & præter rem, hic apponam. *Edvardo Barton, illuſtriſſimo ſereniſſimæ Anglorum Reginæ Oratori, Viro præſtantiſſimo, qui poſt reditum a bello* Ungarico, *quo cum invicto* Turcarum *Imperatore profectus fuerat, diem obiit.*

Pietatis ergo.

Ætatis An. XXXV, *ſalutis vero anno* 1597. XVIII. *Calend.* Januarii.

Cum vero hæ inſulæ in mari piſcoſo ſitæ ſint, arte piſcatoria victum & numulos quæritant Chriſtiani; hac ex parte felices, quod nullibi apud ipſos reperiantur *Turcæ*, ut priſtina ſacrorum libertate hic frui videantur. A quibus quoque inviſendis abſtinent, niſi quando tributi colligendi cauſa eas coacti petant: his enim, cum mare ventis vel paulo commotum maxime horreant, non adeo bene convenit, ut ad captandas auræ marinæ inſularumve delicias eouſque exſpatiari aut velint aut audeant.

Aliud Monaſterium magnæ quoque exiſtimationis apud *Conſtantinopolitanos* reliquoſque circumcirca Chriſtianos prope *Boſporicum* litus ſitum, ad locum μαῦρο μόλο, id eſt, *nigram molem* vulgari *Græca* lingua dictum, inviſere placuit. Cum ante quinquaginta annos &

quod

quod excurrit vepreto implicitus, huc illuc oberrans, *Kalogerus* quidam, qui e vicino viculo *Bojuk-dere* huc ſe contulerat, Ἁγίαζμα ſeu *aquæ luſtralis fontem* figuramque B. *Virginis*, ut videbatur, inſculptam caſu reperiſſet, *Græci* his indiciis, quæ traditionem apud ipſos ab antiquo obtinentem firmarant, Templum olim hic ſtetiſſe, ſatis convicti, Monaſterium ſinuoſo hoc ad ima montis loco, quem vepres oppleverant, condendum impetrata tandem venia curant. Fundus autem iſte in peculium & poſſeſſionem *Turcicorum* Sacerdotum, qui in Regali Imperatoris *Bayazidis* Moſchea ſacra procurant, dudum ceſſit, quibus annuus triginta thalerorum reditus erogatur. Ad conciliandam *Hortulanorum* Præfecti, cujus juriſdictio per *Boſporum* quaquaverſum extenditur, gratiam, quo ab omni moleſtia ſecurius vivatur, ſingulis menſibus peractis, munera ſtata proportione, puta decem okæ ceræ (quarum unaquæque duo pondo *Anglicana* fere cum tredecim unciis continet) hœdi, oves & iſtiuſmodi apparatus in familiæ uſus *Conſtantinopolim* deferuntur. Quo templum hoc τῇ Παναγίᾳ conſecratum ſit venerabilius, ſemel per annum Patriarcha Sacerdotum comitatu ſtipatus id adit ſacra facturus. Non vero abit indonatus; quingentis enim aſpris hæc repetita benedictio conſtat. Concurrit quoque ingens Chriſtianorum multitudo, feſto τῆς κοιμήσεως B. *Virginis*, a quibus non minima religionis pars in encœniis celebrandis collocari videtur: his enim temporibus illos, dum ſacra fiunt, pietati quam maxime intentos, inque liberalitatem effuſiſſimos, pene ultra quam rei domeſticæ anguſtia patitur, ubilibet intueri eſt. Hic tunc temporis, cum alendorum numerus ſit alias incertus, triginta quinque *Kalogeros*, quorum ſeptem

Sacer-

Sacerdotes erant, ſimul victitaſſe, ab ore reverendi ac pii Viri, D. *Macarii Hegumeni*, ſive *Archimandritæ* præſens excepi, a quo hæc hiſtoriola mihi communicabatur. Cum ante quindecim annos præterpropter hodiernus Imperator, dum verſus oſtium *Ponti* iret venatum, exercitationis cauſa, quam pro irrequieta indole uſque impendio perſequitur, huc, quo feræ curſus duxerat, prope adeſſet, communi Monachorum conſilio de ipſo conveniendo deliberatur. Tandem ex ipſis unus prodibat audaculus, qui præmiſſa pro more gentis reverentia ceraſa & caſeum ipſi obtulit. Munus Imperatori longo itinere ſub æſtivo ſole feſſo & inedia pene laboranti gratiſſimum & perquam benevole acceptum. Quippe non diu moratus, Monachum blanda voce compellat, interrogatque, num velit fieri *Muſulmannus*, illum aliqua dignitate, ut fas eſt conjectari, quaſi vicis hoc modo rependendæ gratia impertiturus: cui ille, blanditiis Imperatoriis per gratiam *Chriſti* non expugnabilis, oculis in terram defixis, nihil reſpondere auſus, ſe fidem *Chriſtianam* ejurare nolle, ſilentio, ſed ultra omnem vim verborum & efficacius quidem, teſtatus eſt. Nec diſplicuit Imperatori ipſius conſtantia, quin vicinos agros in uſum Monachorum addici, & triginta aureos Sheriphios illis quoque confeſtim numerari valedicturus juſſerit.

Reperiuntur quoque fœminæ, quæ religioſum habitum induunt, μοναστρίαι, ἀσκητρίαι, καλογρίαι ſive καλόγεραι nuncupatæ; e quibus virgines paucæ admodum numero ſunt, ſi cum vetulis viduiſque conferantur, quas vel criminum admiſſorum conſcientia, vel provectior ætas, vel pauperies ad votum hoc ſuſcipiendum cogunt: inde ipſis de victu & veſtitu ſatis proviſum eſt; harum enim cæteros miſereſcit, ac dum

aut

aut in templis mundandis occupantur, aut ægrotis præſto adſunt, pro ratione officii ipſorum neceſſitatibus miniſtraturæ, quippiam lucelli percipiunt.

In locis impeditiſſimis perpauci *Anachoretæ* ſeorſim ab omni humano conſortio vitam arboreo fœtu reliquoque, quem terra ſponte progignit, apparatu fortiſſime tolerant; de quibus lautitiis ſi bis ſingulis diebus feſtis epulentur, id iis ſolennius celebrandis, quo a cæteris hac indulgentia diſtinguantur, ſolummodo fit: ſed cum ejuſmodi Religioſos prope noſſe mihi non contigerit, penitus tacere malo, quam ea, quæ veritatem ſupergreſſa videbuntur, fide aliena loqui.

Septem hodiernis *Græcis* Μυστήρια ſeu *Sacramenta* ſunt, quæ hoc ordine recenſentur.

Τὸ Βάπτισμα *Baptiſma.*
Τὸ Μύρον τοῦ Χρίσματος *Unguentum Chriſmatis.*
Ἡ Εὐχαριστία *Euchariſtia.*
Ἡ Μετάνοια *Pœnitentia.*
Ἡ Ἱερωσύνη *Sacer Ordo.*
Ὁ Γάμος *Matrimonium.*
Τὸ Εὐχέλαιον *Extrema unctio.*

Hic vero ſeptenarius Myſteriorum numerus, ut id ὡς ἐν παρόδῳ adnotem, in quo definiendo, uti olim ſuperiori ſeculo, ita hoc noſtro, (rem Chriſtianam male multatum iri, ſi quippiam ex hoc cenſu deceſſiſſet, perperam & ultra omnem juſtam rationem veriti) ad obſtinationem uſque perſeverant *Græci*, per mille annos *Græcæ* Eccleſiæ plane erat incognitus, quem tandem ad faciendam *Latinis* gratiam, vel ſaltem mala eorundem imitatione certatim arripuerunt. Memi-
niſſe

niſſe vero oportet, ex hiſce *(a)* duo tantum, nimirum *Baptiſmum* & *Cœnam Domini*, tanquam ad ſalutem neceſſaria, quæ vim & obligationem ab ipſa Christi Salvatoris inſtitutione derivant & mutuantur, ab ipſis admitti, reliquis in inferiori gradu relictis, utpote quorum uſum Eccleſia partim ex ſcripturis, partim ex traditionibus a temporibus Apoſtolorum deductis, commendaverit. Neminem enim niſi literarum ſacrarum penitus expertem, latere poteſt, voces haſce Μυϛήριον & *Sacramentum*, quemlibet ſacrum ritum in religionis negotio adhibitum, promiſcue olim denotaſſe, qui ultra exteriorem iſtam, quæ in oculos incurrebat, actionem quippiam arcanum & ſpirituale innuebat: quo ſenſu S. Paulus *nuptias*, quas, utpote mundi natalibus fere coævas, non invexerat diſciplinæ Chriſtianæ ratio, *grande Myſterium* nuncupat; quoniam intimi inter Chriſtum & Eccleſiam nexus typus eſt: & S. Auguſtinus lotionem pedum a Chriſto peractum, ob indicium humilitatis a Diſcipulis, quibus hoc vili officio inſerviiſſet, promptius & facilius addiſcendæ hoc præclaro *Sacramenti* titulo inſignivit: quod de multis aliis religioſis ritibus paſſim obſervare eſt; ita ut numerus eorundem, cum ſit plane incertus & ex arbitrio pendens, neutiquam a Veteribus determinaretur: quem ſequiora ſecula poſtea levibus de cauſis & non ſine puerilibus ad ſeptem dona ſpiritus ſancti, ſeptem virtutes, quarum tres Theologicos, quatuor morales, *ſeptem columnas, quibus ſapientiæ domus ſuffulcitur.* Proverb. cap. IX. *ſeptem buccinas*, Joſuæ cap. VI.

(a) V. Reſponſ. 2. Patriarchæ Jeremiæ ad Theologos Wirtembergenſes. p. 240. .... τὰ κυριώτερα τῶν μυϛηρίων τὸ βάπτισμα καὶ ἡ κοινωνία ἡ θεία ἐϛὶν, καὶ ὧν διχασθῆναι ἀδύνατον, ἀλλὰ καὶ ταῦτα παρέδωκεν ἡ ἐκκλησία, τὰ λοιπὰ φημὶ, ἄχρι τῶν ἑπτά.

VI. *ſeptem lucernas.* Zachar. cap. IV. *ſeptem ſtellas.* Apoc. cap. I. alluſionibus (cujuſmodi in rebus operam & ingenium pro more ludit Gabriel Philadelphienſis) affigentes, hiſce myſteriis peculiariter & ſtrictim applicuere. Sed ad orbitam, quam tranſiliiſſe videor, redeo, de ſingulis *myſteriis* pauca pro ratione inſtituti dicturus.

Licet nullus poſt partum dies, quo infantes ſacro Baptiſmatis ritu expiantur, ex canone ſit præſtitutus, raro tamen ultra octavum vel decimum aut morari aut antevertere ſolent, niſi propediem ſecuturæ mortis timor, ne ἀβάπτιστοι, ἀτέλεστοι, ἀσφράγιστοι, καὶ ἀμύητοι nondumque lavacri regenerationis compotes ex hac vita emigrent, hoc Chriſtianæ charitatis officium citius urgeat. Tantam enim neceſſitatem Sacramenti hujus, quo in Chriſtianorum numerum tranſeuntes hæreditatis in cœlis adeundæ jus ſibi acquirunt, e præcepto *Chriſti*, S. *Joan.* III. v. 5. oriri credunt, ut de infantibus ἀβαπτίστοις vix bene quidem ominari aut norint aut velint. Ideo hoc in caſu, at ſolo quidem, (neque aliter omnino fas erit) ſi ingens neutiquamque fictum moriendi periculum immineat, ſeculari perſonæ, (*b*) qualiſcunque ſit ſexus, cui intervenire contigerit, moribundum infantem tingere permiſſum eſt. Ita praxin hanc, quæ ubivis obtinet, populo commendatam & legitimam reddit nupera (*c*) confeſſio Catechetica in uſum plebis lingua *Græca* vulgari edita, καὶ τὸ διατεταγμένον βάπτισμα δὲν πρέπει, νὰ γίνεται ἀπὸ ἄλλον τινὰ παρὰ ἀπὸ τὸν νόμιμον ἱερέα, μὰ εἰς καιρόν τινος ἀνάγκης ἐμπορεῖ νὰ κάμῃ τὸ μυστήριον τοῦτο καὶ κοσμι-

(*b*) V. Jeremiæ Patriarchæ CP. prim. reſponſ. ad Theologos Wirtembergenſes. p. 77.
(*c*) *Pag.* 118.

κοσμικὸν πρόσωπον ἀνδρὸς ἢ γυναικὸς. *Ordinatum illud baptiſma neutiquam decet, ut a quoquam alio quam a legitimo Sacerdote fiat; ſed tempore neceſſitatis conceditur, ut Sacramentum hoc adminiſtret quævis ſecularis perſona, modo vir, modo fœmina.*

Aliter, modo ſinit valetudo, infans ſacris Baptiſmi ritibus initiandus ad templum ſiſtitur, cujus in veſtibulo paulo intimius Narthecem verſus extat Βαπτιστήριον, Φωτιστήριον, ὁ λουτὴρ *Lavacrum* ſive κολυμβήθρα, (hoc enim nomen a *Piſcina* S. *Joan.* c. v. quæ mirificam ſanandorum morborum vim habuit, vel ab altera S. *Joan.* cap. IX. 7. antiquitus inditum hodie retinetur) vas amplum cubitaliſque profunditatis.

Aqua luſtralis a Sacerdotibus ingenti ceremoniarum apparatu in *Theophaniorum* feſto prius benedicitur; (fit autem hujus aquæ benedictæ poſt Miſſam finitam conſecratio, quam appellant μέγαν Ἁγιασμὸν) at cum tantam aquarum copiam, quanta his uſibus ſufficiat, per integrum annum conſervare vix liceat, & ſi modo ſuperſint, putredini ſint obnoxiæ, ſingulis menſibus, citiuſve, ſi occaſio poſtulaverit, nova conſecratur. Ne vero frigus tenellum infantuli corpuſculum nimium atrociter convellat lædatque, injectis floſculis ſuaveolentibus aquam plerumque fervefaciunt, cui inſufflatæ & cruce ſignatæ ſacrum oleum, quo totum ungitur corpus, ſuperaffundens, ambabuſque manibus illum erecto corpore & ad Orientem converſo tenens Sacerdos myſticum ritum peragit hac formula: Βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ ὁ δεῖνα, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν. *Baptizatur Servus Dei N. in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, nunc & ſemper & in ſecula ſeculorum, Amen.* Sive, ſi ſit al-

terius ſexus, Βαπτίζεται ἡ δούλη τοῦ, &c. *Baptizatur ſerva*, &c. Ita enim ſemper paſſive enunciatur, per modum declarationis indicative, Βαπτίζεται, non βαπτιζέσθω ἢ βαπτίζω σε, *Baptizetur N. aut Baptizo te:* quod duplici de cauſa contendit D. *Gabriel*, (*d*) in συνταγματίῳ περὶ τῶν ἁγίων καὶ ἱερῶν μυστηρίων, tum quia, licet *Chriſtus* Sacramentum hoc inſtituens active pronunciaverit, πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς, paſſive legitur apud S. *Marcum* cap. XVI. 16. ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται, tum modeſtiæ & humilitatis cauſa: τοῦτο ἐπιφωνοῦμεν, ταπεινοφρονεῖν ἐπὶ πάντα μεμαθηκότες: βαπτίζεται γὰρ φαμὲν ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ, συναπακούεται τὸ ὑπ' ἐμοῦ ἢ δι' ἐμοῦ. *Hoc modo enunciamus, qui in omni re de nobis ipſis humiliter ſentire didicimus. Dicimus enim, Baptizatur ſervus Dei, ſubintelligitur autem, a me vel per me:* quod ex S. *Chryſoſtomi* in *Act.* cap. XI. 16. expoſitione evincendum ipſi videtur. Sed cum utraque formula idem plane & citra omnem controverſiam denotet, ſe iniquiores quam par eſt *Græcanicæ* Eccleſiæ & animo plane infenſo eſſe produnt, qui intemperanti invectiva hoc de nomine quoque illam vellicant: nec recte quidem formulam iſtam, quam ſequuntur, ratiunculis e S. Scriptura aut aliunde corraſis eunt vindicatum *Græci* Scriptores, quæ ab Eccleſiæ inſtituto, quod abunde ſufficit, ſuam derivat originem & authoritatem. De poſterioribus verbis εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, apud univerſos *Græcos* convenit, illa ad hujus Sacramenti eſſentiam adeo neceſſario ſpectare & requiri, ut niſi diſtinctim & ex integro proferantur, quidvis aliud fieri, puta ludicrum imitamentum aut hæreticum profanumve

(*d*) Venetiis. A. C. 1600. p. 24. a.

ve abusum *Baptismatis*, potius quam *Baptisma* autument.

Dum recitantur nomina Personarum sanctissimæ & individuæ *Triadis*, infantem ἑκάστῃ προσρήσει κατάγει καὶ ἀνάγει *unaquaque prolatione* (cui amen accinit ἀνάδοχος, seu σύντεκνος, *Patrimus* seu *Pater spiritualis*, infantem e lavacro suscepturus, qui unicus est) in lavacro *immergit* & exinde *deducit* Sacerdos. h. e. ter, cujus τρίτης καταδύσεως sive *trinæ immersionis* ritum a primævorum seculorum praxi deductum, ac vel ab (e) *Apostolis* vel ab *Apostolicis* Viris, optima quidem ratione institutum esse, opportunius, cum de ipsius mysterio disserendum fuerit, quod hujus narratiunculæ instituto non convenit, monstrabitur.

A quo veteri ritu, quo totum corpus subtus aquas salutares depressum abluitur, calidioribus illis terræ plagis, quibus soles fortius vigent, ipsis non religio est pro re nata interdum recedere, aquam tribus vicibus ad complendum mysticum ritum superinfudisse contentis; sive vero hoc sive isthoc ritu fungantur, eundem effectum manere νεοφώτιστον credunt, nempe (f) ἀναίρεσιν τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος h. e. *ablationem peccati originalis* ἀπὸ προπάτορος τοῦ ἀνθρωπείου γένους sive ab *Adamo* humani generis Progenitore traducti, & εἶναι ἀναμφίβολον σφραγῖδα τῆς σωτηρίας τῆς αἰωνίου, *esse indubitatum sigillum vitæ æternæ*.

Infantibus duobus vel pluribus Baptismi gratiam simul suscepturis, pro eorundem numero toties exhausto Baptisterio renovatur aqua, (neque enim eadem

 bis

(e) Quinquagesimus canon Apostolicus jubet τρία βαπτίσματα μιᾶς μυήσεως ἐπιτελεῖν: h. e. ut illic explicatur, τρεῖς δηλαδὴ καταδύσεις ἐν ἑνὶ βαπτίσματι.

(f) Ὁμολογ. ὀρθοδόξ. p. 117. 119.

bis uti licet) quam ob consecrationem prius factam, sacrumque, cui inserviebat, usum non temere ubivis ab humo exsugendam projiciunt, sed in θαλασσίδιον ἢ χωνεῖον, sive spatium sub Altari excavatum effundendam curant. Quod de aqua quoque, qua Sacerdos inter celebrandum manus abluit, vel alio modo utitur, dicendum est.

Deinde interposita prece statim ac sine mora ad unguendum Neophytum suis involucris jam indutum progreditur Sacerdos. *Chrismatio* enim a Baptismate inseparabilis est, & ejus appendix & quasi complementum habetur; juxta canonem XLVIII. Synodi *Laodicenæ*, qui τῷ ἐπουρανίῳ χρίεσθαι μύρῳ τοὺς φωτιζομένους *illuminatos cœlesti chrismate inungi* jubet. Id enim, ut explicat *Matthæus Blastares* e *Balsamone* & *Zonara*, quos vocabulis retentis prope ubivis exscribit, ταῖς εὐχαῖς καὶ τῇ ἐπικλήσει τοῦ ἁγίου πνεύματος ἁγιαζόμενον τοὺς χριομένους ἁγιάζει, καὶ μετόχους τῆς ἐπουρανίου τοῦ Χριστοῦ βασιλείας καθίστησιν, εἰ μὴ τὸ τοῦ βίου ἠμελημένον καὶ ἡ τῶν ἔργων φαυλότης ἡμᾶς ταύτης ἀλλοτριώσειεν, *precibus & Spiritus Sancti invocatione sanctificatum inunctos sanctificat, & regni cœlestis Christi participes facit, nisi vitæ impœnitentia operumque improbitas nos ab eo alienos reddat.* (g)

Hoc unico ritu Sacramentum *Confirmationis* apud *Græcos* constat; inde μύρον ἢ χρίσμα *unguentum* sive *chrisma* vel junctim τὸ μύρον τοῦ χρίσματος, *unguentum chrismatis* & σφραγὶς ἢ ἐπισφραγισμος seu *signaculum* & *obsignatio* peculiariter dictum.

Cum vero recens Baptizatos (τελουμένους) chrismate oblinere, citra omnem adultorum obsignationem, nulla quoque manuum impositione omnino intercedente

(g) Vide etiam Jeremiæ I. respons. p. 63.

dente, *Græcis* ante plura ſecula in uſu fuerit ac etiamnum hodie ſit, qui a Chriſmatis æque ac Baptiſmi iteratione prorſus abhorrent, exemplo veterum *Chriſtianorum*, quos ſequuntur, ſatis ſecuri, ne dicam pervicaces, hinc cavillandi cauſam Zelotæ quidam *Latinis* ritibus addictiſſimi arripuere, *Græcis* non amplius ſupereſſe *confirmationem*. Hinc atrocia convitia alterutrinque ſibi invicem impacta, quaſi mala fide ageretur: hinc, dum *Chriſmationem Sacerdotalem* illicitam & alieni juris uſurpationem criminati ſunt illi, nova ſchiſmatis augendi materies his ſuppetiit, quod ſatis patet ex Encyclica Epiſtola *Photii*, Patriarchæ *Conſtantinopolitani*, in cauſa *Bulgarorum*, quem male ac admodum inſcite comminiſcuntur aliqui, hanc conſuetudinem quaſi ingenio ipſius prius introductam, tandem ingenti, qua pollebat, authoritate apud *Græcos* ſtabiliiſſe.

Inter peragendam hanc obſignationem, quæ fit εἰς τὰ διωρισμένα μέλη ſive in *definitis membris*, puta fronte, oculis, naribus, ore, auribus, pectore, manibus, pedibuſque Sacerdos hæc verba recitat, σφραγὶς δωρεᾶς πνεύματος ἁγίου, Ἀμὴν. *Sigillum doni Spiritus Sancti, Amen:* cujus formulæ, ratio hoc modo aſſignatur in ὁμολογίᾳ. (*b*) Καθὼς πάλαι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκατάβηκεν εἰς τοὺς Ἀποστόλους ἐν εἴδει πυρὸς, καὶ ἔχυσεν εἰς αὐτοὺς τὰ χαρίσματά του, τέτοιας λόγης καὶ τῶρα, ὅταν ὁ Ἱερεὺς χρίει τὸν βαπτιζόμενον μὲ τὸ ἅγιον μύρον, χύνουνται πάνω εἰς αὐτὸν τὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου πνεύματος. *Sicut olim Spiritus Sanctus deſcendit in Apoſtolos ſpecie ignis, & in ipſos dona ipſius effudit, tali modo jam, quando baptizatum oleo ſacro inungit Sacerdos, deſuper in illum effunduntur Spiritus Sancti dona.*

Sacrum hoc oleum conficiendi ſolis *Patriarchis* competit

(*b*) pag. 120.

petit facultas; ita D. *Gabriel.* (*i*) μύρον---δὶ ἐλαίου παρὰ τοῦ νομίμου Ἀρχιερέως κατασκευασμένου--*unguentum*--*ex oleo a legitimo Patriarcha confecto*, quod planius *Græco-Barbare* exprimitur, (*k*) πρῶτον ζητεῖται νὰ γίνεται ἀπὸ τὸν ἀνωτάτω Ἐπίσκοπον τὸ μύρον τοῦτο, *primo requiritur, ut hoc Chrisma fiat a summo Episcopo:* ὁ Ἀρχιερεὺς - (*l*) τὸ ἅγιον μύρον μονώτατος ἐπιτελεῖ. Cujus tamen usus & administratio reliquis Episcopis & inferioris ordinis Sacerdotibus, ut supra dictum erat, promiscue conceditur. Conficitur autem ingenti cura & exquisito rerum, quæ illud componunt, apparatu, feria quinta sanctæ septimanæ. Reponitur statim, in sacros usus postea distribuendum, in phialis sive vasculis vitreis, βυκίοις, quæ communissime appellantur Ἀλάβαστρα, allusione ad historiam de S. *Maria Magdalena*, S. *Marci* cap. XIV. facta. Ad vim hujusce ritus firmandam referunt *Græci* verba S. *Pauli* 2 Cor. I. 21, 22. Ὁ δὲ βεβαιῶν ἡμᾶς σὺν ἡμῖν εἰς Χριστὸν, καὶ χείσας ἡμᾶς, Θεός. Ὁ δὲ σφραγισάμενος ἡμᾶς, καὶ δοὺς τὸν ἀῤῥαβῶνα τοῦ πνεύματος ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν. Sed quod ad istam materialem, quæ ungendo versatur, partem spectat, apud illos illius usus non protenditur ultra tempora Pseudo-Dionysii Areopagitæ; neque enim quenquam illo antiquiorem in subsidium vocant.

Cum dixerint *Chrismationem* iterari neutiquam licere, hic unicus casus a generali isto effato excipiendus est: hoc enim ritu Hæreticos & Apostatas, quos errorum ac abnegatæ fidei tandem pœnitet, in Ecclesiæ gremium recipiunt, quasi gratia Spiritus Sancti in sancta

(*i*) p. 26. b. & p. 28. a. juxta VI. canonem Concil. Carthaginensis.

(*k*) p. 121.

(*l*) Synod. Bethlemit. p. 247.

ĉta ac vera fide iterum firmandos. (*m*) τοῦτο τὸ μυςήριον δὲν δίδοται δεύτερον παρὰ εἰς ἐκείνους, ὅπου θέλουσιν ἐπιςρέψειν ἀπὸ τὴν ἄρνησιν τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριςοῦ, *hoc sacramentum secunda vice non confertur, nisi in illos, qui ab abnegatione nominis Christi sunt reversuri*: quod omnino est ad mentem *Patrum Constantinopolitanorum* Canone 7. qui illic quoque formulam istam, qua inter signandum utuntur, decreto Synodali præscripserunt.

Antequam ceremonias & ritus, quibus in augustissimo & sacratissimo Eucharistiæ sacramento utuntur *Græci*, quasi coram & explicatius repræsentem, pauca de libris Liturgicis, quorum ἐν τῇ μυςαγωγίᾳ seu ἐν τῷ τῆς Ἱερουργίας μυςηρίῳ, seu ἐν τῇ λειτουργίᾳ, sive ἐν τῷ Ἱερουργεῖν τὸ δεσποτικὸν σῶμα καὶ αἷμα Χριςοῦ (hæc enim nomina coincidunt) necessarius est usus, in antecessum prælibanda sunt. Vocem autem λειτουργία, cum de orationibus cæterisque sacris promiscue dici soleat, ad hanc rem sanctissimam peculiariter denotandam hodie restrictam habes, exemplo *Græcorum*, qui honoris & discriminis causa τὴν ἁγίαν, ἱερὰν, καὶ θείαν λειτουργίαν nuncupant, & pro more hodierno Sacerdotem, ab hac præcipua muneris illius parte, tum λειτουργοῦ, tum τελεσιουργοῦ & τελεςικοῦ, h. e. uti præclare explicat *Symeon* Metropolita *Thessalonicensis* ἐν τῇ ἐξηγήσει εἰς τὴν λειτουργίαν, ὡς χάριν ἔχοντος μόνου τελεςικὴν εἰς τὰς τελετὰς, *utpote qui solam initiativam gratiam habet in sacris mysteriis*, titulo insigniunt. Hæ τελεταὶ usitatius cum epitheto αἱ ἱεραὶ τελεταὶ sive conjunctim ἱεροτελεςεῖαι audiunt.

Libri autem Liturgici tres tantum sunt, (neque enim iste, qui S. *Jacobi* nomen præ se fert, utpote

(*m*) ὁμολογ p. 122.

ὑποβολιμαῖος, in ſacro conficiendo legitur, multo minus cæteri, qui S. S. S. Petri, Marci & Matthæi nomina & titulos mentiuntur, a ſanctiſſimis Viris *Baſilio*, *Chryſoſtomo*, & *Gregorio*, qui ὁ Διαλόγος dicitur, juxta communem *Græcorum* traditionem, (etſi fortaſſe τῶν προηγιασμένων λειτουργία *Germano* Patriarchæ *Conſtantinopolitano* rectius meliuſque ſit adſcribenda,) quorum memoriam honore quam maximo proſequuntur *Græci*, olim compoſiti. Hos vero per male feriatorum ingenia, quo ſub veterum ſeculorum pietatis prætextu inanis iſta, quam inveniebant, ſuperſtitio melius commodiuſque ſtabiliretur, non illæſos integroſque ſupereſſe, evictiſſimum dant tum variæ interpolationes, quæ novitatem ſapiunt, tum ingens illa codicum MSS. varietas, ut plane diverſi haberentur, niſi quod in quibuſdam ſolennioribus precibus conveniſſent. Vitandæ confuſionis gratia cautum ſtatutumque eſt, ut in iis legendis certus ordo, cujus ſunt retinentiſſimi, a ſingulis Sacerdotibus, quorum arbitrio neutiquam id relinquendum volunt hoc vel illo, prout ipſis lubet, uti, ſervetur, ut iiſdem feriis ubique ſit eadem cultus formula juxta hanc regulam.

Decies tantum vertente anno legitur S. *Baſilii* Liturgia, ſingulis nimirum magnæ Quadrageſimæ Dominicis, hoc eſt, quinquies, incipiendo a Quadrageſima uſque ad Dominicam Palmarum e priori cenſu eximendam, *(n)* quo die Liturgia *Chryſoſtomiana* celebratur; deinde bis in ſancta hebdomade, feria quinta & Sabbato, ἐν ταῖς παραμοναῖς ſeu vigiliis Natalium *Chriſti* & *Epiphaniorum*, & Januarii primo, qui S. *Baſilio* ſacer eſt, ut in Calendario ſupra memoratum fuit.

Reli-

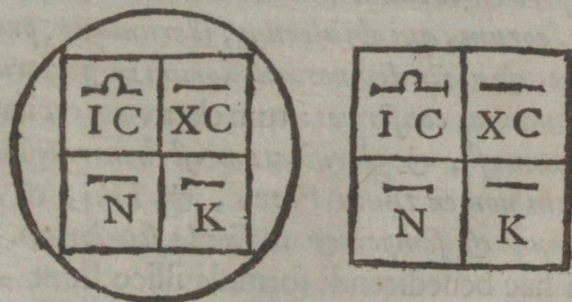
(*n*) V. Jeremiæ Patr. 1. reſp. p. 103.

Reliquis Dominicis ac festis S. *Joannis Chrysostomi* Liturgiæ altera contractioris constantissimus est usus.

Ἐν νηςίμοις ἡμέραις seu diebus jejunii magnæ Quadragesimæ, potissimum feriis quarta & sexta, exceptis tamen Sabbatis, Dominicis & festo Ἐυαγγελισμοῦ, habetur ἡ τῶν προηγιασμένων τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης τεσσαρακοςῆς λειτουργία seu *mysteriorum ante consecratorum Liturgia.* Sed de his *Præsanctificatis* postea suo in loco dicendum erit.

Missarum solennia, quibus ante lucem celebrandis penitus interdictum est, hoc modo in genere fiunt.

Sacerdos & Diaconi, οἱ ὑπηρέται τοῦ μυςηρίου, ςολαῖς οἰκείαις, i. e. vestimentis utrisque peculiaribus, absque quibus sacrum facere non licet, induti, antequam munera a Christiano populo oblata altari Protheseos inferenda curent, quanta tum animæ tum corporis puritate sanctissimum illud ministerium, quod instat, aggredi oporteat subindicantes, manus solenniter & palam quidem lavant; hac autem oblatione (προσκομιδῇ seu προσαγωγῇ) dona a communi usu separantur. Panis consecrandus, cujus vertex sigillo figuræ vel circularis vel quadrangulæ hunc in modum insignitus,

& cultro his usibus designato, quem τὴν ἁγίαν λογχὴν seu *sanctam lanceam* nuncupant, hac illac infixus in

varias particulas ſcinditur, vinumque, cui paululum calidæ aquæ admiſcetur, ritibus, quos ex Liturgiis & Euchologiis tranſcribere, tibique hic in conſpectum dare animus non eſt, ante adhibitis, tandem ſolenni hac oratione, quam τὴν εὐχὴν τῆς προθέσεως appellant, benedicuntur. Ambo autem juncta ſimul μίαν προσφορὰν ſeu unam oblationem conſtituunt.

Ὁ Θεὸς, ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ τὸν οὐράνιον ἄρτον τὴν τροφὴν τοῦ παντὸς κόσμου, τὸν κύριον καὶ Θεὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐξαποστείλας σωτῆρα καὶ λυτρωτὴν, εὐλογοῦντα καὶ ἁγιάζοντα ἡμᾶς, αὐτὸς εὐλόγησον τὴν πρόθεσιν ταύτην, καὶ πρόσδεξαι αὐτὴν εἰς τὸ ὑπερουράνιόν σου θυσιαστήριον: μνημόνευσον, ὦ ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος τῶν προσενεγκάντων, καὶ δι' οὓς προσήγαγον, καὶ ἡμᾶς ἀκατακρίτους διαφύλαξον ἐν τῇ ἱερουργίᾳ τῶν θείων σου μυστηρίων. ἐκφώνως, ὅτι ἡγίασται καὶ δεδόξασται τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. i. e. *Deus, Deus noſter, qui cœleſtem panem univerſi mundi alimentum, Dominum noſtrum & Deum Jeſum Chriſtum emiſiſti Salvatorem & Redemptorem, nobis benedicentem & ſanctificantem, ipſe benedicas huic propoſitioni, eamque ſuſcipias in ſupercœleſte tuum altare. Memineris, bone & benigne Deus, eorum, qui obtulerunt, illorumque, pro quibus obtulerunt, & nos in divinorum tuorum myſteriorum celebratione innoxios conſerves:* tum elata voce recitat, *quia ſanctificatum eſt, & glorificatum eſt honoratiſſimnm & magnificum nomen tuum Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, nunc & ſemper & in ſecula ſeculorum. Amen.*

Finita hac benedicendi formula illico fiunt δῶρα τίμια καὶ θεῖα, uti loquitur *Gabriel Severus* Metropolita *Philadelphienſis* in Apologia pro Eccleſia Orientali, i. e. *dona veneranda & divina.* Qua vero de cauſa hanc

hanc sacratissimam & elementis nudis, utpote nondum consecratis, longe superiorem sortiantur appellationem, e ceremoniis hunc apparatum jam jam secuturis clarius patebit.

De elementis consecrandis proxime & sine mora agitur: Diaconus a Sacerdote Evangeliorum codicem acceptum manu præ se ferens elevansque, quo populo det conspectiorem, Ministris λυχνοφόροις ante ambulantibus, e porta boreali exit, quem sequitur Sacerdos sacrum facturus, ac area Templi brevi peragrata ingreditur Bema, in medio altari illum depositurus: inde circuitus iste τῆς πρώτης καὶ μικρᾶς εἰσόδου sive *primi & minoris ingressus* nomen habet.

Post, hymnus, qui incipit, δεῦτε προσκυνήσομεν καὶ προσπέσωμεν τῷ Χριστῷ· σῶζον ἡμᾶς υἱὸς θεοῦ, &c. *Venite adoremus, & coram Christo procidamus. Salva nos Fili Dei, &c.* & hymnus alter τρισάγιος dictus, Ἅγιος ὁ θεὸς. ἅγιος ἰσχυρὸς, ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς. δόξα Πατρὶ καὶ, &c. *Sanctus Deus, sanctus Fortis, sanctus Immortalis, miserere nostri. Gloria Patri &, &c.* a choro canuntur, quibus finitis τὸ προκείμενον τοῦ Ἀποστόλου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου h. e. *lectionem Epistolæ & Evangelii* absolvunt Diaconi. Hucusque olim ex veteri consuetudine Catechumenis interesse licuit, quos peculiari oratione dimiserunt, exclamante postea Diacono, Ὅσοι κατηχούμενοι προέλθετε, οἱ κατηχούμενοι προέλθετε, ὅσοι κατηχούμενοι προέλθετε· μή τις τῶν κατηχουμένων, ὅσοι πιστοὶ, ἔτι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. *Quotcunque Catechumeni estis, discedite, Catechumeni, discedite: quotcunque Catechumeni estis, discedite. Ne quis Catechumenorum maneat. Quicunque fideles*, manete; *etiam atque etiam in pace Dominum precemur.* Precibus a Sacerdote apud se & se-

creto

creto fusis, hymnum Cherubicum postea canunt Psaltæ, h. e. ἐν εἰσόδῳ μεγάλῃ *in ingressu majori*, qui sic se habet.

Omnibus rite præparatis, sacrisque muneribus ab altari *Protheseos* tandem sublatis, egreditur iterum e porta Boreali Sacerdos, sacrum calicem coopertum manu tenens, sacro satellitio stipatus; hoc est, Diaconis reliquisque ministris, (λυχνοφόροις ante ambulantibus) quo majori cum pompa procedatur, sacram Altaris supellectilem, lanceam, spongiam, qua abstergantur discus calixque, ac ejusmodi sacri ritus instrumenta, puta cruces deauratas, thuribula, cereos accensos, & tintinnabula circumferentibus. Discus vero, in quo panis benedictus reponitur consecrandus, ne cujusquam oculis sit obnoxius pateatque, velamine obtectus, non manu ad pectus protensa, sed capitis vertici admotus, a Diacono circumgestatur. Lento gradu itur in ναὸν, quem circumeunt; quo tempore hymnum Cherubicum modulantur Cantores: Populus interim ingenti cum reverentia & cultu præeuntes excipit, capitibus inclinatis, flexisque poplitibus, interdumque in pavimentum adorandi causa pronus cadit, fimbria stolæ sacerdotalis ori applicita. Nullibi solenniora quam in hoc sacro actu mentis devotæ signa exhibent *Græci*, signaculo crucis sese continuo munientes, durante pompa, & dicentes pro se, μνήσθητί μου Κύριε ἐν τῇ βασιλείᾳ σου, *memento mei, Domine, in regno tuo*; Sacerdotibus & Diaconis inter eundum pro populo intercedentibus, πάντων ἡμῶν μνησθείη κύριος θεὸς ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, πάντοτε νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. *Nostri omnium memor sit Deus in regno ipsius, semper, & nunc, & in secula seculorum.* Inde ἁγίαν πύλην seu sacram portam ingressi, in medio Altari,

tari, quod recta objacet, ubi ſacrum peragendum eſt, (neque enim alibi fas eſt) venerabile illud geſtamen deponunt: hæc proceſſio τῆς δευτέρας καὶ μεγάλης εἰσόδου τῆς ἁγίας συνάξεως ſive *ſecundi & majoris introitus ſacræ ſynaxeos* nomine inſignitur, ad diſtinctionem minoris paulo ſupra memorati.

Non te celabo, hanc adorationem, προσκύνησιν, a *Græcis* pro more ſolenni præſtitam, mihi, dum Miſſis eorundem celebrandis intereſſem, quam maxime diſplicuiſſe, utpote plane indebitam, neque εὐλόγως aut ἀπροκειματίστως factam; quod contendit *Gabriel Severus*, hoc potiſſimum argumento, quod dona poſt benedictonem ſint ὕλη ἐνδεχομένη καὶ ἀναγκαία καὶ ὡρισμένη πρὸς τὸ γενέσθαι κυρίως σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ, *materia idonea, & neceſſaria, & determinata, ut fiat proprie Corpus & Sanguis Chriſti:* uti ante illum *Symeon Theſſalonicenſis* ἐν τῇ ἐξηγήσει εἰς τὴν λειτουργίαν: Προσπίπτοντες δὲ πάντες τοῖς ἱερεῦσιν οἱ πιστοὶ δικαίως, τὸ μὲν τὰς εὐχὰς αὐτῶν ἐξαιτούμενοι, καὶ μνησθῆναι τούτων ἐν τῇ ἱερουργίᾳ δεόμενοι. τὸ δὲ τιμῶντες τὰ θεῖα δῶρα. Εἰ γὰρ καὶ μήπω ἱερουργήθη, ἀλλ᾽ ἐν τῇ προθέσει ἀνετέθησαν τῷ θεῷ, καὶ ὁ ἱερεὺς ἐκεῖσε εὐχὴν ἀνέφερε τῷ θεῷ καὶ προσδέξασθαι ταῦτα εἶπεν εἰς τὸ ἄνω θυσιαστήριον· εἰ μὲν καὶ μήπω τετελεσμένα, ἀλλὰ πρὸς τὸ τελεσθῆναι ἡτοιμασμένα εἰσὶ, καὶ ἀνάθημα θεῷ, καὶ ἀντίτυπα δεσποτικοῦ σώματός τε καὶ αἵματος. *Procumbunt autem in genua fideles ante Sacerdotes, & merito quidem; partim illorum preces & ſui in Euchariſtiæ celebratione memoriam petentes: partim divina dona venerantes. Quanquam enim nondum conſecrata ſint, in altari tamen Propoſitionis Deo dicata fuere: & Sacerdos illic orationem Deo obtulit, & in ſublime Altare ea accipi precatus eſt. Quamvis igitur conſecratione nondum perfecta ſint, verum ut conſecrentur,*

diſpo-

dispositа fuere, & Deo dicata & typi Dominici corporis & sanguinis sunt.

Quod quam nihili sit & puerile ac nugatorium κρησφύγετον, ne extra breviculæ enarrationis, quam suscepi, limites, si istud convulsum irem, viderer abreptus, tibi relinquo perpendendum. Quod magis mirabere, postquam habueris perspectum, illos post Elementorum consecrationem, de reverentia præstanda, quasi prior actio eam penitus exhausisset, parum solicitos, vix quippiam honoris venerationisque signum, vel minimum saltem, quantum oculis observare potui, Symbolis expositis ostensisque exhibere. Sed de his postea fusius agam, rem nude & brevissime in præsenti explicuisse contentus.

Sacris vasis super sanctam Mensam depositis, hanc orationem recitat Sacerdos μυστικῶς sive *secreto*, quam ex Missa *Chrysostomiana* exscribo, cæteris precibus, Antiphonis, & ritibus, puta adorandi altare versus, suffitum adolendi, ac similibus, quos subinde variant, hic, uti supra, per totum hujus officii Liturgici contextum, plane prætermissis; quæ præcipui sunt momenti, & ea quidem ex libris Euchologicis, collecturus.

Κύριε ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ μόνος ἅγιος, ὁ δεχόμενος θυσίαν αἰνέσεως παρὰ τῶν ἐπικαλουμένων σε ἐν ὅλῃ καρδίᾳ, πρόσδεξαι καὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν τὴν δέησιν, καὶ προσάγαγε τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ, καὶ ἱκάνωσον ἡμᾶς προσενεγκεῖν σοι δῶρά τε καὶ θυσίας πνευματικὰς ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων, καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων, καὶ καταξίωσον ἡμᾶς εὑρεῖν χάριν ἐνώπιόν σου, τοῦ γενέσθαί σοι εὐπρόσδεκτον τὴν θυσίαν ἡμῶν, καὶ ἐπισκηνῶσαι τὸ πνεύμα τῆς χάριτός σου τὸ ἀγαθὸν ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα, καὶ ἐπὶ πάντα τὸν λαόν σου· hoc est. *Domine Deus omni-*

omnipotens, qui ſolus ſanctus es, qui ſuſcipis ſacrificium laudis ab iis, qui te toto corde invocant, ſuſcipe etiam noſtram, qui peccatores ſumus, orationem, & adhuc ſancto Tuo Altari, & nos idoneos effice, qui Tibi dona & ſpiritualia ſacrificia pro noſtris peccatis & populi erratis offeramus; & dignare, ut coram te gratiam inveniamus, & ut noſtrum ſacrificium Tibi ſit gratum, & bonus ille tuæ gratiæ Spiritus in nobis habitet, & in his propoſitis donis, & in univerſo tuo populo.

Interim dum hæc peraguntur, Bematis ſacræ fores occluſæ vel (*o*) velo obductæ omnem ſecuturæ conſecrationis aſpectum populo adimunt, quid intus agat Sacerdos, penitus ignaro; cum nihil oculis obvium, nihil expoſitum habeat, niſi quod certo credat illum partibus ipſius, pro ratione officii, quod ordo Sacerdotalis exigit, ſecundum canonem bene & rite clam defuncturum. Nemini enim illic ſacro faciendo intereſſe licet, præterquam huic miniſterio deputatis. Recitato ſymbolo *Conſtantinopolitano*, laudumque Antiphonis, dum ſanctiſſimum conſecrandi munus exequitur Sacerdos, juxta præſcriptam precum, quæ, cum ex officio Euchariſtiæ facile petendæ ſint, hic omittuntur. Formulam, medio Bematis oſtio conſiſtens, elevat, vultu ad populum converſo, panem, quem in quatuor partes fractum diviſumque in modum crucis componit, particula ejus in calicem, cui infunditur aqua fervens, immiſſa. Tandem participatione tremen-

(*o*) Βηλόθυρον dicitur, *januæ adyti velum*: quandoque ſcribitur *βημόθυρον*: ſed male. Βῆλον enim in ſequioribus *Græciæ* ſeculis pro velo, ponitur: antiquitus *ἀμφίθυρον*, & pluraliter *ἀμφίθυρα*, & etiam *καταπέτασμα*. Hoc vero poſtremum vocabulum quandoque etiam ſignificat, Altaris, quo circumtegitur, inſtratum, in cujus quatuor extremitatibus Evangeliſtarum nomina opere Phrygionico intexuntur.

tremendorum divinorumque Myſteriorum facta, aperitur porta ſancta, cui adſtat Diaconus, ſacrum calicem populo oſtenſurus; deinde poſt communionem populi finitam, ſumpto diſco cito ſe a porta proripit verſus Protheſin.

Formula communicandi ita ſe habet: Μεταδίδοταί σοι τὸ τίμιον καὶ ἅγιον καὶ ἄχραντον σῶμα τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον. *Communicatur tibi venerandum, ſanctum, & illibatum corpus Domini Dei Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti, in remiſſionem peccatorum, & in vitam æternam.* Identidem traditurus calicem Diacono, verba hæc pronunciat Sacerdos: Μεταλαμβάνεταί σοι τὸ τίμιον καὶ ἅγιον αἷμα τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον· *Communicatur tibi pretioſus & ſanctus ſanguis Domini & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti in remiſſionem peccatorum, & in vitam æternam.* Hic tamen verborum tenor in perpetuo uſu non eſt. Variatur enim interdum in hunc modum, Μεταδίδωμί σοι τὸ τίμιον, & Μεταλαμβάνεις τὸ τίμιον, *impertior* tibi, ---& *communicas.*

Extra Baſilicam portam Bematis populo ad hæc ſupercœleſtia myſteria percipienda admiſſo, h. e. ad ipſam ſoleam, & hac formula, μετὰ φόβου θεοῦ καὶ πίστεως (& ut alii codices habent, καὶ ἀγάπης) προσέλθετε, *cum timore Dei & fide & charitate accedite*, a Diacono invitato, conſecrati panis particulam, unam aut plures, quas μαργαρίτας ſive *uniones* appellant, vino imbutas, utpote e calice eductas, cochleari (τῇ λαβίδι) exhibet Diaconus. Soli enim Clerici elementa ſeorſim percipiunt. Pene erecti ſtant, niſi quod percepturi ſacroſancta ſymbola, caput & genua inclinent. Quo pacto ſub utraque ſpecie ſimul communicat populus.

(p) Ita

(*p*) Ita (*q*) enim ſtatuitur ἐν ὁμολογίᾳ: Ἡ δὲ κοινωνία τοῦ μυστηρίου τούτου πρέπει, νὰ γίνεται καὶ κατὰ τὰ δύο εἴδη τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου τόσον ἀπὸ τοὺς πνευματικοὺς· ὅσον καὶ ἀπὸ τοὺς κοσμικούς· ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς δὴν ἐκβάζωντας κἂν ἕνα οὔλω προσέταξε λέγων, Ἀμὴν ἀμὴν-διάτι καὶ οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι κατὰ τὸν τρόπον ὅπου τὸ ἐπαραλάβασιν ἀπὸ τὸν Χριστὸν, οὕτω καὶ τὸ ἐπαραδίδα εἰς κοινωνίαν κοσμικῶντε καὶ ἱερομένων, καὶ εἰς τὰ δύο εἴδη, καθὼς γράφει πρὸς Κορινθίους ὁ Παῦλος ὁ Ἀπόστολος. *Communicationem hujus Sacramenti ſub duabus panis & vini ſpeciebus tam a Religioſis quam a Secularibus celebrari convenit: quandoquidem Chriſtus neminem expreſſim deſignans ita ordinavit, dicens, Sancti Joannis cap.* VI. *v.* 53. *Amen, amen dico vobis, niſi ederitis carnem Filii, & biberitis ejus ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qua de cauſa etiam ſancti Apoſtoli pariter quod a Chriſto acceperint, id de hominum Secularium & Religioſorum ſub utraque ſpecie communione tradidere, ut ſcribit ad Corinthios* I. *Epiſt. cap.* XI. *v.* 23. D. *Paulus, dicens, Quod enim accepi a Domino.*

Tandem pane benedicto, qui ideo Ἁγίασμα & θεῖος ἄρτος dicitur, & Εὐλογία, & communiſſime Ἀντίδωρον, utpote, ut *Symeon Theſſalonicenſis* loquitur, ἀντὶ τῶν δώρων τῶν φρικτῶν δηλαδὴ μυστηρίων τοῖς μὴ μετασχοῦσι τούτων παρεχόμενον, *loco tremendorum donorum, Sacramentorum videlicet, iis qui non communicarunt, diſtributus:* (cujus ſola media pars ſigillo circumſcripta, ideo dicta σφραγὶς, conſecratur,) inter Laicos diſtributo, quem ad morbos fugandos efficacem cre-

H dunt,

(*p*) *Pag.* 125.

(*q*) Vide etiam Patriarcham Jeremiam. pag. 129. φάτε οὖν, ὅτι μεταλαμβάνειν δεῖ καὶ τῶν ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν, καὶ καλῶς λέγετε. οὕτω γὰρ ἡμεῖς ἐκτελοῦμεν, ἐκ τῶν φρικτῶν μεταλαμβάνοντες μυστηρίων.

dunt, & ægrotantibus amicis impertiunt, ſacrum ritum ſolenni cum benedictione concludit Sacerdos.

Si de conſecrationis momento, quo juxta *Græcos* Symbola in corpus & ſanguinem *Chriſti* tranſeunt ac immutantur, quæras, id tibi perſuaſiſſimum eſſe volo, illos ſanctorum Patrum authoritate & exemplo fretos, prolatis licet verbis, quæ Latini appellant *conſecratoria*, λάβετε, φάγετε, τοῦτό μου ἐστι τὸ σῶμα, *accipite, comedite, hoc eſt corpus meum*, divinum illud myſterium nondum peractum conſummatumque opinari. Cum enim S. *Joannis Damaſceni* hac in re ſententiam ſecuti, hanc μεταβολὴν Spiritus ſancti in dona propoſita illapſu ac adventu fieri credant, non niſi poſt benedictionem ac preces, quibus divina Spiritus ſancti gratia explicite imploratur, factam volunt. Progreditur ideo Sacerdos inter conſecrandum, Deum his verbis invocans: κατάπεμψον το πνεῦμά σου τὸ ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα: *immitte Spiritum tuum ſanctum ſuper nos, & ſuper hæc propoſita dona:* Et interjecta morula, ter facto crucis ſignaculo, ποίησον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου. *Effice quidem hunc panem pretioſum corpus Chriſti tui:* τὸ δὲ ἐν ποτηρίῳ τούτῳ τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου, *& quod eſt in hoc calice, pretioſum ſanguinem Chriſti tui.* Tum manu elata & ſuperincumbente, utriſque benedicens ait, μεταβαλὼν τῷ πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ, *immutans Spiritu tuo ſancto:* ita in Liturgia *Chryſoſtomiana*, quæ hodie in uſu eſt, legitur. Nec cujuſpiam momenti videbitur, ſi ultima verba, μεταβαλὼν τῷ πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ, in antiquis Mſs. exemplaribus, quod contendunt aliqui, non reperiantur, cum non niſi Spiritus ſancti interventu preces, quas nemo, pervicacis licet ingenii, interpolatas vel de novo inſertas cavillabitur,

Sacra-

Sacramentum confectum iri satis superque demonstrent. Quid etiam e contextu aliarum Liturgiarum evidentissime constat; in quibus illa quoque verba occurrunt. Ita (ut a reliquis citandis in præsenti penitus abstineam) in nupero libello toties laudato *Græcæ* Ecclesiæ nomine edito, qui inscribitur Ὀρθόδοξος ὁμολογία τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολικῆς, dogma hoc statuitur; (r) illam conversionem fieri διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἁγίου πνεύματος, οὗ τὴν ἐπίκλησιν κάμει τὴν ὥραν ἐκείνην, διατελειῶν τὸ μυστήριον τοῦτο ἐπευχόμενος καὶ λέγων, κατάπεμψον τὸ πνεῦμά σου τὸ ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα, καὶ ποίησον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου: τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου, μεταβαλὼν τῷ πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ. Μετὰ γὰρ τὰ ῥήματα ταῦτα, ἡ μετουσίωσις παρευθὺς γίνεται: *per operationem Spiritus sancti, quem invocat illo tempore Sacerdos, perficiens hoc mysterium, orans & dicens, immitte Spiritum tuum sanctum*, ut supra. *Post enim hæc verba illico fit* μετουσίωσις. Cujusmodi vero sit hæc Conversio juxta hodiernum *Græcorum* sensum, paucis proxime inquirendum est.

Si ullibi in Liturgiis, quibus in Sacro conficiendo utuntur, exstitisset quippiam, quod dogmati *Transsubstantiationis*, qua naturalis elementorum substantia, solis accidentibus relictis, in totum annihilari fingitur, vel minimum faveret, de vexatissima hac lite componenda, qua de *Græcæ* Ecclesiæ consensu utrinque tanta cum acritate dudum certatum fuerit, bene quidem esset augurandum. Frustra enim & mala prorsus fide ad hunc sensum eliciendum torquentur, quæ occurrunt, verba de elementis in corpus & sanguinem *Christi* post consecrationem immutandis, cum id Christia-

(r) pag. 123.

norum nemo, cui ſanum caput & ſana fides, vel in dubium unquam vocaverit. Cuinam vero id de Græcis quaſi idem cum *Latinis* olim ſentientibus perſuadebitur, qui meminerit ſymbola conſecrata eodem tempore, quo ipſummet corpus & ſanguis Chriſti dicuntur, τὰ ἀντίτυπα τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ab illis pariter appellari? quod omnem vel leviculam ſuſpicionem penitus amolitur, quaſi in fidem *Romanenſium* hac de re olim tranſiiſſent. Nihil illic περὶ τῆς μετουσιώσεως reperiendum eſt. Vox illa novitatem ſapit, veteribus Patribus incognita, ac in Liturgiis Symboliſve nunquam hactenus admiſſa, utpote a privatis Doctoribus una cum novo dogmate introducta, cum de modo hujus admirandæ converſionis nihil ſibi ſtatuendum eſſe per tot ſecula duxerit Eccleſia Orientalis. Cui effingendæ *Gabriel* iſte, quem ſupra memoravi, primus, vel ſaltem inter primos, verſatile applicuit ingenium. Sed cum *Venetiis* diu egerit, eundem Scholaſticorum placitis ac commentis abreptum, ne dicam *Romanenſium* fraudibus, licet alias acerrimum rituum *Græcanicorum* defenſorem, circumventum, novo vocabulo illud ſtatuiſſe, quod *Jeremias* Patriarcha *Conſtantinopolitanus*, a quo Metropolita conſecrabatur, plane neſciverat, nemo mirabitur. Longe modeſtius veriuſque *Græca* Eccleſiæ hac in re fidem explicavit reverendiſſimus Ἀρχιερεὺς *(ſ)* in reſponſo ad Theologos *Germanos*: δοξάζει ἡ καθολικὴ ἐκκλησία, ὅτι μετὰ τὸν ἁγιασμὸν ὁ μὲν ἄρτος μεταβάλλεται εἰς αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ὁ δὲ οἶνος εἰς αὐτὸ τὸ αἷμα διὰ πνεύματος ἁγίου. *Statuit Eccleſia Catholica, poſt conſecrationem mutari quidem panem in ipſum corpus Chriſti, vinum vero in ipſum ſanguinem per Spiritum*

(ſ) pag. 86.

tum sanctum. Nondum ipsi in mentem venerat istud dogma hujus novi vocabuli interjectu definiisse. Nec ab illo tempore multos *Gabriel* iste habuit imitatores, qui eadem loquendi licentia usi fuerint, dum de istoc dogmate; quod Scholasticis terminis incrustatum facilius amplexandum proposuerat, dissereretur. A qua etiam καινοφωνίᾳ religiose abstinuisse videntur duæ Synodi *Constantinopolitanæ* adversus *Cyrillum Lucarim* habitæ; altera sub *Cyrillo Berrhœensi*, sub *Parthenio* altera, quarum utraque ex elementis per Sacerdotis benedictionem & Spiritus sancti adventum verum corpus & sanguinem Christi fieri statuens, nihil ultra definit, nulla interim μετουσιώσεως mentione facta. Licet postea nomen ipsum nulla publica authoritate ante firmatum, remque sub illo nomine contentam, Patrum suorum fide hac professione quasi ejurata arripuerint. (*t*) Ita enim statuunt ἐν ὁμολογίᾳ: Ἡ μετουσίωσις παρευθὺς γίνεται καὶ ἀλλάσσει ὁ ἄρτος εἰς τὸ ἀληθινὸν σῶμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὁ οἶνος εἰς τὸ ἀληθινὸν αἷμα: ἀπομένονται μόνον τὰ εἴδη ὁποῦ φαίνουνται, καὶ τοῦτο κατὰ τὴν θείαν οἰκονομίαν. *Illico fit* μετουσίωσις, *& mutatur panis in verum Christi corpus, & vinum in verum sanguinem. Solæ manent species, quæ apparent, & hoc secundum divinam dispensationem.*

Quorum ope, *Cyrillo Lucari* exauctorato, alter *Berrhœensis* solium Patriarchale ascenderit, cum ex istorum temporum, quibus *Græcorum* fortunæ per discordias aliunde fotas maximo in periculo versarentur, narratiunculis hinc inde alterutrinque sparsis sit compertissimum, nemini id mirum videri debet, si eorundem gratiam aucupari & ulterius mereri hujusmodi declarationibus sua interesse Patriarcha iste cæte-

(*t*) pag. 123.

rique Metropolitæ νεωτερίζοντες & plane Λατινόφρονες putaverint. De reconcilianda *Græcia*, cum vis aperta male ſucceſſerit, conſilio & fraudibus agitur, dum *Græci* poſt ſtudiorum curriculum *Romæ* aut alibi in *Italia* confectum ſimulata communione patrios repetentes lares, ad præcipuas dignitates Eccleſiaſticas promoventur, in hoc unum ſubdole intenti, ut ſub zeli & pietatis prætextu a Schiſmatis, quod objiciunt, ſcandalo ac reatu hac unione propoſita contribules liberent. Quod admodum ſtrenue agunt, ingenii, eloquentiæ, ac doctrinæ viribus inſtructiſſimi, quorum artibus quicquid novi interceſſerit videtur maxime referendum.

Interim ſibi gratulentur Zelotæ, *Græcos* hodiernos in hujus dogmatis fide ipſis convenire: triumphos hoſce non invidebimus, quos de *Græcia* deluſa ac victa talibus armis reportaverint. Verum enim vero quam adhuc apud ipſos incoctum ſit, hoc argumento facile evincendum erit, quod Scholaſticorum ſubtilitatibus nondum aſſueti, ſi quando horrendis e Scriptura ſacra eque Philoſophia petitis inter diſputandum urgeantur conſequentiis, plane attoniti, nihil habeant, quo ſe tueantur, præter hoc unicum, τοῦτ' ἐστι μέγα μυστήριον, *illud eſt magnum myſterium.* Eſto magnum, eſto venerandum, quod ultro fatemur, inque æternum fatebimur: at quam melius paci Chriſtianorum conſuleretur, ſi in definiendo *præſentiæ modo* non eouſque audaciæ fuiſſet proceſſum?

Cætera, quæ ad hanc materiam Euchariſticam ſpectant, in cumulum abſque ordine & quaſi συμφύρδην conjiciam.

Græci, qui a majorum veſtigiis latum quidem unguem hac in re ſibi diſcedendum eſſe nefas ducunt, in

in Sacramento Euchariſtiæ pane fermentato adhucdum utuntur: quod tanta cum acritate tuentur ac faciunt, quaſi Chriſtianis Azymorum uſu *Chriſtus*, hoc myſterium inſtituturus, clare ac penitus interdixiſſet. Ita enim Inſtitutionis verba interpretantur, *Chriſtum* panem dixiſſe *corpus* ſuum, non vero *Azymum*, quaſi nullus abſque fermento verus panis conficeretur. Hinc, dum aſſertum velint, Chriſtum ſolo pane fermentato in Euchariſtiæ celebratione uſum fuiſſe, belle fingunt, illum Luna decima tertia Paſcha celebraſſe, conſuetum tempus uno die maturius anticipantem, quo nullus erat Azymorum uſus: cui opinioni ſtabiliendæ e Græcis Scriptoribus (*u*) quidam eo ſtultitiæ, ne dicam inſaniæ, devenerunt, ut vel ipſius panis, quem in ultima cœna conſecraverat Chriſtus, particulam, inter ſacras reliquias, in ſacello palatii Imperatoris Conſtantinopoli repoſitas, exſtitiſſe, quo tempore Urbs erat a Latinis expugnata, præfracte & impudenter aſſeruerint. Ita in ὁμολογίᾳ ſtatuitur, πρέπει νὰ προσέχῃ νὰ εἶναι ἡ πρεπουμένη ὕλη ἤγουν ἄρτος σίτινος ἔνζυμος, ὅσον δυνατὸν, καθαρός. *Oportet cavere, ut ſit materia conveniens, hoc eſt, panis e frumento, fermentatus, quantum fieri poteſt, purus.* Quod dum intemperanti zelo, ne dicam ἀλόγως, urgent, quaſi ab Eccleſia *Latina* ejuſmodi defectu in re plane levi & ἀδιαφόρῳ extraque Sacramenti eſſentiam flagitioſiſſime peccetur, (hinc enim contumelioſum iſtud *Azymitarum* nomen impactum) Schiſma magis magiſque ingraveſcere ſuperioribus ſeculis, longe antequam Imperium *Græcorum* deleretur, cœperat. Quo prætextu ambitioſi Antiſtites utriuſque ſedis, quorum intererat diſſidia foveri, ne alterutri ceſſiſſe viderentur, in ſe invicem, tanquam ſive

(*u*) V. Allat. de libris Eccleſiaſt. Græcorum. pag. 220.

Christi sive Ecclesiæ institutorum prævaricatores, immodeste nimis debacchati sunt.

Cum panem, qui consecrandus est, requirant καθαρὸν, illud non tam ad granorum expurgationem quam ad modum conficiendi videtur referendum, ut ii, quorum opera in isto pane pinsendo & subigendo utuntur, sint in puritate constituti. Ideo hoc quicquid est officii istiusmodi hominibus ab hesterna venere liberis, aut Καλογρίαις ἢ Παπαδίαις, hoc est, *vetulis Monachis & Sacerdotum uxoribus*, modo sint mundæ, quas præ vitæ instituto cæteris fœminis sanctiores arbitrantur, ut plurimum curant demandandum.

Unicam tantum Missam eodem die ad idem altare celebrare licet. Altare medium, quod supra monui, ἡ ἁγία τράπεζα, his usibus sanctissimis inservit: quod unicum quoque olim in singulis Ecclesiis fuisse, tum ex earum fabricæ dispositione, tum ex usu, cui deputabatur, cum venerabile hoc Sacramentum semel tantum peractum seculis primævis neutiquam illo mane esset repetendum, constat. Neque enim agnovit antiquitas Templorum latera altaribus oppleta: ut nos abunde docet *Paulinus Tyriorum* Episcopus in oratione Panegyrica, quam ἐπὶ τῇ τῶν ἐκκλησιῶν οἰκοδομῇ sive *de Ecclesiarum ædificatione* habuit apud *Eusebium* historiæ Ecclesiasticæ lib. X. cap. quarto.

Singulis diebus Festis & Dominicis Christiano populo, ut debito tempore intersit, pietatis ergo concurrente, pro more solenni ex officio sacrum peragit Sacerdos: aliis quoque temporibus, si quis exequiis amicorum celebrandis intentus, aut incolumitati itineris sacris his auspiciis consulens, aliasve postulaverit, pauculis nummulis facile conductus, id præstiturus.

Quan-

Quandoque ad campos extra urbem & oppida ſacri faciendi cauſa proceditur, ubi olim Eccleſiam ſtetiſſe, vel ruinarum magnitudo oſtentat, vel ſi nulla rudera ſuperſint, traditio vetus conſtantiſſima praxi ab Urbe capta ad hodiernum uſque diem, uti ferunt, firmata ſuadet. Loco editiori prope Ἁγίασμα ſeu *fontem ſacrum*, (neque enim ſacris operari locis ἀκαθιερώτοις abſque Antimenſio fas putant) ponitur Ἀντιμίνσιον. Ἀντιμίνσια ſeu Ἀντιμήνσια (i. e. ad literam, *vice menſarum*. A lingua enim Latina iſtud vocabulum Græco-barbarum omnino videtur arceſſendum) ſunt (*x*) panni quidam conſecrati, quibus vice Altarium utuntur in locis non conſecratis. Interea temporis dum ſacris operatur Sacerdos, projecto illo quod objacet altari ſpatio, extenſo corpore, at facie Altare verſus directa, humi decumbunt ægri, qui febribus intermittentibus, (*y*) aliiſque morbis laborant & conflictantur, pia fide ſibi ſpondentes, ſe Sacramenti hujus, quod celebratur, merito, ac miniſtrantis inter ſacrificandum precibus priſtinæ ſanitati ac viribus tandem redditum iri.

Laicis quater ſingulis annis hæc φρικτὰ καὶ ἄχραντα καὶ ζωοποιὰ μυστήρια, *tremenda & ab omni labe pura & vivifica myſteria* percipere conſuetudine Eccleſiaſtica id exigente incumbit, quorum nemo, niſi ingens premat neceſſitas, cui pietas pariter ac reliqua omnia cedere ſubinde cogitur, in celebribus tum beatiſſimorum *Chriſti* Salvatoris Natalium tum Paſchatis Ἀναστασίμου feſtis, ab hoc ſacro munere, cui rite & majori quidem cum fructu defungendo inſtitutæ jejunandi

(*x*) *De horum conſecratione* v. τάξιν *in Euchologio menſæ vicariæ.*

(*y*) Πάντα ἁγίασον εἰς τὸ γενέσθαι τοῖς προσιοῦσι τοῦτο τὸ τελειωθὲν θυσιαστήριον παντὸς νοσήματος· *ita in quodam Officio conſecrationis Antimen.* Euch. *p.* 652.

vices inſerviunt, abeſt. Neque enim jejuniorum inſtituendorum aut melior ratio aut eorundem obſervandorum ſanctior uſus excogitari poteſt, quam ut rem ſanctiſſimam mente ſanctiſſima quiſque præſtet. Quod utinam, millies millies illud ardentiſſimis votis opto precorque, quotquot Chriſtiani ſunt (neque enim diverſæ Chriſtianorum ſectæ in hac re omnibus neceſſaria, omnibus pari jure debita ac communi, a ſe invicem ſejungi debent) quod tanti myſterii dignitas poſtulat, quam maxime ſerio advertant: γένοιτο, γένοιτο, Κύριε Θεὸς, Κύριε Ἰησοῦ, ὦ πανάγιον Πνεῦμα.

Tempore antelucano ſacris operari vetitum eſt. Poſt μεσονύκτιον in feſtorum vigiliis protrahuntur preces reliquumque officium, uſque dum illuxerit aurora; neque ſe ſtatim ad operandum accingit Sacerdos, ſed tertiam diei horam præſtolatur, quod myſterio, juxta ipſos, non caret, cum eadem hora miniſtraturus, *Deum* oret ὁ θύτης, Κύριε, ὁ τὸ πανάγιον πνεῦμα ἐν τῇ τρίτῃ ὥρᾳ τοῖς Ἀποστόλοις καταπέμψας, τοῦτο ἀγαθὲ μὴ ἀντανέλῃς ἀφ' ἡμῶν. *Domine, qui ſanctiſſimum Spiritum hora tertia in Apoſtolos immiſiſti, hunc, O bone, ne auferas a nobis.* Hinc inter alias criminationes *Latinis* (z) vitio vertunt *Græci*, quod ἐκ πρωΐας λειτουργοῦσι, καὶ οὐ κατὰ τὴν νενομισμένην τῆς καθόδου τοῦ ἁγίου πνεύματος ὥραν, *a ſummo mane miſſam celebrent, & non legitima conſuetaque deſcenſus Spiritus ſancti hora.* Niſi quod feſto Paſchatis pietas ipſorum in celebrandis ſacris ſolis exortum prævenire ſoleat, exemplo B. *Mariæ Magdalenæ* aliarumque ſanctiſſimarum mulierum μυροφόρων, quæ τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων, ſeu ut S. *Lucas* habet, ὄρθρου βαθέως, hoc eſt, *primo & ſummo mane* diei

(z) Vide αἰτιάματα τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας in monument. Græcæ Eccleſ. tom. 3. p. 497.

diei Reſurrectionis ad monumentum, quo *Chriſtum* tumulaverant, acceſſerunt.

Tempore magnæ Quadrageſimæ præter in *Sabbatis*, *Dominicis*, & feſto *Annunciationis*, poſt meridiem celebratur Euchariſtia.

Mos apud illos invaluit, in ſe quam maxime laudabilis, quod antequam ſacra hæc myſteria ſint percepturi, rogata invicem venia ſibi, ſi quicquam deliquerint, in mutuam gratiam redeant. Diaconus a Sacerdote conſecrante, qui non niſi omnibus conciliatus altare accedit, eam poſtulat: Sacerdos, capite tum ad dextram tum ad ſiniſtram leni motu converſo, idem innuit, ut ab adſtante populo, ſi quempiam offenderit, ſibi quoque condonaretur. E Laicis vero unuſquiſque, clara voce, cæteris audientibus, hæc verba pronunciat, *συγχωρέσετε χριστιανοὶ*, cui unanimi conſenſu reſpondetur, *ὁ θεὸς συγχωρέσῃ σου.*

Nemo niſi jejunus communicat: omnium enim mentibus inſidet hæc opinio, rem fore indigniſſimam & omni gula pejorem, ſi quiſpiam prægustata vel minima cibi aut vini particula id attentaverit, ut pia hæc obſtinatio obſtupeſcenda videatur, qua naturæ infirmitatibus, quibuscum ſubinde colluctantur, ſæpenumero ſuperiores evadunt.

Sacerdos vel Diaconus in porta Baſilica Sacrarii populum ad participandum alta voce invitat, *μετὰ φόβου, πίστεως, καὶ ἀγάπης προσέλθετε*, *cum timore Dei, fide, & charitate accedite*: uti ſupra dictum erat. Quotquot Elementa ſacra percepturi accedunt, licet genibus non flexis, inclinato corpore reverentiam & adorationem teſtantur. Quo tempore hunc fidei actum exercere docentur ſinguli, *πιστεύω καὶ ὁμολογῶ, ὅτι σὺ εἶ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὁ ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον ἁμαρ-*

ἁμαρτωλοὺς σῶσαι, ὧν πρῶτος εἰμὶ ἐγώ: *Credo & confiteor te esse Jesum Christum, filium Dei vivi, qui venisti in mundum ad salvandum peccatores, quorum ego sum primus.* Qualem formulam, modo reperienda esset in antiquissimis Liturgiæ *Chrysostomianæ* exemplaribus, quod vix quisquam præstabit, frustra urgent Μετουσιώσεως Patroni & Assertores; cum id ad *Christum* in cœlis, quem sacra illa elementa vere & realiter non repræsentant tantum sed exhibent, plane sit referendum.

Pro quarto Ecclesiæ mandato habetur, *(a)* νὰ ἐξομολογούμεθα τὰς ἁμαρτίας μας τέσσαρες φοραῖς τὸν χρόνον ἔμπροσθεν τοῦ Ἱερέως, τοῦ νομίμως καὶ ὀρθοδόξως κεχειροτονημένου, *confiteri peccata quater per annum coram Sacerdote, rite & legitime ordinato.* Tempore præsertim Quadragesimali hæc ἐξομολόγησις τοῖς ἁπλουστέροις sive *simplicioribus*, qui hujus salutaris peccatorum remedii alias negligentiores essent, injungitur, antequam sacræ Synaxi intersint. Non hic adeo rigidam, anxiam, aut nimis particularem a pœnitentibus confessionem exigunt οἱ πνευματικοὶ sive *spirituales*, (ita enim Confessarios nuncupant) ut inde subductis omissisque præ labili memoria aut pudoris gratia peccatis, vel saltem eorundem circumstantiis, se difficiles in absolvendo præbeant.

Sacerdos quidem μέλλων τὴν θείαν ἐπιτελεῖν μυσταγωγίαν, ὀφείλει εἶναι προηγουμένως ἐξομολογημένος, *divinum mysterium confecturus, primo confiteri debet*, ut in ipso initio præscribit διάταξις illa Liturgiæ, quæ *Chrysostomi* nomen præ se fert. Vereor tamen disciplinam hanc Ecclesiasticam collapsam hac ex parte desiderari posse, eamque Religiosis aut plebi, nisi fortasse

(a) Ὁμολογ. 109.

tasse in gravioribus peccatis, quæ vastant conscientiam, non adeo curæ esse, ut confessionem ante susceptum Sacramentum in necessariis reponendam censeat, cum toties intermittatur. Quod personarum crimen est, nec hac de re cum quoquam litem movemus, modo juxta antiquos canones debito modo fiat, nulliusque conscientiæ injiciantur scrupuli, quasi totius Eucharistiæ periturus esset fructus, nisi intima mentis consciæ arcana, omnibus vel minutissimis circumstantiis vestita, Pœnitentiario idem revelaverit.

Pueri licet tenellæ ætatulæ, puta biennes, imo recens nati, modo sacro lavacro prius imbuti fuerint, (*b*) sacræ communioni admoventur, quasi dictum illud beatissimi Salvatoris, apud S. *Joannem* cap. VI. v. 53. *nisi comederitis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habetis vitam in vobis*, hanc rem proprie spectasset, eandemque omnibus, tam infantibus quam adultis, sacra Elementa ore percipiendi, ubi ea administrari fas erat, imposuisset necessitatem. Quod si quis de male intellecta *Christi* mente ipsos eat criminatum, praxinque hanc non tantum non necessariam esse, sed ne decere quidem, cum infantes, quibus fides & intellectus adhuc in semine, horum mysteriorum prorsus sint incapaces, objiciat, ad antiquissima Ecclesiæ secula, quibus pene universim inter fidei quasi articulos recensitum erat hoc dogma, provocabunt.

Quo omni tempore pietati & necessitatibus ægrotantium, qui hoc sacro & cœlesti viatico muniendi sunt, melius provideatur, feria quinta sanctæ hebdomadis panis his usibus inserviturus ac destinandus consecratur, quem in margaritas comminutum, ac e calice, vel e cochleari, (postquam inferiori sua parte sacro isto

(*b*) V. Jeremiæ Patr. resp. 1. pag. 63. 85.

isto liquore fuerit intinctus) eductum, atque postea acerra ignis disco supposita exsiccatum, in pyxide (materiæ sive ligneæ sive argenteæ pro ditiori aut pauperiori Ecclesiæ, in qua sacrum fit, statu) includunt reservantque. (c) Pyxis autem hæc, τὸ Ἀρτοφόειον, sacculo bombycino ab omni situ, illuvie, ac injuria sacrum hoc depositum defendendi causa circumtecta, pone Altare superiori Bematis parte Episcopi, si in ista urbe vel oppido sedem ille habeat, throno imminet, parieti appensa. Illic lampadem accensam, interdum plures, honoris gratia, intueri est. Quandocunque occasio tulerit, particulas extractas in ædes infirmorum, singulas singulis tradendas, pompa quali quali deferunt Sacerdotes, qui panem hunc præsanctificatum non nude aut sine quapiam mistura exhibent, sed vino communi prius curant intingendum, hac duplici, ut videtur, causa, tum ut isto vehiculo, quo in stomachum rectius & facilius descendat, utantur, tum ut congeneres consecrati vini particulæ prius haustæ præ nimio calore & tractu temporis nimium quam siccatæ ac sopitæ hoc modo excitentur.

Si hac occasione arrepta hujus antiqui moris originem indagaturus, a recto tramite, cui insistendum esset, paulo deflectam, me a pietate tua veniam haud ægre consecuturum spero.

Ab ipsa prima *Christi* institutione quotquot *Christo* nomina dederunt, sacræ Synaxi sedulo & continuo incubuere; quotidie passionis, quam hæc sacrosancta Symbola adeo diserte præ se ferunt repræsentantque, memoriam repetiere, hoc spirituali pabulo sese reficientes; quod, ne reliqua testimonia aliunde proferenda in præsenti hic immisceam, colligendum videtur ex

(c) Pyxis, ciborium minus, πυξίον, μυξόμηλον, pro πυξόμηλον. Forte: neque enim illud plane mihi constat.

ex *Actorum* capite 11. v. 42. Tanta erat Christianorum fides, tantus zelus, pietas tanta, ut ne per biduum sibi abstinendum esse censuerint. Hoc ex intensissimo erga *Christum* amore factum est, qui instituit, & institutionem in omne seculum, usquedum venerit in nubibus mundum judicaturus, conservandam mandavit. Non sibi licere a sacro Altari abesse, prout libitum erat, ad morem nostri putarunt, quasi hoc de Eucharistia suscipienda præceptum parem obligandi vim ac cætera non habuisset. De usu & beneficio ejus longe aliter sensere omnes vere Christiani. Experti quantum divinæ grætiæ ipsis exinde affluxerit, quantos progressus in exercitiis Spiritualibus hujus ope fecerint, quam cœlesti gaudio post susceptionem mentes perfunderentur, quantum denique in fide Christiana, quam amplexi fuerint, retinenda, adversus omnia hujus vitæ mala, adversus mortem roborarentur, frequentes accurrebant. Vitam gravissimis periculis certo exponi, ac professionem Christiani nominis morte, & quidem cruenta, crudeli vivicomburio, laniena & crucibus ubique multatam esse vident, sed sine horrore, sed læti. Plane incertum erat, utrum in posterum diem vivendum esset nec ne, cum in ipsos adeo sæviretur. *Jesum* ideo quotidie in Elementis sacrosanctis contemplantur, ipsius quasi in effigie coram ipsis crucifixi mors oculis quotidie obversatur: hinc novæ vires quidlibet audendi pro *Christo* suppeditantur; hinc de novo ardet & in flammam erumpit zelus. Hanc pietatem & zelum iterum gliscentibus persecutionibus fovebat Ecclesia, quando numerus Christianorum per *Romanum* imperium ampliaretur. Nihil erat a Raptorum manu & violentia tutum, rari Sacerdotes, crimen habebatur capitale & morte luendum edictis Imperato-

perato-

peratorum convenire, licet in ſacros cœtus. Quid ergo in hac triſti rerum perplexitate agendum erat? mori non recuſabant pro *Chriſto*, modo *Chriſtum* in Elementis ſacratiſſimis prius receperint. Hinc ipſis permiſſum erat, quantum quiſque ſibi vellet, ex pane conſecrato auferre, & apud ſe reſervare, ut ſi modo coram Judice Ethnico ſiſteretur, ſi a Tribunali ad patibulum & crucem traheretur quiſpiam, haberet quo mentem ſuam in ipſo mortis agone firmaret & ſolaretur. Quod poſtea indultum quoque fuit Eremitis, qui relictis urbibus ſeſe inter denſas ſylvarum arbores, aut in cryptis ſubterraneis procul e conſpectn & conſortio hominum occuluerant, *Deo* ſoli vacantes. Non enim cum ipſorum vitæ inſtituto, quod ſectabantur, conveniebat in urbes frequenter redire. Eorum plerique ad ſacros ordines neutiquam admiſſi, Sacramentum conficere non potuerunt: quo tamen carere & privari nimis durum, nimium triſte & dolendum videbatur, quod futurum eſſet unicum tam diræ ſolitudinis remedium & ſolamen. Ad ipſos ergo vel miſſus panis conſecratus, vel inter ſuſcipiendum, ſi forte urbem repeterent, ejuſdem ablata maſſa in hos pios uſus in ſeceſſus ſui levamen repoſita. Huc origo panem conſecratum reſervandi referenda mihi videtur, paulo ante nimirum tertium a *Chriſto nato*, uti conjectari fas eſt, ſeculum, nec iſtorum temporum pietatem & zelum damnamus. Sed cum in malos uſus panem conſecratum a quibuſdam reſervari tandem compertum fuerit, interdictum eſt a concilio *Cæſarauguſtæ*, in provincia *Tarraconenſi* habito anno CCCLXXXI. canone tertio, *ne quis eum ſecum auferret*. Ut plurimum vero ſacer panis reſervatus a Sacerdotibus cuſtodiebatur in uſum ægrotantium, quo

citius

citius & opportunius ipſorum neceſſitatibus ac piis deſideriis ſubveniretur: quod ex epiſtola *Dionyſii Alexandrini* Epiſcopi ad *Fabium Antiochiæ* Antiſtitem de *Serapione* clariſſime liquet. Ille graſſante ſub *Decio* perſecutione, præ animi infirmitate lapſus, morbo, qui mortem intentavit, tandem correptus, plane animi anxius erat, & de accerſendo Presbytero, a quo abſolveretur, quam maxime ſolicitus: Ἔδραμεν ὁ παῖς ἐπὶ τὸν πρεσβύτερον, νὺξ δὲ ἦν· κἀκεῖνος ἠσθένει, ἀφίκεσθαι μὲν οὖν οὐκ ἐδυνήθη, ἐντολῆς δὲ ὑπ' ἐμοῦ δεδομένης τοὺς ἀπαλλαττομένους τοῦ βίου, εἰ δέοιντο, καὶ μάλιστα εἰ καὶ πρότερον ἱκετεύσαντες τύχοιεν, ἀφίκεσθαι, ἵν' εὐέλπιδες ἀπαλλάττωνται, βραχὺ τῆς εὐχαριστίας ἀπέδωκεν τῷ παιδαρίῳ, ἀποβρέξαι κελεύσας καὶ τῷ πρεσβύτῃ κατὰ τοῦ στόματος ἐπιστάξαι. *Puer ad Presbyterum cucurrit, jam nox erat. Presbyter autem ægrotabat; ſed quoniam in mandatis dederam, ut morituris, ſi peterent, & maxime ſi antea ſuppliciter poſtulaſſent, venia indulgeretur, quo bonæ ſpei pleni ex hac vita migrarent, exiguam Euchariſtiæ partem* (τὴν μερίδα τῶν ἁγιασμάτων, ut S. *Baſilius* in Liturgia ſacram hoſtiam cuicunque diſtribuendam appellat) *puero tradidit, jubens, ut* (*d*) *in aqua intinctam ſeni in os inſtillaret:* apud *Euſebium*, hiſtoriæ Eccleſiaſticæ lib. VI. cap. XLIV. Præ ingenti erga hanc *Chriſti* inſtitutionem reverentia ſenſiſſe videntur, in mortis articulo Euchariſtiæ participationem omnino neceſſariam fore; ideo tanta cum cura & diligentia cautum eſt, ne ipſa deſtituerentur. Sane quiſquis æternam ſalutem conſecutus eſt, ipſum meritis mortis *Chriſti* conſecutum firmiſſime credimus, nec ejuſdem

(*d*) Ita nimirum interpretando addit *Valeſius*, cum in textu nulla ſit aquæ mentio: ἀποβρέξαι μελεύσας. Quidni ergo buccellam in vino, ſacro quidem, in Sacerdotis ipſius ædibus etiam ſervato, tingendam dixerimus?

Symbola frequenter ſatis tractare quiſquam poteſt, modo cum debita mentis reverentia tantis Myſteriis perquam digniſſima accedat. Non tamen aſtringi debet ſalus æterna ad externam Communionem, quando illa felix opportunitas non datur. Voluntatem & deſiderium cordis pro ſacrificio accipit miſericors *Deus*, nec plus deferendum ſigno, quam gratiæ internæ, niſi perfecto Chriſti ſacrificio, quod in cruce obtulit, detrahere velimus. Sed jamdudum ceſſaſſe vetus ratio illam reſervandi mihi quidem videtur, cum in orbe Chriſtiano, & etiam apud *Græcos*, ubicunque Eccleſiarum privilegio fruuntur, cuiquam jam liceat omni fere tempore Communioni intereſſe, & Sacerdotes præſto ſint moribundis aſſiſtere. Nec opus eſt longa rerum ambage, quo id fiat, ſi quis in extremis id vehementer cupiat, præcipue ſi hoc animadverſum habeamus, Euchariſtiam, modo ipſius eſſentialia ſpectemus, citius peragi, quam panem conſecratum ex ciborio tolli poſſe.

Poſtquam Sacerdos ad Protheſin ſtans ceremoniis benedicendi panis, (cujus σφραγίδα ſive ſupremam partem ſignaculo impreſſam in patina collocat, poſtea in corpus Chriſti conſecrandam) defunctus fuerit, eodem, quo ſupra oſtenſum erat, modo ad benedicendum particulis (μερίσι) vel ex eodem pane vel ex aliis, (quos ideo προσφορὰς dictos, Miſſarum celebrandarum tempore offerre ſolet populus) deſumptis ſeſe proxime accingit, ille ſecundam Oblatam manu accipiens dicit, εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τῆς ὑπερευλογημένης ἐνδόξου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου, καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, ἧς ταῖς πρεσβείαις πρόσδεξαι Κύριε τὴν θυσίαν ταύτην, εἰς τὸ ὑπερουράνιόν σου θυσιαστήριον. *In honorem & memoriam ſuper omnes benedictæ, glorioſæ Dominæ noſtræ*

stræ Deiparæ & semper Virginis Mariæ, *cujus intercessionibus suscipe, Domine, sacrificium hoc in supercœleste tuum Altare.* Hæc ad dextrum prioris latus apponitur. Novem vero alias in honorem & memoriam S. *Joannis Baptistæ*, SS. Apostolorum, quorundam Orientalium celeberrimorum Antistitum, S. *Stephani* primi Martyris, aliorumque, quos expressim nominat διάταξις, & præsertim *Sancti* illius, cujus memoriæ dies iste festus consecratur, & denique pro universo ordine Hierarchico, pro benefactoribus & amicis, omnibusque viventibus, & in omnium defunctorum, qui in *Christo* sub spe vitæ æternæ obdormierunt, memoriam, & peccatorum remissionem. Omnes has particulas ad Altare majus, in quo solo fit Eucharistiæ consecratio, deferendas curat Sacerdos una cum pane consecrando, quem circumstant ac pene attingunt. *Symeon Thessalonicensis*, ἡ μερὶς ἡ ὑπέρ τινος ἐγγὺς τοῦ θείου ἄρτου κειμένη, ἐν τῷ ἐκεῖνον ἱερουργηθῆναι καὶ σῶμα γενέσθαι Χριστοῦ, εὐθὺς ἁγιασμοῦ αὐτὴ μετέχει, εἰσκομισθεῖσα δὲ καὶ τῷ ποτηρίῳ, ἑνοῦται τῷ αἵματι· *Particula, quæ pro aliquo vivente offertur*, (quod de reliquis dicendum est) *juxta sanctum panem apposita, quando ille panis consecratur & corpus Christi fit, illico & ipsa sanctificationis fit particeps, in calicem vero missa sanguini unitur.* Hinc cuivis eruditæ Antiquitatis studioso apparebit manifestum, hodiernam hac in re *Græcorum* praxin ab antiquissimo Christianorum secundæ centuriæ ritu (quem imitari videbuntur, licet quam plurimis præ ingenio innovandi cupidissimo ceremoniis auctum) non parum dissidere. Cum enim apud eosdem invaluerit opinio superstitionis admodum ferax, defunctorum animas, abditissimis quibusdam receptaculis subtus terram prope ipsius centrum, divinæ præ-

ſentiæ adhuc exſortes nondumque compotes reponi, *diem judicii* (ut elegantiſſime loquitur *Tertullianus*) *expectantes in candida*, ex amicis & propinquis ſuperſtites, quos hæc ſolicitudo tetigit, primo non niſi annua die oblationes attulere, laborantibus animabus refrigerium quoddam adpoſtulantes, nec diſtinctas quidem, in horum vel harum memoriam & honorem, nec tanquam ἱλαστικὰς ſive expiatorias: utpote quo charitas & honos, quibus erga ſanctiſſimæ recordationis Apoſtolos ac Martyres vita functos ferebantur, ſolenniori pompa eluceſcerent, illorum meminiſſe *Deum*, dum ſacrum fecerint, ſolummodo precati ſunt.

Oblatæ hæ, ut loquitur (*e*) D. *Gabriel*, μεθεκτικῶς τοῦ ἁγιασμοῦ μεταλαμβάνουσιν *participative ſanctitatem accipiunt*, quatenus nempe benedicuntur eodem modo, quo panis in corpus Domini in offertorio majori conſecrandus; & quam maxime cavendum eſt Sacerdoti, ut idem monet, ἵνα μὴ ἀντὶ τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου τὴν μερίδα κοινωνήσουσι μεταδώσῃ, *ne pro corpore Chriſti*, h. e. pro particula conſecrata, *unam ex his oblatis communicaturis exhibeat*. Fruſtra ergo ſunt, (*f*) qui pro *Oblatarum* numero totidem Hoſtias ſingulis Miſſis offerri opinantur; licet enim in patina reponantur, ἐνούμεναι τῷ σώματι τοῦ Κυρίου καὶ αἵματι *corpori & ſanguini Domini unitæ*, nullam aliam habentes conſecrationem, ejuſdem prorſum cenſus cum reliquo pane benedicto ſunt.

Finitis Miſſis ſolennioribus, quas diebus feſtis celebrant, incipit (*g*) κολύβων προσφορὰ ſive *Colyborum* obla-

(*e*) *In tractatulo* περὶ μερίδων.

(*f*) *Inter quos Arcudius* lib. 3. cap. 10. &c. C. *Bona de rebus Liturg.* l. 2. c. 1. *pag.* 311.

(*g*) Hujus ritus originem a temporibus Juliani Παραβάτου deductam, ejuſque inſtituendi rationem vide apud Nicephorum Calliſt. Eccleſ. hiſt. lib. 10. cap. 12.

oblatio. *Colyba* autem ſunt leguminum & potiſſimum tritici grana decocta, quibus in ſatura immiſcentur uvæ paſſæ, nuces, amygdalæ, aliaque καρυκεύματα ſive condimenta. Lance accepta templum luſtrat Sacerdos, unicuique, tam pueris ac mulieribus quam viris, hujus miſcellæ portiunculam diſtributurus, quam omnes ab ipſo, oſculata vel manu vel veſte in reverentiæ ſignum, gratanter & avide quidem accipiunt. Quo ritu ſe communem generalemque mortuorum Reſurrectionem, cujus hoc Symbolum eſt, credere teſtantur, occaſione, ut peculiari opuſculo περὶ τῶν κολύβων oſtendit D. *Gabriel*, ſumpta e verbis Chriſti, S. *Joannis* c. XII. v. 24. *Amen, amen, dico vobis, niſi granum frumenti ceciderit in terram & mortuum fuerit, ipſum ſolum manet; ſi vero mortuum fuerit, multum fructum adfert:* & S. *Pauli*, 1 Epiſtola ad *Corinth.* cap. XV. v. 36, 37, 38. *Deſipiens, quod tu ſeris, non viviſcit niſi mortuum fuerit: & quod ſeris, non corpus oriturum ſeris, ſed nudum granum, ſi caſus tulerit, tritici, aut alicujus ex reliquis ſeminibus. Sed Deus ei dat corpus ut voluit, & ſingulis ſeminibus ſuum corpus.*

Nullibi autem aut ad oculum clarius aut ad fidem veriſimilius repræſentari videtur futuræ Reſurrectionis myſterium, quam per ſtupendam illam granorum frumenti, quæ quaſi evaneſcentia in terræ ſulcis ſepeliuntur, in ſpicas reſuſcitationem. Τὰ καρυκεύματα colybis commixta, cum D. *Gabriel*, ineptulus myſteriorum in quovis ritu indagator, varias tum animæ tum corporis virtutum, quibus ſancti & probi homines in terris ſeſe ornarunt, iiſdem quoque in cœlis ornandi, ſpecies denotare fingat, more ſuo, hoc eſt, nugaciter & imperitiſſime facit, qui levem & nullius

prorſus judicii, ubi cujuſpiam momenti res argumentorum pondere, vel ſi modo incertæ ac dubiæ fidei aut originis, conjecturis tractanda eſt, fere ubique ſeſe prodit. Quanto melius dixiſſet fructus iſtos ſive ornatus cauſa, ſive potius condimentorum vice τοῦ σίτῳ ἑψητοῦ (uti κόλυβα præciſe, nulla alia re addita, interpretatur *Suidas*) ſuperaddi, ut palato hoc edulium gratiùs acceptiuſque fiat. Conſtat vero ſequioribus ſeculis plurimum ſuperſtitionis his ritibus admixtum fuiſſe, colybaque feſtis diebus Sanctorum & in fide obdormientium in aliorumque pie eorundem honorem & memoriam offerri, & interdum ſuper ſepulchra in cœmeteriis abſumi ſolere.

Toto tempore Quadrageſimali, quod pœnitentiæ ſolennius agendæ dicavit Eccleſia Catholica, præterquam Sabbato, Dominica, & feſto ἁγίου Εὐαγγελισμοῦ ſive ſacræ *Annunciationis* B. *Mariæ* virginis, ſacrum facere neque per canonas neque per conſuetudines ullatenus licet. Qua de cauſa iſti dies profeſti quadrageſimæ dicuntur Ἀλειτούργητοι. At ne ſolenne & maxime verendum *Christi* inſtitutum, quod Eccleſiæ Chriſtianæ ad exorandum hujus incruenti ſacrificii oblatione & merito Deum quotidie celebrari intererit, hac intermiſſione negligi videatur, tum jejuniorum Quadrageſimalium ſeveritati, tum Euchariſtiæ celebrationi frequentandæ providendum hoc modo antiquitus videbatur, ut intermedio illo tempore fieret τῶν προηγιασμένων λειτουργία, hoc eſt, *Præſanctificatorum* Miſſa. Ita hodie pro veteri inſtituto tertia poſt meridiem hora, qua jejunium ſolvitur, veſpertinarum precum tempore, licet quandoque quaſi relaxata ſeveriori diſciplina illud tempus citra nefas cenſeant anteverten-dum, Elementa ante conſecrata exhibent ſumuntque

Sa-

Sacerdotes, ita ut ſola conſecratione excepta ritibuſque præviis, prioris ſit quaſi imago & repetita celebratio. Quali autem precum laudumque forma hic ipſis utendum ſit, ne vani novarum rerum affectatores quippiam ſibi arrogent, præſcribit ἡ Ἀκολουθία ſive Officium huic miſſæ deputatum, in libris Euchologicis reperiendum. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτων.

Sub τῆς Ἱερωσύνης ſive *Ordinis ſacri & Eccleſiaſtici* titulo, licet grandius quippiam ſonare videtur, comprehenduntur inferiora miniſteria διακονίαι, ἢ ὑπηρεσίαι, quæ quoquo modo ad Eccleſiam reſque ſacras ſpectant. Hujus ſeptem ſunt τάξεις ſive ordines.

Θυρωρὸς *Æditnus*, ſive λαμπαδάειος, ad quem accenſarum lampadum, dum peragitur Miſſa, aut aliorſum, ac portas aperiendi & claudendi cura ſpectat; ſed hujus vix aliqua ratio habetur.

Ἀναγνώστης, *Lector*, qui Evangeliorum aliorumque ſacrorum librorum periochas populo legit, licet hoc quicquid eſt officii interdum ex Ambone peragat Diaconus. *Balſamon* in quartum canonem Synodi *Trullanæ*, τὸ τάγμα τῶν Ἀναγνωστῶν, οὐ διὰ τὸ ψάλλειν αὐτοὺς ἐτυπώθη, ἀλλὰ διὰ τὸ ἀναγινώσκειν ἐπ' ἄμβωνος τὰς θείας γραφὰς μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ ὄρθρου· ἐξ οὗ καὶ Ἀναγνῶσται καλοῦνται. *Lectorum ordo inſtitutus eſt, non ut ipſi cantarent, ſed ut divinas Scripturas in Ambone legerent poſt abſolutum officium matutinum: unde etiam Lectores appellantur.*

Ψάλτης, *Cantor*, Ὑμνωδὸς ſive Μελωδὸς, cujus eſt προπάεια & κανόνας ſive hymnos canere, inde illi κανονικοὶ audiunt, & eorundem præcentor κανονάρχης *Canonarcha*; horum ſingulos verſus dum ille aut quiſpiam alius, interdum puer, ad alterutram Chori partem hac illac ſeſe conferens, alta voce recitat, hi pro

ingenio ſuo modulantur. Exulantibus autem cæteris humanioribus artibus, quas pax & molle otium alunt, quibuſque maxime delectari ſolet ingenua libertas, in iſta miſerrima ac dura, quam ſerviunt, ſervitute non eſt quod expectes, ſolam muſicam ſupereſſe, quæ hic plane inſuavis eſt, & abſque omni arte.

Ὑποδιάκονος, *Subdiaconus*, qui ſacrorum vaſorum veſtimentorumque cuſtos eſt, & in Bemate Altaribus miniſtrans, quicquid facto opus ſit in ſacri faciendi apparatu pro ratione officii peragit. Tantis enim ceremoniis agitur, ne dicam oneratur, res illa maxime ſacra, ut horum opera vix commode deſiderari queat.

De tribus reliquis ſuperioribus ordinibus dicere omnino ſupervacaneum eſt. Tantum hoc de officio Sacerdotali monendum duco, illud, juxta ipſos, *tribus conſtare partibus*, (*h*) ἐν ἐξουσίᾳ καὶ δυνάμει τοῦ λύειν τὰς ἀνθρώπων ἁμαρτίας *in facultate ſolvendi hominum peccata*, τοῦ διδάσκειν *docendi & inſtruendi populum*, καὶ τοῦ λειτουργεῖν καὶ προσφέρειν τὴν ἀναίμακτον θυσίαν πρὸς τὸν θεὸν, & *ſacrum faciendi & offerendi incruentum ſacrificium ad Deum.*

In

(*h*) Sacerdotium in facultate hoc ſacro ordine collata hæc tria officia exercendi conſiſtere certiſſimum eſt, juxta nimirum ipſos Græcos, & ad mentem quoque Antiſtitum, aliorumque, qui iſtam ὁμολογίαν in uſum popularium ſuorum lingua Græca vulgari compoſuerunt: licet in loco, quem in editione 1678. citare, hæc verba tantum occurrant: εἰς τὴν οἰκονομίαν τούτην δύο πράγματα περιέχονται: omiſſa nimirum neceſſaria ſacerdotalis muneris Euchariſtiam celebrandi parte: quod omnino ſupponi debet: nec id, ut adderetur, neceſſarium forte judicarunt; cum prius dixiſſent in initio explicationis hujus myſterii, pag. 123. Πρῶτον τοῦτο τὸ μυστήριον οὐδένας ἄλλος ἠμπορεῖ νὰ τὸ κάμῃ εἰς ὁποίαν χρείαν καὶ ἂν τύχῃ περάνα εἶναι Ἱερεὺς νόμιμος: *Primo, quo nemo niſi ſacerdos legitime conſtitutus & ordinatus myſterium hoc conficere poſſit.*

In his vero Ordinibus, potissimum superioribus, conferendis serio & rigide cavetur, ut quotquot ad Ecclesiasticum sive ministerium sive dignitatem promovendi sint, (i) ἔχωσιν ὅλα τὰ μέλη γερὰ, ὅπως εἶναι ἀναγκαῖα εἰς τοῦτο, *cuncta membra illæsa habeant, ut quod sui est, præstent.*

Quod ad reliquas ordinandorum qualitates ordinationumque ritus attinet, cum ea res longiorem accuratioremque requirat dissertationem, quam quæ huic compendio impendi possit, & plane sit præter institutum, mallem Te, si id tanti esse æstimes, ad libros Euchologicos & Archieraticos cæteraque *Græcorum* Ordinalia ablegare, quam in iis exinde exscribendis tempora tua diutius morari; hoc unicum ultra dixisse contentus, omnes ordines, etiam infimos, fieri per impositionem manuum Episcopi, ut ἱερωσύνη & χειροτονία apud quosdam Scriptores idem interdum plane sint, terminis utpote conversis confusisque.

Apud *Græcos* tum necessitas tum existimatio & honos sacerdotii hinc maxime constat, quod si quis criminum admissorum conscientia gravatus, quietem medelamque animæ laborantis & sauciæ consequi velit, adeundus sit Sacerdos.

Pœnitentiam vero istam, quæ absolutionis gratiam post se trahit, necessario antecedit (k) ἡ διὰ στόματος ἐξομολόγησις πάντων τῶν ἁμαρτημάτων καθ' ἕκαστον, non scripto peragenda, sed *oris confessio omnium & singulorum peccatorum*, cujus instituti rigor quomodo emolliendus sit, supra ostensum erat.

Non cuivis Sacerdoti licet Πνευματικὸν sive Confessarium agere, sed discretioribus ætatis provectioris,

(i) Ὁμολογ. pag. 130.
(k) Ὁμολ. pag. 132.

quibus illa facultas ab Epiſcopo, cui ſubjacent, demandatur: quos Spirituales Patres tantopere colunt, ut τὸ κανόναν (ſic enim *Græco barbare* dici ſolet, quia juxta præſcriptum antiquorum canonum infligitur,) ſive ἐπιτίμιον, hoc eſt, quicquid in pœnam inque indicium pœnitentiæ injungitur præſtandum, omni cum ſedulitate præſtare ſatagant. Pœna in pecuniarias mulctas, (utinam non fraudibus & avaritia Sacerdotum) ſæpe ſæpius commutatur, quæ in iſto rerum afflictiſſimo ſtatu animum magis fortean angunt quam cilicium & rigidiora, quibus ſtatis temporibus aſſuefiunt, jejunia, dum non niſi anxio labore corraduntur nummuli, quibus debito huic ſpirituali ſatisfiat: qua ἱκανοποιήσει, (quam (*l*) D. *Gabriel* per ἔμπρακτον πλήρωσιν καὶ τελείωσιν τοῦ κανόνος ſive *actualem impletionem & conſummationem pœnitentiæ & ſententiæ ex canone præſcriptæ* explicat) facta vel ſaltem fieri indicta, τὸν ἐξομολογούμενον ſive Pœnitentem ita abſolvit Sacerdos; (*m*) ἡ χάρις τοῦ παναγίου πνεύματος διὰ τῆς ἐμῆς ταπεινότητος ἔχει σε συγκεχωρημένον καὶ λελυμένον, *gratia ſanctiſſimi Spiritus per meam humilitatem*, id eſt, mediante meo miniſterio, *te condonatum & abſolutum habet.*

Variatur autem abſolutionis formula, quæ Pœnitentiarii arbitrio & diſcretioni relinqui videtur, cum res una eademque ſit diverſis loquendi modis exprimenda. Talis occurrit apud (*n*) *Chriſtophorum Angelum*, ſcriptorem non omnino in explicandis *Græcæ* Eccleſiæ ritibus contemnendum, Κατὰ τὴν ἐξουσίαν, ἣν ἔδωκεν ὁ Χριστὸς τοῖς Ἀποστόλοις αὐτοῦ, εἰπών, ὅσα ἂν λύσετε

(*l*) *Pag.* 42. *a.*
(*m*) *Pag.* 44. *a.*
(*n*) *Cap.* 22.

λύσετε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσαι λελυμένα καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ κατὰ τὴν ἐξουσίαν, ἣν ἔδωκαν οἱ Ἀπόστολοι τοῖς ἐπισκόποις, καὶ καθ' ἣν ἐξουσίαν ἔλαβον ἀπὸ τοῦ ἐπισκόπου μου, ἔσῃ συγκεχωρημένος ἀπὸ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἀμὴν, καὶ μετὰ τῶν δικαίων ἡ μερίς σου. *Juxta potestatem, quam Christus dedit Apostolis, dicens, quacunque solveritis in terra, erunt quoque soluta in cœlo, & juxta potestatem, quam Apostoli dederunt Episcopis; & juxta potestatem, quam ab Episcopo meo ipse accepi, eris venia donatus a Patre & Filio & Spiritu sancto, Amen: & cum justis portio tua.* In precibus condonatoriis, quas exhibet Euchologium, ἐπὶ μετανοούντων καὶ ἐξομολογουμένων *super pœnitentes & confessos* a Sacerdote recitandis, ita habetur, αὐτὸς δέσποτα ἄνες, ἄφες, συγχώρησον τὰς ἁμαρτίας, *ipse Domine, relaxa, dimitte, & condona peccata:* τοὺς δούλους σου λόγῳ λυθῆναι εὐδόκησον *servos tuos verbo absolvi benevolus dignare;* item, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος Θεὸς συγχώρησον, *ut bonus & misericors Deus condona:* alias, αὐτὸς ὁ σωτὴρ ἡμῶν καὶ κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς συγχωρήσαί σοι πάντα, ὅσα νῦν ἐνώπιον αὐτοῦ τῇ ἐμῇ ἐλαχιστότητι ὡμολογήσω καὶ ὧν ἀπελάθου, *Ipse Salvator noster & Dominus Jesus Christus condonet tibi omnia, quæ nunc coram ipso meæ tenuitati confessus es, & quorum oblitus es:* alias, Αὐτὸς δέσποτα συγχώρησον καὶ τὸν δοῦλόν σου, ὃ ἐπὶ τοῖς ἰδίοις οἷς ἔπραξε πλημμελήμασι δι' ἐμοῦ τοῦ ἀναξίου καὶ εὐτελοῦς, καὶ διαλλάγηθι καὶ ἕνωσον αὐτὸν τῇ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ: *Ipse domine condona servo tuo propria, quæ commisit peccata, per me indignum & humilem, & ipsi reconciliatus esto, & sanctæ Ecclesiæ illum adjunge;* alias, αὐτὸς ὁ Θεὸς συγχωρήσῃ σοι δι' ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ, *ipse Deus per me peccatorem condonet tibi.* Et quandoque brevissime lingua vernacula ἄς εἶσαι συγχωρεμένος, *sis condonatus.*

E quibus ut ut variantibus formulis perſpectiſſimum eſt, ſententiam abſolutionis a Sacerdote, qui hujus ſacri ritus ſolus miniſter eſt, non in ipſius propria perſona, multo minus *judicialiter*, ſed *deprecative* tantum proferri: unde formulam iſtam, ἡ ταπεινότης μου ἔχει σε συγκεχωρημένον, *humilitas mea te habet abſolutum*, hoc eſt, *ego te abſolvo*; ut & illam planius expreſſam, ἀπολύω σε ἀπὸ πασῶν ἁμαρτιῶν σου, ὅσα ἐξωμολογήσω ἐνώπιον τοῦ θεοῦ καὶ τῆς ἐμῆς ἀναξιότητος: *abſolvo te ab omnibus peccatis, quæ confeſſus es coram Deo & mea indignitate*; & illam, Ἐγὼ συγχωρῶ σοι πάσας τὰς ἁμαρτίας σου --- *Ego condono omnia tua peccata*, plane novitiam e Latinorum, quos imitari in plurimis amant, forma prorſus irrepſiſſe a vero nullatenus abludit. Non parum (ut id hic obiter addam) Chriſtianæ religioni apud illos uſque firmandæ conducit Eccleſiæ in cenſuris infligendis authoritas, quam venerandam, ſacram, & divinam habent. Harum enim metu a gravioribus peccatis, quæ Chriſtiano nomini ſcandalum pariunt, admittendis, quos virtutis & modeſtiæ amor vix alias retinuiſſet, aque Tribunalibus *Turcarum* adeundis plane arcentur. Pœnam enim graviſſimæ Excommunicationis, qua ſe ad Gehennam abſque omni remedio, ſi moriantur Ἀσυγχώρητοι, damnari credunt, ipſo facto incurrit, quiſquis ad *Turcicam*, uti loquuntur, rejecta ſententia Patriarchali, provocat *juſtitiam*, quod nemo audet, niſi qui Apoſtaſiam deſperabundus animo meditatur: quod etiam in ſuperioribus oſtendi. Tantum valet in gentem querulam & litibus deditiſſimam authoritatis Eccleſiaſticæ reverentia.

Hanc vero de excommunicatis opinationem *Græcorum* mentibus inſediſſe comperi, quod ſi quiſpiam diris hiſce devotus, ante redintegratam communionem, repen-

repentino casu, aut mente obstinata & pacis Ecclesiasticæ contemptrice, moriatur, ejusdem corpus naturali suo statu per decem aut duodecim menses illæsum in sepulchro superesse, nisi quod totum nigrescat, & obdurata cute in modum tympani, Dæmonis occupantis afflatu intumescat. Inde infelix iste ἀδιάλυτος nuncupatur Τυμπανιαῖος: simili errore abrepti, manes, (quos βουρκολάκας sive βουλκολάκκας, a fætore, qualis e limo in fossa putrescente emitti solet, appellant) noctu præsertim, tam in plateis quam in cœmeteriis subinde huc illuc cursitantes, interdum ædium januas pulsare, interdum obvios quosque propriis nominibus appellare fingunt. Ex hac vana & inani imaginatione oritur superstitiosus metus, ut cuipiam illos in tenebris, sive ad fenestras ædium, sive foris ambulantes alloquenti respondere nefas esse ducant, donec voce repetita constet, se non cum lemure, quem tantopere horrent, verba habituros. Si re inexplorata hoc fieret, quasi certissimum imminentis mortis esset indicium, emota mente contremiscunt & exanimantur, mœrore, qui ex melancholia, nulla arte, consilio nullo amolienda exsurgit, inde contracto. Frustra illis persuadebitur, phasmata hæc e puerili metu & læso cerebro figuras ejusmodi accepisse, aut corpora excommunicatorum eandem communem sortem cum cæteris, ab ista ferali sententia immunibus habere. Fabellas enim pro veris historiis statim importune obtrudunt, quasi res esset exploratissima, & effossis tumulis ita se habuisse ingenti cum confidentia asseverant. Ex iis vero neminem, diligenti examine sæpe habito, reperi, qui se ejusmodi horrendis spectaculis interfuisse dixerit. Nec de credula & imperita plebe loquor: ipsi Sacerdotes, non quasi ex vafritie hanc

opi-

opinionem in illorum mentibus alerent, ut ob reverentiam censuris Ecclesiasticis debitam, honos sacerdotii maneat integer, eadem mentis infirmitate laborantes, idem commentum prona mente amplectuntur. Terrore hoc incusso (*o*) decreta, quo firmiora magisque rata habeantur, hac sanctione munire solent Episcopi, quemlibet secus facientem, quam quod jusserint, eo ipso nomine a Deo separandum, maledictum fore, atque sacrorum communione arcendum, & denique μετὰ θάνατον ἄλυτον, h. e. *corpus ejus post mortem in cineres non solutum iri.*

Familiari quoque apud omnes sermone increbrescit, quod ad hanc fidem firmandam non parum facit, excommunicatorum cadavera, laxata, qua alligati fuerant, sententia, mox pati dissolutionem. Qua de causa, amici pro amore, quo erga defunctos, qui tristi hoc subeunt infortunium, feruntur, τὸ ἀφέσιμον sive *indulgentiam* solent impetrare, quam ad sepulchrum, (*p*) fusis ejusdem argumenti precibus, legit sacerdos, ut corpus a mali spiritus, quo intumuit, insessu liberatum, tandem subsidat, inque cineres resolvatur.

Desponsatio clandestina, ἡ κρυφία μνηστεία, *Græcis* omnino interdicitur; ideo adbibitis testibus, quo confirmatior solenniorque reddatur, fit a Sacerdote.

Ille, postquam in sacrario manens, personis matrimonialem contractum (μνῆστρον) inituris, capitibus prius cruce signatis, ad sacras fores extra stantibus cereos accensos in utriusque manus tradiderit, una cum ipsis

(*o*) Vide historiam Patriarcharum Constantinopolitanorum a Manuele Malaxo descriptam in Turco-Græcia. p. 133. vide etiam pag. 27. 28. 281. 314. ibidem; & Christophorum Angelum in Enchiridio.

(*p*) Vide εὐχὰς σιωχωρητικὰς in Euchologio. p. 684. &c.

ipsis εἰς ναὸν revertitur. Illic finitis tandem precibus, duobusque annulis, quorum alter aureus, argenteus alter supra altari antea quasi dedicationis & consecrationis gratia deponebantur, jam productis, illum viro, hunc fœminæ donat, hanc verborum formulam ter repetens: Ἀῤῥαβωνίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ ὁ δεῖνα τὴν δούλην τοῦ Θεοῦ τήνδε, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμὴν. *Desponsat servus Dei N. servam Dei N. in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti, nunc & semper & in secula seculorum. Amen.* Quam quoque formulam mutatis mutandis ad mulierem conversus iterum ter repetit. Ἀῤῥαβωνίζεται ἡ δούλη τοῦ Θεοῦ, ἡ δεῖνα, τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ, τόνδε, &c. *Desponsat serva Dei N. servum Dei.* Dextris digitis immittuntur annuli, qui a Paranympho inde detracti vicissim commutantur, tum ne fœmina de inferiori ipsius sorte, quam vilior annuli materia subinferre videatur, nimium doleat, tum ut hoc pacto firmetur, jus possessionemque rerum, quas habent vel sunt habituri, utrisque simul in communi cedere.

Post sponsalia statim ad nuptias, modo velint sponsus & sponsa, proceditur, quos secreto fieri omnino illicitum est: μηδεὶς μυστικῶς στεφανούσθω, ἀλλὰ παρόντων πλειόνων· ὁ γὰρ τοῦτο κατατολμήσας ἐργάζεσθαι, σωφρονιζέσθω τιμωρούμενος· δηλονότι καὶ τοῦ ἱερέως, ὡς τοῖς ἀπρεπέσιν ἑαυτὸν ἐμβάλλοντος, τὰς ἀξίας εὐθύνας εἰσπραττομένου, κατὰ τὴν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κανόνων διάταξιν. (q) *Nemo clam matrimonium contrahat, sed coram pluribus id fiat. Qui enim id agere ausus sit, pœnam subeat; etiam ipse Sacerdos, qui rebus indecoris sese ingesserit, pœnas quoque pro merito luat, secundum Ecclesia-*

(q) *Harmenopulus apud Gabrielem Philadelph. p. 55. a.*

clesiasticorum canonum ordinationem.

Coronarum in nuptiis celebrandis adhuc constantissimus est usus, quarum symbola, ne dicam complementum, habentur; unde στεφάνωμα pro nuptiis frequentissime occurrit, & στέφεσθαι & στεφανοῦσθαι idem ac γαμεῖσθαι. Coronæ autem ex oleaginis ramusculis constant, quos setæ candidæ purpureis intextæ circumdant. Altera viri caput tegens, Sacerdos pronunciat, στέφεται δοῦλος τοῦ Θεοῦ, ὁ δεῖνα τὴν δούλην τοῦ Θεοῦ, τήνδε, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. *Coronatur, hoc est, in uxorem ducit servus Dei N. servam Dei N. in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti*; altera fœminam coronat, eadem formula, mutatis mutandis, utens, στέφεται ἡ δούλη τοῦ Θεοῦ τοῦ δεῖνα, &c. hoc est, *serva Dei coronatur*, id est, *nubit*, &c. Dextris manibus ad invicem implexis ambos benedictione ter impertit, dicens, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, δόξῃ καὶ τιμῇ στεφάνωσον αὐτούς. *Domine Deus noster, gloria & honore corona eos.* Denique commue poculum ab utrisque delibandum, tum in lætitiæ & concordiæ signum, tum in mutui convictus earundemque rerum possessionis arrham porrigit.

Ad augendam nuptiarum solennitatem, communem, quam victuri sunt, vitam a sacra communione auspicantur sponsus & sponsa: ille quatuordecim, illa tredecim annis semper major; neque enim immaturior ætas per canonas matrimonio apta est. Τῶν κρατούντων sive *quorum in potestate sunt*, sive sint Parentes, sive Domini, sive Tutores, consensum adeo necessarium hac ex parte judicant, ut citra ipsum, matrimonium illicitum & quasi πορνεία habeatur: qualem quoque censuram vibrant adversus λαθρογαμήσαντας sive *clandestinis nuptiis copulatos.*

Non

Non multum favent ſecundis nuptiis, primorum ſeculorum rigorem nimis preſſe & præter æquum ſecuti. Quod vero ad *τειγαμίαν* ſpectat, tanquam canonibus Eccleſiaſticis omnino vetitam, ejuſmodi nuptiis implicitos immodici luxus & *ἀκολασίας* accuſant. Si ultra in matrimoniis contrahendis progrediantur, illos, ut deteſtandi ſceleris reos conſciosque, damnant. Contra hanc uxorum viciſſitudinem, quam ad conflandum odium & invidiam perperam & injuſte *(r)* *πολυγαμίαν* nuncupant, quaſi Deo exoſam, cujus Providentiæ, ſi uxorem unam & alteram morte tolli contigerit, juxta ipſos, affectibus, quibus non ultra indulgeri debet, domitis, mos gerendus eſt, & hominibus ratione præditis indignam; nulla interim aut ætatis aut temperamenti, aut funeſtorum caſuum, qui crebram orbitatem ſubinde inducunt, ratione habita, congeſtis acribus convitiis declamitant.

(*ſ*) Inter alia matrimonii contrahendi *ἐμποδίσματα*, impedimenta, cenſetur *ἐκ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος πνευματικὴ συγγένεια*, *ſpiritualis cognatio e baptiſmate oriunda*, ut exempli cauſa, qui quempiam e ſacro lavacro ſuſcipit, ipſe & filius ipſius ab ejuſdem matre & filia arceantur: *(t)* item, qui duas ſorores hac ſpirituali cognatione conjunctas ducit, item qui eundem patrem luſtricum habent, *παλικάρι* & *κορασίδα*, hoc eſt, *juvenis* & *puella* inde fiunt, ut loquuntur, *ἀδελ-*

(*r*) Photius Epiſt. 1. ad Michaëlem, Principem Bulgariæ, pag. 39. Πολυγαμία δὲ (quæ hic loci opponitur τῇ μονογαμίᾳ, ut illa τῇ ἀγαμίᾳ) ὑπέραισχρον καὶ μιαρὸν, καὶ τῆς τῶν ἀλόγων ἀκολασίας καὶ ἀκαθαρσίας.

(*ſ*) *V.* Βασιλικῶν *lib.* 28. *tit.* 5. *cap.* 17. Vide etiam *tit.* 3. *cap.* 16.

(*t*) *V. determinationem metropolitæ Corinthii* Joaſaphi *apud Cruſ. in Turco Græc. lib.* 4. p. 324. 330. & 339.

φοὶ πνευματικοὶ, hoc eſt, *ſpiritualem quandam affinitatem contrahunt*, ut ab iſtiuſmodi nuptiis tanquam inceſtuoſis quammaxime abhorreant.

Cum ſtatuant (u) τοῦ γάμου ἐφ' ὅρου ζωῆς αὐτοῦ εἰς κάθα κίνδυνον δὲν ἐξαφίνωται ὁ ἕνας τὸ ἄλλον, *neminem cujuſcunque periculi prætextu per totum vitæ terminum ab alicujus matrimonio dimittendum*, idemque eſſe τὴν συγκλήρωσιν πάσης ζωῆς ἀχώριστον, *totius vitæ inſeparabile conſortium*; neſcio utrum magis mirer an doleam tot repudiis leviuſculis quidem de cauſis, ἐκτὸς τῆς πορνείας, *extra caſum adulterii*, indultum eſſe, quaſi vinculum iſtud, quod alias fatentur ἄρρηκτον, pro vaga cujuſpiam libidine & arbitrio adeo facile ſolvi potuiſſet. Huic malo reverendorum Antiſtitum pietatem tandem aliquando occurſuram ſpero, quos tantum abeſt, ut levitatis aut avaritiæ incuſem, ut genti in vindictam, ubi odium, aut in novos amores, ubi faſtidium irrepſerit, effuſiſſimæ & quam maxime effræni non aliter ſatisfieri poſſe credam, niſi hac iniqua indulgentia.

Oleum ſacrum conficere Sacerdotibus licet, a quibus cavendum eſt maxime, ut ſit καθαρὸν χωρὶς τινὸς ἀρτύματος, *purum abſque omni condimento & miſtura*. Hoc licet ægri in extremis laborantes potiſſimum unguntur, ab aliis extra periculum mortis longe poſitis, vel doloris leniendi vel ægritudinis leviuſculæ ſanandæ cauſa, vel in ſpirituale gaudium munimenve adverſus infenſiſſimum, quocum confligendum erit, animarum hoſtem, modo id expetant, (& expetunt id quidem ſæpiſſime,) ungendis non abſtinent.

Hunc ſacrum ritum ſoli adminiſtrant Sacerdotes, (x) πρέ-

(u) Ὁμολογ. p. 135.

(x) πρέπει νὰ προσέχωμεν νὰ γίνεται τὸ μυστήριον τοῦτο ἀπὸ ἱερεῖς μὲ τὰ ἀκόλουθα τοῦ μυστηρίου, καὶ ὄχι ἀπὸ τίνα ἄλλον, *convenit, ut attendamus hoc ſacramentum, una cum iis, quæ illud conſequuntur, a Sacerdotibus fieri & non a quoquam alio:* juxta D. *Jacobi* ſententiam, cap. v. 14. *infirmatur aliquis inter vos?* προσκαλεσάτω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας, *advocet presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, ungentes eum oleo in nomine Domini.* Neſcio tamen, an, quod maxime volunt contenduntque, hinc firmiſſime concludi debeat, plures in illo perficiendo neceſſario convenire oportere. Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου ἐλαίου ſive *Officium ſancti olei* ſeptem Sacerdotes in hunc finem congregandos ſtatuit, quorum unuſquiſque partim ungendo, partim precando, munere ſuo ſeorſim defungitur. Non tamen numerus iſte ſeptenarius ita exigendus videtur, quin ſaltem, modo tres conveniant, id peragendum ſit. Ægrotantium frons, aures ac manus oleo hoc ſacro obliniuntur. Originem vero hujuſce ritus alii referunt ad ipſum Chriſtum, cujus juſſu muniti & auctorati Apoſtoli ægros oleo ungentes ſanaverint S. *Marci* cap. VI. 13. Unctionem autem ſemper comitantur preces; unde ritus iſte Εὐχέλαιον, hoc eſt, *olei cum oratione* nomen habet: cujus formula exſtat in Euchologio: Πάτερ ἅγιε, ἰατρὲ τῶν ψυχῶν καὶ σωμάτων, ὁ πέμψας τὸν μονογενῆ σου υἱὸν τὸν κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν πᾶσαν νόσον ἰώμενον, καὶ ἐκ θανάτου λυτρούμενον, ἴασαι καὶ τὸν δοῦλόν σου τόνδε ἐκ τῆς περιεχούσης αὐτὸν σωματικῆς καὶ ψυχικῆς ἀσθενείας, καὶ ζωοποίησον αὐτὸν διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ σου, πρεσβείαις τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, &c.

Ὅτι σὺ εἶ ἡ πηγὴ τῶν ἰαμάτων Χριστὲ ὁ θεὸς ἡμῶν, καὶ

(x) Ὁμολογ. p. 137.

σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. *Pater ſancte, animarum corporumque Medice, qui miſiſti unigenitum tuum filium Dominum Jeſum Chriſtum, omni morbo medentem & a morte redimentem, ſana quoque ſervum tuum N. a corporali & ſpirituali, quæ illum detinet, infirmitate, illumque vivifica per Chriſti tui gratiam, interceſſionibus ſanctiſſimæ dominæ noſtræ Deiparæ & ſemper virginis* Mariæ, *&c. quia tu es fons ſanationum Chriſte Deus noſter, & tibi gloriam referimus, Patri, & Filio, & Spiritui ſancto, nunc & ſemper & in ſecula ſeculorum.*

Ædes infirmorum oleo hoc ſacro tandem quoque obliniuntur, figura crucis parietibus poſtibuſque expreſſa, quo tempore Sacerdotes *Pſalmum* XC. *qui habitat adjutorio altiſſimi* cantando recitant. Sed de ſeptem *Græcanicæ* Eccleſiæ Sacramentis hactenus.

Inter tot diriſſimæ ſervitutis ærumnas, quæ *Græcos* pene obruunt, ac probra, quibus Chriſtianum nomen a ſordidiſſimæ & rerum ſacrarum contemplationi prorſus ineptæ mentis homuncionibus, qui quicquid ultra ſenſuum ſphæram attollitur, ſannis & ludibrio proni excipiunt, quotidie βλασφημεῖται & laceratur, non leve tum divini favoris & miſericordiæ, tum veritatis orthodoxæ contra vaferrimas quorundam in orbe Chriſtiano (qui ejus fundamenta ſub prætextu *ſobriæ & magis illuminatæ rationis*, ſubtilis ingenii præſtigiis freti, apertiſſime avulſum eunt) machinationes ſtabiliendæ argumentum petendum duco, quod integram illæſamque myſteriorum fidei profeſſionem conſtantiſſime & inconcuſſa mentis firmitate adhuc retinuerint.

Nullus, quo de ſanctiſſima ac individua Trinitate vel

vel de incarnatione æterni filii *Dei* labefactantur Ecclesiæ Catholicæ dogmata, hactenus irrepſit error. Simplicis fidei tenaces, curioſulis diſtinctiunculis, quibus magis obſcuratur, eam non eunt explicatum. *Arii*, *Neſtorii*, & *Pauli Samoſateni* cæterorumque Hæreſiarcharum penitus damnatur veſania. Quorum partibus ſi quis, Evangelicæ veritatis læſæ manifeſtus, faviſſe deprehenſius fuerit, illico e communione ſacra ejectus, diris devovetur, non niſi ejurata cum lacrymis & deprecationibus, quam imbiberat, hæreſi, in Chriſtianorum orthodoxorum numerum iterum recipiendus.

Περὶ τρόπου τῆς ὑπάρξεως, ſive *de modo ſubſiſtendi perſonæ Spiritus* S. cum Eccleſiis Occidentalibus adhuc ipſis non convenit; nec, ſi Antiſtitum reluctantia (ita enim mollius loqui, quam cum quibuſdam pravæ obſtinationis culpam ipſis exprobrare mallem) ſpectetur, unquam poſſe convenire videtur. Criminantur *Græci*, *Latinos* hac in re mala fide egiſſe, qui, ipſis in conſultationem non adhibitis, nulla reverentia, ratione nulla penultimi canonis Synodi *Epheſinæ*, quo id ſub anathemate vetitum erat, habita, additamentum iſtud, καὶ ἐκ υἱοῦ ſymbolo *Conſtantinopolitano* inſeruiſſe auſi fuerint. Provocant enim ad Patrum ſcripta, ad acta Synodalia, ad Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ libros, ad codicum manuſcriptorum fidem, quotquot reperiri poterunt, imo *Romam* ipſam conteſtantur, ſymbolum illud duabus tabulis argenteis juſſu *Leonis* tertii Pontificis *Romani* in Baſilica S. *Petri* appenſis *Latine* & *Græce* inſcriptum, (*y*) utpote integrum, eademque qua

(*y*) *Vide etiam Epiſtolam* Photii *ad Archiepiſcopum* Aquileiæ, *p.* 529. *in auctario Bibliothecæ* Græcorum *Patrum : ubi doctiſſimus*

Patribus *Constantinopolitanis* verborum formula compositum, hac additione prorsus caruisse. Quæ de hoc dogmate in Synodo *Florentina* alterutrinque disputata fuerint, repetere instituti ratio non sinit, uti neque quid *Græci* Patres sua authoritate quam maxime venerabiles olim senserint. A majorum suorum vestigiis vel latum unguem discedere *Græcis*, qui hodie vivunt, religio est. Ita docuit reverendissimus Patriarcha (z) *Jeremias*, ita (a) *Meletius* Patriarcha, idem dedit evictum D. *Cyrillus Lucaris*, quem licet in omnibus excusandum vix habeam, tamen sopita post cineres conditos invidia, longe meliori fato, quam quod quorundum malis artibus, & nequitia subiisset, æquis rerum æstimatoribus dignissimus videbitur, in Epistola, quam ad *Joannem Uytenbogardum* scripsit e *Valachia* adhuc Patriarcha *Alexandrinus. Ipsa*, id est, *Ecclesia* Græca, *Spiritum sanctum a Filio essentialiter, & interne, & quoad esse procedere negat.* Idem postea ad thronum *Constantinopolitanum* pro-

mus Patriarcha Symbolum illud appellat τὸ ἄχραντον τῆς εὐσεβείας Μάθημα *&* τῆς πίστεως ἅγιον Μάθημα *p.* 536. *& in Epistola ad* Michaëlem Bulgariæ *Principem*, τῆς ἀχράντου καὶ καθορᾶς ἡμῶν πίστεως τὸ ἱερὸν καὶ θεόσοφον Μάθημα : *&* p. 2. τὸ ἱερὸν καὶ θεόχρηστον τῆς ἱερᾶς ἡμῶν λατρείας Μάθημα. Justinianus *Imperator in* VII. *Lege Cod. de summa Trinitate, & fide Catholica*, Ὁρὸν τῆς πίστεως τοῦτό ἐστι τὸ ἅγιον Μάθημα ἤτοι σύμβολον κρατούμενόν τε καὶ φυλαττόμενον, τὸ παρὰ τῶν τίη ἁγίων πατέρων ἐκτεθὲν, *&c. Hic enim titulus* τὸ Μάθημα *Symbolo præfigebatur, ut videre est apud* Socratem *in Histor. Ecclef.* 1. l. c. 8. *unde in ejusdem peculiare cognomentum transiit, vice illius promiscue usurpatum, utpote quod a singulis quoque Catechumenis ediscendum, memoriterque in veræ fidei tesseram recitandum esset.*

(z) Resp. 2. p. 222.

(a) In literis ad Sigismundum tertium, Regem Poloniæ & Suecіæ datis in Ægypto A. C. 1600. apud Regenvolscium pag. 469. Trajecti ad Rhenum 1652.

promotus in ὁμολογίᾳ τῆς χριστιανικῆς πίστεως, qua sibi invidiam & fatale odium infelicissime conflavit, cap. 1. πνεῦμα ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς δι' υἱοῦ προερχόμενον *Spiritum sanctum a Patre per Filium procedentem.* Quali formula juxta *Græcorum* Patrum mentem utebatur; istud enim in Concilio *Florentino* fassi sunt *Russensis* & *Nicenus* Antistites, ὅτι οἱ ἀνατολικοὶ ἅγιοι λέγουσι τὸ διὰ τοῦ υἱοῦ, οἱ δὲ δυτικοὶ λέγουσι τὸ ἐκ τοῦ υἱοῦ --- *quod Orientales Patres dicant Spiritum S. a Patre per Filium, Occidentales etiam a Filio procedere* & potissimum S. *Maximi* & S. *Joannis Damasceni*, quos in testes produxit *Marcus Ephesius*, οὐχ ὡς ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ' ὡς δι' αὐτοῦ ἐκ Πατρὸς ἐκπορευόμενον *non ab illo, sed per illum a Patre procedentem.* Unde maxime mirari subit, in re adeo comperta rationem fugere potuisse secundæ Synodi sub *Parthenico Constantinopoli* M. DC. XLII. contra *Cyrillum* habitæ Assessores, illum hac injustissima censura στηλιτεύοντας, quod in illa, quam edidit, confessione, τὴν ἀΐδιον καὶ ὑπαρκτικὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος πρόοδον ἐκ Πατρὸς καὶ υἱοῦ ὑποτίθησι παρὰ γνώμην τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας --- *æternam & substantialem Spiritus S. processionem ex Patre & Filio constituat, præter Catholicæ Ecclesiæ sententiam.* Sed desino mirari, cum meminerim, Viri sancti famam apud *Græcam* gentem denigrandam ipsorum interesse; & hic quoque, uti in aliis, humanis affectibus, (qui judicium & veritatem aliorsum rapiunt; & bene dicta quovis prætextu in pejus interpretantur) nimium quantum indultum fuisse. Ita denique nupera confessio, (*b*) Πνεῦμα ἅγιον ἀπ' αἰῶνος ἐκπορευόμενον ἐκ πατρὸς --- *Spiritus S. ab æterno a Patre procedens:* & expressius, (*c*) τὸ

 πνεῦμα

(*b*) *Pag.* 22.
(*c*) *Pag.* 90.

πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορευόμενον ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς, ὡς πηγῆς καὶ ἀρχῆς τῆς θεότητος διὰ τὸ ὁποῖον ὁ αὐτὸς σωτὴρ μας διδάσκει λέγων, ὅταν ἔλθῃ ὁ παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται -- *Spiritum* S. *a solo Patre, utpote fonte & principio Deitatis, procedentem : juxta quod ipse Salvator noster nos docet, dicens, cum venerit Paracletus, quem ego ad vos a Patre mittam, Spiritus veritatis, qui a Patre procedit.* S. *Joan.* Cap. XV. v. 26.

Ab argumentis vero recensendis, quibus processionem Spiritus S. a solo Patre esse enixissime contendunt, in præsens abstineo, ea justo operi, si Deus dederit, reservaturus; postquam unicum illud, quod doctissimus & pientissimus Martyr *Cyrillus* in prælaudata Epistola fusius explicandum suscepit, inde protulero; *Ipsa, Græca Ecclesia, Spiritum* S. *a Filio essentialiter, & interne, & quoad esse procedere negat : quia veretur, ne dicendo a Filio, ut a Patre, duo asserat in divinis principia existentiæ Spiritus* S. *quod esset impium.*

Interim, ut ab iniquis suspicionibus hanc *Græcorum* opinionem muniam, quasi in cæteris articulis heterodoxiam post se trahat, ab omni hæreseos *Macedonianæ* cæterorumque Πνευματομάχων labe puri & immunes, Spiritus S. esse ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ, *ejusdem essentiæ cum Patre & Filio*, ab æterno Deum esse, *(d)* ἐκπορευόμενον ἀπὸ τὴν οὐσίαν καὶ φύσιν τοῦ πατρὸς ἀνάρχως ἤτουν αἰωνίως, *procedentem ab essentia & natura Patris sine principio sive æterne*, ἰσότιμον, *æquali cultu adorandum*; deinde Spiritum Filii esse, hoc est, a Filio πέμπεσθαι, δίδοσθαι, προβάλλεσθαι, προέχεσθαι,

(d) Ὁμολογ. pag. 27.

ϑαι, προχεῖσθαι, ἐκχεῖσθαι, ἐμφυσᾶσθαι, προϊέναι, *mitti, dari, profundi, proferri, effundi, inspirari, emitti*, firmissima fide agnoscunt, hujusmodi vocabulis, quæ in Evangeliorum paginis Patrumve scriptis occurrunt, solummodo retentis. Quæ ultima ad missionem Spiritus S. a Filio in tempore factam plane referuntur: quam si quis processionem vocaverit, non repugnant, modo non intelligatur interna illa processio, secundum quam, ut loquitur D. *Cyrillus Lucaris*, *Spiritus sanctus habet esse vel suam subsistentiam.* Neque hoc modo sanctissimæ Triados personas confundunt, aut τὰ προσωπικὰ ἰδιώματα sive *personales* Filii & Spiritus sancti *relationes* & proprietates auferunt, cum ὁ τρόπος γεννήσεως, quo Filius subsistit, & ὁ τρόπος ἐκπορεύσεως, quo Spiritus sanctus, maneant distincti & inconfusi. Injuste ergo vapulant *Græci* ab intemperantis zeli viris, quasi fidei Catholicæ desertores, & de Spiritu sancto tantum non hæretice sentientes; cum hinc fiat manifestum, litem hanc, quæ nimia cum animorum acritate ultra omnem Christianæ vel charitatis vel modestiæ modum alterutrinque agitata, horrendo inter Orientem & Occidentem schismati originem dederit, quod moderatiores fatentur, de phrasi & modo loquendi esse. Nec minus displicet aliorum temeritas, qui tanta cum confidentia, quasi arcanorum sanctissimi Numinis conscii essent, pronunciant, Spiritum sanctum hunc, quem de ipso errarunt, errorem ultum fuisse, & manifesta iræ in *Græcos* hac potissimum de causa indicia exhibuisse, eo quod *Constantinopolis*, Imperii & Religionis *Græcorum* urbs præcipua, in feriis Pentecostalibus, hoc est, die *Martis*, vicesimo nono die *Maii*, A. Ch. M.CCCC.LIII. a barbaris hostibus occuparetur. Hujus consequentiæ, quam ex hac cir-
 cumstantia

cumſtantia temporis rectiſſime deductam credunt, vim exemplo non abſimili confodiam. *Rhodum* feſto beatiſſimorum natalium Chriſti, A. Ch. M. D. XXII. occuparunt quoque *Turcæ*; at quam iniquiſſimum foret, *Rhodienſes*, aut milites *Hieroſolymitanos* læſæ adverſus *Chriſtum* fidei reos hinc vel leviuſcule ſuſpicari, judicent æquiores.

Cum de ſtatu functorum vita e Scripturis ſacris, (quæ fundamentale iſtud principium, cui innititur omnis religio, diverſas nimirum ſortes ab animabus poſt emigrationem e corpore pro diverſa vitæ in ſeculo anteactæ ratione ſubeundas eſſe, cuivis vel mentis ſobriæ & non penitus obbruteſcenti dedere evictiſſimum) humano ingenio ſeſe in res creditu propoſitas curioſe nimium & audacter ingerenti non omni ex parte ſatisfiat, non mirandum videbitur, ſi in ſententiis de earundem modis, quos præ revelationum defectu capere nequimus, vel re nondum in preſſius examen revocata male capimus, colligendis amplexandiſque adeo facile ſit erratum, quod in *Græcorum* excuſationem hic monendum duxi, quos præceps κακοζηλία ſive mala antiquorum imitatio traxerit in errorem.

Cum piorum animas cœlos non recta petere, jam uti & olim in ſeculis antiquioribus, creditum ſit, ubinam collocari debeant, ſuis, quas ſibi nectunt, difficultatibus involuti, plane hærent; locum iſtum, ubi ubi ſit, quem τὰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ, *manus Dei*, quia legitur in Eccleſiaſtici cap. III. v. I. δικαίων ψυχαὶ ἐν χειρὶ Θεοῦ, vel *Paradiſum*, ob *Chriſti* ad latronem de cruce ſimul pendentem verba, S. *Lucæ* c. XXIII. 44. vel *ſinum Abrahæ* ex S. *Matthæi* c. X. v. II. ſubinde nuncupant, omnino a cœlo diſtinguendum docet oratio illa, qua in Miſſis celebrandis utuntur: μνήσθητι

τι κύριε πάντων τῶν κεκοιμημένων ἐπ᾽ ἐλπίδι ἀναστάσεως καὶ ζωῆς αἰωνίου καὶ ἀνάπαυσιν αὐτοὺς, ὅπου ἐπισκοπεῖ τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου. *Memento Domine omnium, qui in ſpe reſurrectionis & vitæ æternæ obdormiunt, & fac eos quieſcere, ubi lumen vultus tui reſpicit.* Quorſum enim hæc oratio, niſi illos futuræ gloriæ in divina præſentia poſtea complendæ nondum compotes ſuppoſuerit? Hac tamen ſententia quaſi retracta & damnata, vi veritatis adacti, illas in cœlo collocare videntur: (e) ὁποῖος ὀνομάσει τὸν τόπον τοῦτον ἕνα ὄνομα ἀπὸ ὅσα εἴπαμεν, δὲν σφάλει: μόνον νὰ γροικᾷ πῶς εἶναι αἱ ψυχαὶ εἰς τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰς τὴν οὐράνιον βασιλείαν, καὶ (καθὼς οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ὕμνοι ψάλλουσιν) εἰς τὸν οὐρανόν. *Quocunque ex his nominibus locum iſtum quiſpiam appellaverit, non errabit; modo intelligat, animas divina gratia frui, & eſſe in cœleſti regno, & (ut hymni Eccleſiaſtici canunt) in cœlo.* Quod de impiorum animabus, illas nimirum in locum ipſarum, hoc eſt, Ἅδην & πῦρ αἰώνιον, *Hadem & ignem æternum* deſcendere, quaſi melius edocti, jam ſtatuunt; quibus, uti in reliquis nominibus, hoc volunt ſignificandum, *(f)* πῶς εἶναι τόπος τῆς καταδικείσεως, καὶ τῆς θείας ὀργῆς, εἰς τὸν ὁποῖον καταβαίνουσιν αἱ ψυχαὶ ἐκείνων, ὅπου μισεύουσιν ἀπ᾽ ἐδῶ ὠργισμένοι ἀπὸ τὸν θεὸν καὶ ἀπεγνωσμένοι, *locum eſſe condemnationis & divinæ iræ, in quem deſcendunt animæ abeuntium, quibus Deus iraſcitur & quos rejicit.*

Romanenſium dogma de *Purgatorio*, quod τὸ πῦρ τὸ καθαρτήριον frequentius appellitant, maxima cum animorum contentione, verbis ſaltem rejicere videntur *Græci*, utpote nullo Scripturarum teſtimonio, authoritate nulla muniendum; qua fide populum curant in-

(e Ὁμολογ. pag. 87.
(f) Pag. 87.

inſtituendum in confeſſione cathechetica, *(g)* οὐδεμία γραφὴ διαλαμβάνει περὶ αὐτοῦ, νὰ εὑρίσκεται δηλαδὴ κἂν μία πρόσκαιρος κόλασις, καθαρτικὴ τῶν ψυχῶν ὕστερα ἀπὸ τὸν θάνατον. *Nulla Scriptura de hoc tradit, quod reperiatur quæpiam pœna temporaria, animarum purgativa poſt mortem*, quod altero abſurdo, uti ipſis videtur, premunt; *ſi anima*, inquiunt, *pro peccatis illic ſatisfaciat*, ἤθελεν ἐμπορεῖ νὰ δεχθῇ καὶ μέρος ἀπὸ τὸ μυστήριον τῆς μετανοίας, *tum pari ratione Sacramenti pœnitentiæ pars illic quoque peragi poſſit*, quod eſt, uti cenſent, ἔξω ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν *ab orthodoxa doctrina alienum.* Veruntamen cum a flammis uſtulatoriis licet quam maxime abhorreant, animas in abditiſſimis receſſibus conditas detentaſque, tum (ἀνιαρὰ) ærumnas ſubire ac perpeti, tum viventium ſuffragiis, oblationibus, & ſacrificiis, ſi non penitus liberari, ſaltem adjutas quoddam refrigerium percipere habeant perſuaſum, ab his difficultatibus quomodo ſe bene expediverint, (neque enim κρησφύγετα moror) non mihi videtur adeo facile aut conceptu aut explicatu. Ita enim Sacerdos orat pro anima defuncti: μετὰ πνευμάτων δικαίων τετελειωμένων τὴν ψυχὴν τοῦ δούλου σου, σῶτερ, ἀνάπαυσον, φύλαξον αὐτὴν εἰς τὴν μακαρίαν ζωὴν τὴν παρὰ σοῦ, φιλάνθρωπε. *Cum ſpiritibus juſtis conſummatis ſervi tui animam, Salvator, fac quieſcere, illamque in beatam vitam, quæ apud te eſt, benigne, cuſtodi:* & poſtea, Ὁ θεὸς τῶν πνευμάτων, καὶ πάσης σαρκὸς, ὁ τὸν θάνατον καταπατήσας, τὸν δὲ διάβολον καταργήσας καὶ ζωὴν τῷ κόσμῳ σου δωρησάμενος, αὐτὸς κύριε ἀνάπαυσον τὴν ψυχὴν τοῦ κεκοιμημένου δούλου σου, τοῦδε, ἐν τόπῳ φωτεινῷ, ἐν τόπῳ χλοερῷ, ἐν τόπῳ ἀναψύξεως, ἔνθα ἀπέδρα ὀδύνη, λύπη, καὶ στεναγμὸς, πᾶν ἁμάρτημα

τὸ

(g) Pag. 86.

τὸ παρ᾽ αὐτοῦ πραχθὲν ἐν λόγῳ ἢ ἔργῳ ἢ διανοίᾳ ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος θεὸς συγχώρησον, *Deus spirituum omnisque carnis, qui morte conculcata & Diabolo expugnato vitam mundo largitus es, ipse Domine, fac quiescere animam servi tui defuncti N. in loco lucido, in loco amœno, in loco refrigerii, ubi dolor, ærumna, & suspirium aufugit. Omne peccatum sive verbo, sive opere, sive cogitatione ab ipso admissum, tu benignus ac clemens Deus, remitte* --- ut plurima hujusmodi, quæ in τῇ Ἀκολουθίᾳ τοῦ ἐξοδιαστικοῦ seu *officio exequiarum* ubivis occurrunt, jam prætereeam. Qua de causa μερίδας seu particulas supra memoratas in antecessum offerre solent, ut docet D. *Gabriel* in tractatulo περὶ τῶν μερίδων: Ἔτι προσφέρομεν αὐτὰς ὑπὲρ τῶν ἐν Χριστῷ κεκοιμημένων πατέρων, καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν καὶ φίλων καὶ συγγενῶν. τὸ δὲ τέλος, ἵνα τάξῃ τὰς ψυχὰς αὐτῶν ὁ κύριος ἐν τόπῳ φωτεινῷ, ἐν τόπῳ χλοερῷ, ἐν τόπῳ ἀναψύξεως, ἔνθα ἀπέδρα λύπη καὶ στεναγμὸς· καὶ ἵνα καταπέμψῃ ἄνεσιν καὶ παραψυχὴν τῶν κατεχόντων αὐτοὺς ἀνιαρῶν, καὶ δώσῃ αὐτοῖς ἐλευθερίαν καὶ λύτρωσιν τῶν ἐν τῷ ᾅδῃ στεναγμῶν καὶ δακρύων, καθάπερ ἡ ἁγία τοῦ θεοῦ ἐκκλησία διδάσκει κηρύττουσα --- *Etiam illas offerimus pro iis, qui in Christo obdormierunt, patribus & fratribus nostris, & amicis & cognatis: finis autem est, ut Dominus illorum animas collocet in loco lucido, in loco amœno, in loco refrigerii, ex quo dolor & gemitus exulat, & ut iis impertiatur remissionem & relaxationem ab ærumnis, quæ illos detinet, detque iis libertatem & redemptionem ab inferni gemitibus & lacrymis; sicut sancta Dei Ecclesia docet prædicatque.* Ita in Missa *Chrysostomiana* prout hodie mirum in modum interpolata habetur, ὑπὲρ τεθνεώτων sive *pro defunctis* sacrificium incruentum peracturus Sacerdos dicit, ὑπὲρ ἀναπαύσεως καὶ ἀφέσεως τῆς ψυχῆς τοῦ δούλου σου, δεῖνος,

δείνος, ἐν τόπῳ φωτεινῷ, ἔνθα ἀπέδρα λύπη καὶ στεναγμὸς, ἀνάπαυσον αὐτὴν, ὅπου ἐπισκοπεῖ τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου. *pro requie & remissione animæ servi tui N. in loco lucido, a quo aufugit dolor & gemitus, fac eam quiescere, ubi respicit lux vultus tui.* Hanc particularum offerendarum rationem ſuppuduit, ut videtur, *Cyrillum Lucarim* admiſiſſe, qui aliam excogitavit; cujus verba hac de re ex epiſtola ante memorata exſcribere non gravabor --- *Eſſet hic inſerendum* περὶ μερίδων τῶν ἁγίων, *quæ* μερίδες *novem minimæ particulæ ſunt panis, & decima* S. Mariæ *Matris Domini, quas poſt aquæ & vini in calice infuſionem ab uno pane oblato ſumptas penes Euchariſtiæ panem ponimus, ad ſignificandum jam beatam eſſe ſortem Sanctorum, qui, ut membra capiti Chriſto conjuncta, una in cœleſti gloria triumphant.* Miſſam hanc pro mortuis celebrare pro ſolenni inſtituto ſui officii eſſe ducunt; neque enim alia eſt a *Chryſoſtomiana*, niſi quod illo tempore Epiſtolam & Evangelium pro mortuis legat Sacerdos, & in gratiam defunctorum, quos nominat, tot μερίδας apponat. *(h)* Ita praxin hodiernam adſtruunt nuperæ Confeſſionis authores: ἡ ἐκκλησία μὲ δικαιοσύνην προσφέρει δι' αὐτὰς τὴν ἀναίμακτον θυσίαν καὶ προσευχὰς πρὸς θεὸν πέμπει ὑπὲρ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν: μὰ ὄχι ἐκεῖνοι νὰ πάσχουσι κἄν μίαν κόλασιν καὶ μετ' αὐτὴν νὰ καθαρίζωνται. *Eccleſia juſte quidem ob animas defunctorum incruentum Sacrificium Deo offert, preceſque fundit pro remiſſione peccatorum; non quod, cum vel aliqualem pœnam ſubierint, poſtea purgentur*; quod adjiciendum cenſuere, ne *Purgatorii* dogma, quod a ſe tantopere amoliuntur, & ad cujus nomen quaſi attoniti reſiliunt, iiſdem tamen, quæ defunctis impenduntur, officiis peractis, amplecti videantur. At

(h) *Pag.* 86.

At dum ab errore *Purgatorii* anxie nimis, ne dicam inepte, ſibi caveant, in errorem *Origenicum* de animabus impiorum ex inferno tandem liberandis videntur prolapſi: ita enim dogmatice ſtatuunt, *(i)* βέβαια πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐλευθερώνουνται ἀπὸ τῶν δεσμῶν τοῦ ᾅδου, ὄχι μὲ μετάνοιαν ἢ ἐξομολόγησιν ἐδικήν τους, ἀλλὰ μὲ τὰς εὐποιΐας τῶν ζώντων καὶ προσευχὰς ὑπὲρ αὐτῶν τῆς ἐκκλησίας, καὶ μὲ τὴν ἀναίμακτον μάλιστα θυσίαν ὅπου καθ' ἡμέραν προσφέρει ἡ ἐκκλησία διὰ τοὺς ζῶντας καὶ τεθνηκότας κοινῶς ὅλως: *certo multi peccatores a vinculis Inferni liberantur, non ob ipſorum pœnitentiam aut confeſſionem in illis infernalibus clauſtris, ſed ob viventium pia opera & eleemoſynas, propter Eccleſiæ pro iis fuſas orationes, & potiſſimum propter incruentum ſacrificium, quod quotidie offert Eccleſia pro omnibus viventibus ſimul & mortuis:* item *(k)* μόνον αἱ θεῖαι λειτουργίαι, αἱ προσευχαὶ καὶ ἐλεημοσύναι, ὅπου γίνουνται δι' αὐτὴν ἀπὸ τοὺς ζῶντας, ἐκεῖνα τὴν ὠφελοῦσι πολλότατα, καὶ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ ᾍδου τὴν ἐλευθεροῦσιν, *ſolum divinæ Miſſæ, preces, & eleemoſynæ, quæ a viventibus pro ipſa anima fiunt, illam maxime adjuvant, illamque a vinculis inferni liberant.* Veruntamen ſive ad averruncandam ſive ad molliendam hujus parum ſani dogmatis infamiam & invidiam illud de ejuſmodi ſolis *(l)* intelligi volunt, qui animis ad reſipiſcendum gratia Dei diſpoſitis ſubita morte oppreſſi ex hac vita exceſſerunt, antequam debitis, ac ſalutari pœnitentia dignis, pietatis officiis belle functi fuerint. Generalis autem Miſſa pro mortuis peculiari ſolennitate celebratur feria ſexta ante Pentecoſten, omnium animarum memoriæ ſacra.

Statis

(i) Pag. 83.
(k) Pag. 84.
(l) V. Patriarchæ Jeremiæ 2. Reſponſ. p. 247. 248.

Statis diebus anniverſariis defunctorum parentum, cognatorum, amicorumve ſepulchra inviſere pietati ducunt, exequias ſolennes hoc ritu repetituri; poſtquam vero Sacerdos, quod ſui officii eſt, peregerit, explicatis ſuper ſepulchra ſtrophiolis, productiſque cibis ac colybis ſive (*m*) καινισκίοις denuo apparant convivium non ſine hilaritate, utpote quibus ex longa conſuetudine menti infixum eſt, ſe his ritibus funebribus functos de mortuis optime mereri.

Imagines ſculptas, præcipue vero prominentiores, tanto animi faſtidio ac indignatione rejiciunt *Græci*, ut in *Latinos* hac in re, quaſi iis cum *Ethnicis* plane conveniſſet, excandeant invehanturque, D. *Joan. Damaſcenum*, quem inter præcipuos Eccleſiarum Orientalium Doctores merito numerandum arbitrantur, ſecuti. At picturarum, quas εἰκόνας γραπτὰς ſive *imagines pictas* nuncupant, ſive *Chriſti* ſive Sanctorum, longe diverſa eſt ratio, quæ ἅγιαι καὶ σεπταὶ, *ſacræ & venerandæ* habentur. Has δοξάζειν, τιμᾶν, καὶ προσκυνεῖν (ſingulis enim hiſce vocabulis promiſcue utuntur) honore & cultu proſequi & adorare ipſis ſolenne eſt. In celebrium Veſperarum miniſterio, ex ordinatione *Philothei*, Patriarchæ *Conſtantinopolitani*, Sacerdos non niſi poſt tres reverentias (μετανοίας) coram imagine *Chriſti*, totidemque coram imagine virginis *Deiparæ* factas, ſacrarium ingreditur; & ita in tempore celebrandæ Miſſæ fiunt τρία προσκυνήματα ἔμπροσθεν τῆς εἰκόνος τοῦ Σωτῆρος καὶ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, *tres adorationes coram iiſdem imaginibus:* (*n*) quas etiam pro diverſa officii in ſacris faciendis ratione ſubinde pariter ille colit & thymiamate ſuffumigat; cujuſmodi imagi-

(*m*) V. Balſamonem in 4. Canonem Apoſtolorum.
(*n*) V. *ſancti Chryſoſt. liturg.*

imaginibus ornatur Tabulatum iſtud, quo Bema a reliqua Eccleſiæ parte disjungitur, ut populo introeunti magis obviæ & conſpicuæ ſint. At in celebrioribus Sanctorum feſtis, quo populi reverentia adverſus illorum memorias magis accendatur, eorundem picturas in chartis graphice e prelo elaboratas in ſuggeſto prope mediam chori partem poſitas (ideo εἰκόνας τοῦ προσκυνήματος dictas) producunt, quas inclinato corpore & genibus honoris cauſa unuſquiſque fere oſculari geſtit. Cultum hunc tum ſeptimæ Synodi, quæ ipſum ſtabilivit inque uſum revocavit, auctoramento, tum hoc prætextu, ut ut levi, adverſus ingentem iſtam argumentorum, quibus obruitur, copiam ſatis munitum opinantur. (o) Ἡμεῖς ὅταν τιμῶμεν τὰς εἰκόνας καὶ τὰς προσκυνοῦμεν, δὲν προσκυνοῦμεν τὰ χρώματα, ἢ τὰ ξύλα, μὰ τοὺς ἁγίους ἐκείνους, τῶν ὁποίων εἶναι αἱ εἰκόνες, δοξάζομεν μὲ προσκύνησιν δουλείας, βάλλωντας μὲ τὸν νοῦν μας τὴν ἐκείνων παρουσίαν εἰς τὰ ὀμμάτιά μας. *Nos cum honoramus imagines, eaſque colimus, neutiquam colores aut lignum colimus, ſed ipſos ſanctos, quorum ſunt imagines, cultu duliæ: mente noſtra illos noſtris oculis adeſſe concipientes:* item (p) οὔτε δίδεται ἀπὸ τοὺς ὀρθοδόξους εἰς τὴν τέχνην τῆς ζωγραφικῆς, ἀλλὰ εἰς τὰ πρόσωπα τῶν ἁγίων ἐκείνων, ὅπου αἱ εἰκόνες παρισάνουσι. *Cultus iſte ab orthodoxis non exhibetur erga artificium picturæ, ſed ſanctorum perſonas, quos imagines iſtæ repræſentant.* Ita nimirum, dum Sanctos in & ſub imaginibus, quaſi cultus iſte inferior, religioſus tamen, verſus has tantum σχετικῶς adhibitus, in honorem ſanctorum redundaret, quod vani ingenii & ἐθελοθρησκείας inventum eſt, ſe colere cauſſantur, *Chriſtianæ* religio-

(o) *Pag.* 237.
(p) *Pag.* 238.

nis majeſtatem & decus ſannis *Turcarum* miſere exponunt, qui harum futilium otioſarumque diſtinctiuncularum, parum gnari, in illam tanquam *Gentilium* δεισιδαιμονίας ſacro cultu indigniſſimo fautricem debacchantur. Hoc enim apud me certiſſime conſtat, illos præjudiciis e doctrina *transſubſtantiationis*, *cultus imaginum*, aliorumque dogmatum ortis, quæ innovandi pruritus, ſuperſtitio, falſuſque zelus in Eccleſiam introduxerint, vix evellendis laborantes, his præcipue de cauſis a religione Chriſtiana amplectenda quam maxime abhorrere. Sed de his plus ſatis.

Habes jam, *Vir Clariſſime*, de Eccleſiæ *Græcæ*, quæ inſigni divinæ bonitatis miraculo inter tot ærumnas fidei Chriſtianæ retinentiſſima adhuc perſeverat, regimine præcipuiſque dogmatibus ac ritibus qualem qualem commentariolum, quem, cum oratione longe productiori facile deduci potuiſſet, ſumma rerum capita delibaſſe contentus, ultro & de induſtria contraxi. Cum vero de *Græcia* (eheu!) quam afflictiſſima alias bene mereri vix poſſim, ardentiſſimis votis, quibus *Tibi* pro vera illa pietate, quam nullis aulæ deliciis, blanditiis nullis, nulliſve honoribus expugnabilem ſervas illibatam, & pro ingenti iſto, quo erga univerſum populum Chriſtianum affectu propendes, nihil gratius, optatius nihil fore dudum pro comperto habui, apud *Chriſtum* communem noſtrum Salvatorem, quoad vixero, contendam, ut ipſa e *Turcarum* tyrannide mutuis Chriſtianorum Principum auxiliis tandem erepta, priſtinæ puritati reſtituatur. *Chriſte audi nos*, AMEN.

E *Collegio* B. *Mariæ Magdalenæ*, OXON. *Auguſti* xx. A. Ch. M.D.C.Lxxv.

AMPLITUDINI TUÆ
deditiſſimus

T. S.

ADDI-

ADDITAMENTUM I.

Ccleſia *Orientalis* olim ad Orientales Romani Imperii plagas, quæ diœceſim *Orientis* peculiariter conſtituebant, reſtricta, ambitu ſuo Syriam, Ciliciam, Palæſtinam, partemque Meſopotamiæ & Arabiæ complectebatur. At poſtea diviſo imperio, ejuſque ſede Roma Conſtantinopolim translata, Eccleſiæ promiſcue omnes, quotquot ſub Romanorum Imperatorum ditione Patriarchæ Conſtantinopolitani authoritatem in ſacris agnoverunt, cum illo tanquam ſummo Antiſtite communionem ineuntes, *Orientales* nuncupatæ erant, quatenus Eccleſiæ Latinorum in *Occidente* ſitæ contradiſtinguuntur.

Hæ Eccleſiæ quatuor Patriarcharum, ſcil. Conſtantinopolitani, Alexandrini, Antiocheni, & Hieroſolymitani jurisdictionibus ſubſunt, quorum ſinguli plena in ſuis Patriarchatibus, ad ſynodos convocandi Metropolitas & Epiſcopos, appellationes ab eorundem tribunalibus admittendi, ſacros ordines, prout expedire videbitur, conferendi, obnoxioſque ſpiritualibus cenſuris feriendi, per ſe, non communicatis conſiliis, competit poteſtas, ſola honoris & ordinis prærogativa Patriarchæ Conſtantinopolitano conceſſa; qui (*a*) ob dignitatem Imperialis civitatis, cui præeſt, illis prior ſuperiorque & dignitate ac privilegiis veteris Romæ Epiſcopo proximus jure Eccleſiaſtico conſtituitur.

Harum vero Patriarchalium ſedium limites Patres Con-

(*a*) V. 3. Can. Concil. Conſtantinop. & 28. Can. Concil. Chalcedonenſis.

Concilii Constantinopolitani assignasse vult (*b*) Socrates Scholasticus: cum antea non adeo certis terminis figerentur. At plane constat, Patriarcharum authoritatem, quæ ad summam ἀκμὴν isthoc tempore nondum pervenerat, succedentibus seculis longe in majus crevisse: neque in communi usu grande illud & magnificum *Patriarcharum* nomen, quod ad deprimendam *Exarchorum* insolentem potestatem & superbiam introductum erat, habitum fuisse, nisi circa tempora Concilii Chalcedonensis, cujus authoritate & decretis Urbs Hierosolymitana sedis Patriarchalis dignitatem adepta est, assignatis quoque Patriarchatui Constantinopolitano, Asiana, Thracica, & Pontica diœcesibus. Provinciarum vero & Episcopatuum districtus omni fere seculo variasse, si Notitiæ Ecclesiasticæ non ostendissent, ex rerum mundanarum, quæ maxima incertitudine aguntur, vicissitudinibus, cuivis facile persuaderi poterit.

Pro his, eorundem sacrorum consortibus & symmistis, tanquam fratribus, in Liturgiis orant; interim nulla Romani Pontificis mentione habita. Quod cum a malo erga illum animo profluxisse videretur, inter alios concordiæ & unionis inter Romæ veteris & novæ tunc ineundæ articulos postulavit Alexander IV. ab Imperatore Michaële Palæologo, ut in sacris officiis & hymnis una cum quatuor Patriarchis nomen quoque Papæ recitaretur. Cum vero, gliscente inter ipsos discordia, mos iste exoleverit, in id Florentiæ denuo concordatum erat; saltem Unionis instrumentum, quo quinque Patriarchæ suo ordine recensentur, illud innuisse videtur. Veruntamen unione ista, quam Politicæ artes induxerant, mox evanescente, Græci, dogma-

(*b*) Hist. Eccles. lib. 5. cap. 8.

dogmatum ſuorum tenaciſſimi, quibus coacta & tantum non ſimulata iſta concordia tantopere diſplicuiſſet, ad priſtinos mores rediere, non amplius de gratia Romani Pontificis hac vel levicula recenſione retinenda ſoliciti.

Cæteræ Chriſtianorum, qui in Anatolia, Syria, Perſide, & Ægypto ſparguntur, ſectæ, puta, Armeni, Copititæ &c. ſuos quoque habent Patriarchos. Olim quiſpiam Patriarchæ Conſtantinopolitani titulo gaviſus eſt, jubente Papa, qui pro arrogata œcumenica in univerſam Eccleſiam Chriſtianam poteſtate, jus illud fictitium ſibi arrogaverat, ne dicam, eo quod fere per ſexaginta annos (h. e. ab anno 1203. ad annum 1260.) Latini imperii Græci ſedem occupaverint, donec iis expugnatis, eam ſibi & hæredibus ſuis feliciſſimo auſu aſſeruiſſet Michaël Palæologus. At cum hoc non niſi Græcis indignantibus, quaſi ſui juris non eſſent, fieri ſoleret, Pſeudopatriarcha raro jam in ſcenam prodit, reſque Græcorum Congregationis Cardinalium *de propaganda fide* curæ permittuntur. Quo vero facilius ſuorum commodo per Turcicum imperium conſulatur, Epiſcopus quiſpiam plena facultate, ſi quicquam dubii occurrat, decidendi, in caſibus requiſitis diſpenſandi, & quavis occaſione data, quod fieri oporteat, ſtatuendi inſtructus, interdum Conſtantinopoli reſidet, quod munus Franciſcanum quendam, Epiſcopum Calurminæ in India Orientali apud Choromandelios nuncupatum, illic obiiſſe memini.

Græca Eccleſia, ſi per ſe laxe & in genere ſumatur, reſpectu ad ingentes iſtos terrarum tractus, in quibus dogmata ſacrique ritus retinentur, habito, nobilem ſane & magnam Eccleſiæ Catholicæ partem conſtituit.

Chriſtiani enim, quaqua patet ampliſſimum Moſcovitarum imperium, Coſſaki, qui Podoliam nigramque Ruſſiam incolunt, & qui ad ripas Tanais & Boriſthenis inter Maria Euxinum & Caſpium ſpiſſis multitudinibus diſperguntur, Habeſſini in interioribus Africæ plagis longe ultra Ægyptum, ad Auſtrum ſinus Arabici, Circaſſi, Georgiani, qui veterem Iberiam, & Mengrelii, qui Colchida occupant, & quotquot in inſulis mediterranei maris ſub mitiſſimo Venetorum regimine degunt, Græcæ ſunt communionis. Ubivis per haſce latiſſimas regiones Græcorum religio, aut per publicas leges ſtabilita, aut ſaltem libere exercita, maxime floret; licet aliqui ex iis Principibus Aſiaticis, quorum regiones ab Euxino mari ad montem Caucaſum extenduntur, Perſidis & Turciæ Imperatoribus annuum tributum ſolvere cogantur, utpote bello adverſum hoſce potentiſſimos ab alterutra parte vicinos ſuſtinendo longe impares, pace incerta & infida pecuniis & muneribus redempta: nulla vero vi adhibita, quo minus ſacros ritus abſque omni moleſtia obire poſſint. At Eccleſiæ Græcæ, quæ limitibus Imperii Turcici circumcluditur, ſtatus longe deploratiſſimus eſt, Chriſtianorum rebus longa & miſerrima ſervitute ubique acciſis & diminutis: qui tamen hoc ingentis beneficii loco habent, quod tantis licet miſeriis obruti, ſibi eſſe Chriſtianis liceat. Cum Moldavis & Wallachis melius agi videtur, Turcis quaſi impermixti, ac ſui juris, nulliſque χειϛομάχων blaſphemiis & obtrectationibus obnoxii, adeo ut Chriſtum Servatorem ſecuriſſime quidem juxta Eccleſiæ ſuæ ritus colant: interim cum illorum Principes ſint Turcarum Vectigales, prout iis lubet, aut conſtituti aut exauctorati, quibus hoc curæ maxime incumbit, ne ſuis rigidiſſimis

mis Dominis vel leviuſcule diſpliceant, omniaque, ne ſordidis quidem exceptis, ad illorum nutum faciant, miſera plebe ſæpenumero expilata, quo fiſco Imperatorio ſatisfiat, etiam hi, quibus paulo minus acerba ſors contingat, ac cæteri Græci, mancipiorum loco ſunt recenſendi.

Patriarcha Alexandrinus in ſuæ communionis Chriſtianos per Ægyptum, Libyam, & Arabiæ partem diſperſos habet: titulus vero, quo literæ ipſius muniuntur, magnificis verbis pro more ita ſolet formari: Ἐλέῳ θεοῦ Πάπας καὶ Πατριάρχης τῆς μεγάλης πόλεως Ἀλεξανδρείας, καὶ κρίτης τῆς οἰκουμένης, *Miſericordia Dei Papa & Patriarcha magnæ urbis Alexandriæ, & judex mundi*, cujus poſtrema pars ab antiquis ſeculis videtur repetenda juxta (c) Nicephorum, qui tantum huic ſedi honorem a tempore Cyrilli Concilio Epheſino præſidentis accreviſſe dicit: variat autem; interdum enim paulo inſolentius effertur, addito hoc elogio: - οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, ac ſi Patriarchæ Conſtantinopolitano Alexandrinus dignitate par eſſet: eo quod ante ſeculum Conſtantinianum eſſet præcipua inter Orientales Chriſtianæ religionis ſedes, a S. Marco fundata: interdum generalius, Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας καὶ πάσης Αἰγύπτου, Πενταπόλεως, Λιβύης, καὶ Αἰθιοπίας, *Patriarcha Alexandriæ & totius Ægypti, Pentapoleos, Libyæ, & Æthiopiæ.* Habeſſini enim ſuam Eccleſiam Alexandrinæ propaginem eſſe, a qua Chriſtianæ fidei lumen acceperant, ſatis gnari, Alexandrinum, a quo illorum Archipræſul ſolet conſecrari, pro ſummo Antiſtite, cujus oraculum in rebus dubiis conſulunt omni tempore, niſi tumultuoſiſſimis iſtis temporibus, quando in Habaſſia regnabant Jeſuitæ, agnoverunt. Hic

 vero,

(c) Hiſt. Eccleſ. lib. XIV. cap. 34.

vero, tum ut ipsius, tum ut Christianorum, quorum numerosi supersunt cœtus, majori commodo consulatur, Cairi residet, ut si quod periculum immineat, urbis Præfecto libellis supplicibus aut muneribus placato, aut illud præcaveri aut tolli, aut certe minui facilius possit.

Patriarcha Antiochenus Ecclesias Syriæ, Mesopotamiæ, duarumque Provinciarum viz. Isauriæ & Ciliciæ, quæ in Orientalioribus Asiæ minoris partibus jacent, Ecclesias regit, cujus titulus ita se habet: Ἐλέῳ θεοῦ Πατριάρχης τῆς μεγάλης Θεουπόλεως Ἀντιοχείας, καὶ πάσης ἀνατολῆς, *Misericordia Dei Patriarcha magnæ Dei urbis Antiochiæ & totius Orientis. Oriens* vero juxta veterem & strictiorem *diœceseos Orientis* sensum heic intelligendus est. Hujus autem sedes Damascus.

Patriarcha Hierosolymitanus Ecclesiarum in Palæstina conterminisque Syriæ & Arabiæ partibus curam agit: nomen vero suum hoc auctum elogio chartis & diplomatibus solet præponere: Ἐλέῳ Θεοῦ Πατριάρχης τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλὴμ καὶ πάσης Παλαιστίνης, *Misericordia Dei Patriarcha urbis sanctæ Hierosolymorum & totius Palæstinæ:* & quandoque honoris ampliandi causa: Πατριάρχης Ἱεροσολύμων, τοῦ ἁγίου ὄρους Σιὼν. &c. *Patriarcha Hierosolymorum, sancti montis Sionis, Syriæ, Arabiæ, ultra Jordanem, Canæ Galileæ, & totius Palæstinæ.*

De Patriarcha vero Constantinopolitano, vide quæ in libro annotavi.

AD-

ADDITAMENTUM. II.

Aximam ſacri cultus partem in crebris adorandi geſtibus & verſus humum repetitis inclinationibus collocare videntur Græci, quaſi abſque his totus illius fructus eſſet aliter periturus. Hæ μετάνοιαι communiſſime appellantur, pro varia, eaque majori aut minori corporis agitatione, μεγάλαι aut μικραὶ dictæ; major illa, qua fere ad ſolum corpus protenditur, pauloque a proſtratione abeſt, inde στρωτὴ ſive ἐδαφιαῖα nuncupata; minor, capite genibuſque paulo flexis. Quod pro more ſolenni fit, nec abſque piaculo videtur omittendum, quando primum Eccleſiam ingrediuntur, vel ſi forte itinere terreſtri aut maritimo, quando cymba aut navicula vecti littus legunt, ſacellum, miraculorum aut antiquitatis fama illuſtre, e longinquo proſpiciant, ad eundem cultum, ſi detur opportunitas, ſeſe putant obſtrictos. Inter vero adorandum hiſce aut ſimilibus verborum formulis utuntur, Ἅγιος ὁ Θεὸς, ἅγιος ἰσχυρὸς, ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς. *Tu, qui ſanctus es Deus, ſanctus potens, ſanctus immortalis, miſerere noſtri:* vel, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, υἱὲ καὶ λόγε τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με τὸν ἁμαρτωλόν. *Domine Jeſu Chriſte, fili & verbum Dei, miſerere mei peccatoris:* vel ἐλέησόν με Κύριε τὸν ἁμαρτωλόν. *Domine miſerere mei peccatoris.* Ὁ Θεὸς ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ. *Deus propitius eſto mihi peccatori*, vel denique uſitatius hoc brevi compendio, Κύριε ἐλέησον, *Domine miſerere*, quadragies, interdum centies ſimul abſque omni intermiſſione & fere uno eodemque continuato ſpiritu repetito.

petito. Nec, dum lingua ſuum peragit munus, manus otioſa eſt; omni enim hoc tempore celerrimo dextræ motu ſeſe crucis ſignaculo munire ſolent; modo ipſis peculiari; duobus nimirum dextræ digitis & pollice compreſſis conjunctiſque, ad denotandum, uti volunt, ſanctiſſimæ Triadis myſterium, primo frontem, tum inferiorem pectoris partem, deinde dextrum humerum, ultimoque in loco ſiniſtrum ſignant, uſuſque frequentiſſimus adeo promptos facit, ut ab hoc ordine, quem toties reciprocant, in tam celeri manus circumgyratione raro aut nunquam aberrent.

Mos iſte verſus Orientem precandi, a primævis Chriſtianis per tot ſecula deductus, adhuc apud ipſos retinetur; utpote adeo ſacer inviolabiliſque habitus, ut ſi poſitura loci utrumque ſimul facere non permittat, Eccleſiæ potius quam Orientali cœlorum plagæ terga obvertere ducant. In Eccleſiis vero, cum Sanctuarium, in quo menſa myſtica reponitur, verſus Orientem ſitum ſit, illo ſemper inter orandum vultus ſuos dirigunt.

Rariſſime autem in Eccleſiis ſedent, cum iſte otioſorum hominum geſtus habeatur, ac ſacro cultui, qui mentem totam in rebus divinis contemplandis occupatam exigit, vix accommodandus, niſi quando præ æſtu, laſſitudine, aut moleſtiis ex longa eaque tædii plena erecto corpore conſiſtendi, tempore, quo iſtæ crebræ inclinationes ceſſant, mora ortis, fatiſcere incipiant. Iſtiuſmodi ſedilibus & ſympodiis, quod ſupra obſervavi, in quibus longo ordine & ſerie, quotquot ſacris adſunt, junctis lateribus alioquin collocari potuerint, carent minores Eccleſiæ: in magnis etiam non niſi pauca admodum *ſtalla*, ut voce infimæ ætatis utar, fere in media parte in uſum Magnatum juxta ap-

apponuntur, quibus non tam insidere quam corporibus quasi suspensis, brachiisque utrobique expansis inniti videntur.

Raro etiam genibus flexis & solum tangentibus procumbentes, Christianorum Occidentalium ritu, orant, nisi *(a)* forte festo Pentecostes, aliisque recurrentis anni solennioribus feriis; hisce in rebus adiaphoris pristinos Majorum mores & Ecclesiæ suæ ritus, (cæteris nimirum inclinationibus, quibus sanctissimi Numinis in sacris obeundis reverentiam testantur, hujus gestus omissionem abunde supplentibus) accurate, ne dicam superstitiose, nimis secuti. In hoc tamen minime excusandi, quod non debito erga sacra hæc loca divino cultui destinata reverentiæ sensu affici videntur, qui tectis capitibus illic consistunt, nisi tempore τῆς προελεύσεως, quo sacra dona ex prothesi solenni pompa per circuitum circumgestantur, aut dum prælegitur Evangelium, aut sacra post consecrationem symbola ostenduntur, aut in ipso actu ea percipiendi; tunc enim operimentum illud de capite tollunt, corpus τρόπῳ τῆς προσκυνήσεως inclinaturi. Musica, ut antea quoque dixi, est admodum insuavis, nec hymnos sacros secundum harmoniæ regulas modulari norunt, quos non canere sed vociferari quispiam Musicæ peritus dixerit.

Non memini me vidisse in Ecclesiis organum pneumaticum sive quodcunque aliud instrumentum, ad cujus modulos vox Cantorum dirigatur, aut mulceantur Audientium aures. Græci enim ab hoc Musicæ genere, quam longa desuetudine dedidicerant, si non abhorreant, saltem pro miseræ servitutis, quam subeunt, conditione abstinere coguntur, eodem modo,

(*a*) Vid. Gabr. Philadelph. p. 20.

do, quo apud ipſos campanarum uſus tollitur, ne Turcis offenſionem pariat.

Vaſa aquæ ſacratæ in ſacrarum ædium veſtibulis non proſtant: parum enim ſibi curæ eſſe ejuſmodi luſtricas aſperſiones, nec ad criminum expiationem aut animæ purgationem quicquam facere opinantur: licet poſt ſolennem feſto Theophaniorum aquæ benedictionem frigidam avidiſſimis labiis hauriunt, mirificam neſcio quam virtutem, ſive ad depellendos morbos, ſive ad animam muniendam, inde percepturi, oculoſque tanquam cœleſti collyrio fricant & abſtergunt.

A morbo, qui mortis periculum intentaverit, liberati, donaria quædam, tanquam redditæ ſalutis σῶστρα, laminas nimirum argenteas, partium corporis nuper male affectarum figuras repræſentantes, parietibus Eccleſiæ curant affigendas: hac ex parte, uti aliis in rebus, ex quo Græcia Turcarum imperio ceſſerit, (neque enim quiſpiam hunc morem ab antiquis ſeculis repetendum eſſe dixerit) Romanenſes imitati.

In annis computandis Epocha ἀπὸ κτίσεως ſive *ab orbe condito* maxime frequenti eſt in uſu, non neglecta tamen ἀπὸ τῆς θεογονίας ſive *a partu Virginis* annorum numeratione. Licet olim lites inter veteres Græcæ Eccleſiæ Chronologos, graviſſimæ quidem & vix conciliandæ de utriuſque intervallo, interceſſerint, jam apud hodiernos Græcos tanquam principium certiſſimum & canon habetur, ab origine rerum ad Chriſtum natum annos quinquies mille quingentos & octo decurriſſe: juxta quem calculum ajunt Conſtantinopolim a Turcis fuiſſe expugnatam anno mundi 6961. h. e. Chriſti incarnati 1453.

(*b*) Septem *generalia Concilia* maxima cum vene- ra-

(*b*) V. Epiſt. Photii ad Michaëlem Principem Bul-

ratione amplectuntur Græci, in normam fidei, Ecclesiasticæ disciplinæ, ac morum.

1. Nicææ in Bithynia sub Constantino magno A. C. 325. habitum adversus Hæresiarcham Arium.

2. Constantinopoli sub Theodosio magno A. C. 381. adversus Macedonium.

3. Ephesi sub Theodosio juniore & Valentiano A. C. 431. adversus Nestorium.

4. Chalcedoni sub Marciano A. C. 451. adversus Eutychetem & Dioscorum.

5. Constantinopoli sub Justiniano A. C. 553. adversus Origenistas.

6. Constantinopoli sub Constantino Pogonato A. C. 680. adversus Monothelitas.

7. Nicææ sub Constantino & Matre ejus Irene A. C. 787. adversus εἰκονομάχους seu εἰκονοκλάστας. Hujus decreta nullis Scripturarum testimoniis aut veterum Christianorum praxi fulta, sed incerta traditione futilibusque & omni solida ratione vacuis argumentis, non longe post Episcopi, auctoritate Caroli M. Francofurti in Germania coacti, demonstrationibus irrefragabilibus e Scripturis sacris, antiquorum Patrum scriptis, & sanæ Theologiæ rectæque rationis principiis affatim petitis penitus everterunt.

De octavo Concilio generali acerrimæ lites inter Græcos & Latinos olim agitabantur, dum hi illud, quod sub Basilio A. C. 869. cogebatur, in quo Photius Patriarcha a solio abdicatus & diro anathemate perculsus erat; illi vero alterum decennio post, nempe

Bulgariæ, p. 3. &c. Epist. Jeremiæ Constantinopol. ad Theologos Wirtembergenses. Epist. Meletii Patriarchæ Alexandrini ad V. Cl. Janum Dousam in itinerario *Georgii* Dousæ, Lugd. Batav. CIↃ. IↃ. IC.

pe 879. celebratum, in quo poſt Photium, reſciſſis adverſus illum actis, dignitati Patriarchali reſtitutum, ſymbolum Conſtantinopolitanum abſque additamento *Proceſſionis Spiritus S. a Filio* recitatum firmabatur, hoc nomine & titulo inſigniverunt. Sed quia nulli canones in illo Concilio, quod reſtituendi Photii cauſa unice videbatur celebratum fuiſſe, ſtabilirentur, Græci hoc quaſi omiſſo, neque in cenſum poſito, ſeptenario Conciliorum numero acquieſcunt & gloriantur. Alii vero Concilium Florentiæ ſub Eugenio IV. A. C. 1439. tandem celebratum, cui Imperator Joannes Palæologus, Joſephus Patriarcha Conſtantinopolitanus, multique ex Græcia Antiſtites aderant, pro octavo, obnitentibus licet Græcis, haberi volunt. Quanta vero acerbitate, ne dicam furore mentis, iſti ſimulatæ unioni, cui ille politicis rationibus, iſtique illius quam maxime importuno ſuaſu inducti, ſubſcripſerint, poſt reditum cæteri omnes renunciarint, eamque totam tanquam τὴν διαίρεσιν ἀπὸ τῆς ἀληθείας penitus rejecerint, ex ſylveſtro ſyropulo, aurito & oculato teſte, aliiſque clariſſime conſtat.

Præter ſeptem iſta Concilia generalia quædam Provincialia, præſertim quæ Synodum Nicænam præceſſere, puta Ancyranum, Gangrenſe, aliaque, quorum Canones in Codice univerſæ Eccleſiæ exſtant, pari veneratione proſequuntur.

In Monaſteriis Eccleſiaſticæ diſciplinæ, qua olim inclaruerunt veteres Aſcetæ, pietas & rigor adhuc retinentur. Calogeri enim ſacris officiis quotidie obeundis diligentiſſime occupatiſſimi ſunt, quorum non minima pars in crebra Pſalmorum & Hymnorum Veteris ac Novi Inſtrumenti recitatione collocatur. Pſal-

te-

terium in viginti (c) καθίσματα sive sectiones dividitur; singulæ vero sectiones in tres partes, quas στάσεις nuncupant, ad quarum finem doxologiam parvam sive *Gloria Patri*, erecto corpore stantes, cantillando repetunt.

Psalmodia hæc præcipuum vitæ & institutionis Monasticæ munus videtur, cui ex quotidiano usu adeo assuefiunt, ut vix quispiam e Calogeris sit, quin integrum Psalterium memoriter recitare norit. In illo legendo hic ordo constantissime observatur. Bis in unaquaque primarum sex hebdomadum Quadragesimæ lectio absolvitur; at semel tantum in sancta, quæ Pascha ἀναστάσιμον præcedit. Quarta enim feria terminatur: reliquum tempus lectionibus aliis sacris pro more solenni sibi vindicantibus. Post, ad diem vicesimum Septembris bina καθίσματα matutinis officiis leguntur, unum tantum vespere; & ab isto die tria mane absolvunt; cum appetente nocte cantica graduum, (quæ τὰ πρὸς κύριον, vel προσκύρια, a primis Psalmi CXIX. juxta numeros Græcos, (quod de sequentibus intelligendum est,) verbis, πρὸς κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαί με ἐκέκραξα, appellantur) soleant recitari. At a festo Natalium Christi ad XV. diem Januarii vespere Psalmum CXXXV. canunt, hinc πολυέλεον nuncupatum, a frequenti istius Hemistichii repetitione, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Hac methodo absque aliqua variatione ad Sabbathum usque, quod τὴν κυριακὴν τῆς ἀπόκρεω sive sexagesimam antecedit, utuntur: hac enim & sequenti hebdomade, uti in reliquis anni hebdomadibus, excepto solenni tempore Quadragesimæ, quod prius observatur, quando lectio ista duplicatur, septem dierum spatio liber iste Psalmorum absolvitur.

Psal-

(c) Hujus appellationis rationem vide apud Balsamonem & Zonaram ad XVII. Canon. Concilii Laodiceni.

Pſalmus CXVIII. qui decimum ſeptimum κάθισμα conſtituit, ab initialibus ipſius vocibus, μακάριοι ἄμωμοι, appellatur ἄμωμος, uti Pſalmus CIII. ὁ Προοιμιακὸς, eo quod veſpertinum officium ab illo incipiat. Summo etiam mane, præſertim ſi vigilia præcedat, ſex hi Pſalmi viz. III. XXXVII. *(d)* LXII. LXXXVII. CII. & CXLII. nomine Ἑξαψάλμου notiſſimi, quoque recitantur. Sed de his variationibus, aliiſque ſacris officiis, quibus peragendis ſedulo incumbunt, libri Græcorum Eccleſiaſtici conſulendi ſunt. Inde plenior & accuratior horum, quæ tantum delibavi, notitia exhauriri poteſt, ſi quis id operæ pretium duxerit. De illo antiquiſſimo autem hymno, qui Δοξολογία μεγάλη ſive Ὕμνος ἑωθινὸς appellatur, peculiarem contexui diſſertationem, quam, ſi libet, in prima parte Miſcellaneorum meorum videbis.

In ſuperioribus oſtendi Græcos ſacro Dei cultui ritus, qui fœdam ſuperſtitionem plane redolent, jam a longo tempore immiſcuiſſe; incertum autem eſt, an nova dogmata iſtos ritus introduxerint, an dogmatibus ſtabiliendis ii poſtea ex humani ingenii laſcivia fuerint inventi; ſane ſibi invicem ſubſidio ſunt, mutuaſque adulterandæ veritati operas præſtant. Hinc invaluit religioſus iſte cultus Sanctorum, & præcipue B. Virginis Mariæ, quam Advocatam & Patronam apud Deum invocant: quaſi non aliud eſſet efficacius argumentum, quo Deus ad miſericordiam moveri potuerit, quam ipſius nomen. Hinc preces publicæ hac formu-

(d) Pſalmus LXII. olim peculiariter dictus eſt ὀρθρινὸς ψαλμός. Conſtit. Apoſt. l. 9. c. 371. μετὰ τὸ ῥηθῆναι τὸν ὀρθρινόν. S. Athanaſius Epiſt. ad Marcellinum ὀρθρίζων ψάλλε τὸν ἑξηκοστὸν δεύτερον, & περὶ παρθενίας, πρὸς ὄρθρον δὲ τὸν ψαλμὸν τοῦτον λέγετε, ὁ θεὸς, θεός μου, πρὸς σὲ ὀρθρίζω.

formula finiuntur, πρεσβείαις τῆς παναχράντου δεσποίνης ἡμῶν, θεοτόκου, καὶ ἀεὶ παρθένου Μαρίας. *Propter intercessiones immacultatæ Dominæ nostræ Dei genitricis, & semper Virginis Mariæ.* Diluculo e lectulis surgentes, Deum exorare hisce verbis jubentur, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος εἶ ὁ θεὸς, διὰ τῆς θεοτόκου ἐλέησον ἡμᾶς: *sanctus, sanctus, sanctus es, o Deus; propter Dei genitricem miserere nostri.* Hinc illa oratio in ore omnium est, ὑπεραγία θεοτόκε σῶσον ἡμᾶς: *sanctissima Dei genitrix salva nos.* Omnem vero pietatem, modestiam, sanamque Theologiam longe supergrediuntur plures aliæ preces ad illam directæ, quibus cultus ille soli Deo debitus ad illam stupide & blaspheme defertur. Cujus insaniæ duo tantum exempla apponam, ut (e) ἐπὶ σέ μου τὰς ἐλπίδας ἀνεθέμην θεοτόκε, σῶσον ταῖς πρεσβείαις σου, καὶ δώρησαί μοι πταισμάτων τὴν ἄφεσιν. *In te spes meas reposui, Deipara, tuis precibus salva, & mihi peccatorum remissionem indulge.* Et (f) τῆς εὐσπλαγχνίας τὴν πύλην ἄνοιξον ἡμῖν θεοτόκε εὐλογημένη· ἐλπίζοντες εἰς σὲ μὴ ἀστοχήσωμεν, ρυσθείημεν διὰ σοῦ τῶν περιστάσεων· σὺ γὰρ εἶ ἡ σωτηρία τοῦ γένους τῶν Χριστιανῶν. *Misericordiæ portam aperi nobis, Deipara benedicta, sperantes in te ne deficiamus: per te liberemur a malis, quæ nos circumstant; tu enim es salus omnium Christianorum:* ut alias preces & hymnos, τροπάρια εἰς τὴν θεοτόκον, (quæ ideo nuncupantur Θεοτόκια) in libris illorum Ecclesiasticis ubivis occurrentes, omittam, utpote qui puritati & integritati religionis Christianæ adversantur, & divini cultus Majestati derogant.

Ut sanctius rigidiusque præ se ferant vitæ institutum

(e) In officio aquæ benedictæ minoris, inter alia τροπάρια ejusdem πονηροῦ κόμματος, in Euchologio p. 442.

(f) V. Varias lectiones in S. Chrysost. Liturgiam p. 87.

Kalogeri, ita quo majori erga B. Virginem obſequio a cæteris diſtinguantur, peculiares in monaſteriis in illius honorem ritus obſervant; quorum hic præcipuus videtur. Prandio finito quiſpiam ex ipſis fruſtum panis figuræ triangularis (quod vocant tum εὐλογίαν, tum παναγίαν) coram picta B. Virginis imagine inter prandendum quaſi oblationis vice expoſitum, in manus ſumens, inter digitos elevat, clara voce pronuncians, *μέγα τὸ ὄνομα*, illis reſpondentibus, *τῆς ἁγίας τριάδος*. Deinde acclamat, *παναγία θεοτόκε, βοήθει ἡμῖν: in omnibus ſancta virgo, opitulare nobis:* cæteris concinentibus, *διὰ τῆς αὐτῆς πρεσβείας ὁ θεὸς ἐλέησον, καὶ σῶσον ἡμᾶς: per ejuſdem interceſſionem Deus miſerere, & ſalva nos.* Tum omnes ſimul a Refectorii miniſtro thymiamate ſacro purificati, hymnos in laudem B. Virginis cantillantes, potiſſimum vero hunc (uti in ſacris Euchariſticis poſt oblatam B. Virginis particulam fieri quoque ſolet) *Ἄξιόν ἐστιν ὡς ἀληθῶς μακαρίζειν σε τὴν θεοτόκον τὴν ἀεὶ μακάριστον καὶ παναμώμητον, καὶ μητέρα τοῦ θεοῦ ἡμῶν, τὴν τιμιωτέραν τῶν Χερουβὶμ, καὶ ἐνδοξοτέραν ἀσυγχείτως τῶν Σεραφὶμ, τὴν ἀδιαφθόρως θεὸν λόγον τεκοῦσαν· τὴν ὄντως Θεοτόκον σε μεγαλύνομεν. Dignum eſt certe te Deiparam felicem prædicare, ſemper beatiſſimam & ab omni labe immunem, matrem Dei noſtri, Cherubinis magis honorandam, & Seraphimis incomparabiliter glorioſiorem, quæ abſque omni corruptione Deum verbum peperiſti; Te vere Deiparam magnificamus.* In varias partes fractum comedunt, calice mox ſumpto, quaſi eſſet novæ Euchariſtiæ celebratio. In amicorum aliorumque id rogantium gratiam, ut iter, quod incepturi ſunt, feliciter ſuccedat, in hoc ritu repetendo minime ſegnes ſunt, pretio conducti, illos nimirum B. Mariæ, quam ideo

τὴν

τὴν Ὁδηγητρίαν appellant, patrocinio hiſce ſacris ſolennibus commendantes.

Ad hunc uſque diem a ſanguine comedendo & ſuffocatis rigoroſe abſtinendum eſſe, pro inſtituto religionis Chriſtianæ habetur: ita ut ad id piaculum admittendum nemo conſcius, urgente licet inedia, cogi, multo minus perſuaderi poſſit, carnem quocunque modo coctam, artibuſque culinariis mutatam, niſi ex cæſo animali omnis ſanguis effluxiſſet, execraturus. Tantæ obſtinationis præſidium a canone, quem S. Jacobus aliique ſacri Aſſeſſores, in concilio Hieroſolymitano congregati, de Gentilium nuper ad fidem Chriſtianam converſorum vita & moribus dirigendis Actor. XV. 20. 29. facta deliberatione ſanciverunt, quem perpetui uſus & neceſſariæ obligationis fore pertendunt, provocantque ad praxin & exemplum primitivorum Chriſtianorum, quaſi Apoſtolorum mentem illi non aliter intellexiſſent. Quod de facto dicitur, teſtatiſſimum eſt, & innumeris indiciis apud antiquos Scriptores patet. Hoc enim argumento, communi ſane, & quo cæteri in ſuis Apologiis uſi ſunt, (g) Biblias, paulo ante Martyrium, calumniantium Chriſtianos de epulis Thyeſtæis ora obſtruxit, πῶς ἂν παιδία φάγοιεν οἱ τοιοῦτοι, οἷς μηδὲ ἀλόγων ζώων αἷμα φάγειν ἐξὸν; *Qui fieri poſſet ut infantes comederent, quibus ne ſanguinem quidem animantium deguſtare licet?* Quod adeo compertum fuit Ethnicis Magiſtratibus, ut oblatis ejuſmodi cibis, an ſacræ fidei cultores, obſcuris ſuſpicionibus delati, revera eſſent Chriſtiani necne, experiri ſoliti fuerunt. Tertullianus in Apologetico, cap. VIII.

(g) Apud Euſeb. Hiſt. Eccl. lib. V. c. I. Vide quoque Can. Apoſt. LXIII. Can. II. Conc. Gangrenſis. Can. LXVII. Conc. in Trullo & LVIII. Conſt. Leonis Imperatoris.

Erubeſcat error veſter, qui ne animalium quidem ſanguinem in pabulis habemus, qui propterea quoque ſuffocatis & ſanguine abſtinemus, ne quo ſanguine maculemur vel intra viſcera ſepulto. Denique inter tentamenta quoque Chriſtianorum, botulos etiam cruore diſtentos admovetis, certiſſimi ſcilicet illicitum eſſe penes illos, per quod exorbitare eos vultis. Et Octavius apud Minucium Felicem; *Tantum ab humano ſanguine cavemus, ut nec edulium pecorum in cibis ſanguinem noverimus.* Græci autem hujus antiquiſſimi ritus uſum apud ſe adhucdum retinere non contenti, Romanam Eccleſiam violati præcepti Apoſtolici acerrime poſtulant, inde ſchiſmatis augendi occaſionem avide captantes: cum interim dolendum ſit, ex tantilli momenti liticulis pacem Eccleſiæ turbari potuiſſe, & Græcos, nimio æſtu abreptos, plane oblivifci, ceſſante nimirum iſtius decreti ratione, viz. ne ex tali indulta libertate Chriſtianorum e Judaica gente mentes & conſcientiæ, nondum ſatis hac ex parte inſtructæ, offenderentur, vim iſtam obligatoriam plane ceſſare: & cum de re adiaphora ageretur, decreta ejuſmodi, quæ prudentia amoliendo cuipiam incommodo ſuggeſſerat, per *proviſionem* edita fuiſſe, & eo uſque durare, donec neceſſitas illa, cui originem debent, abeat in deſuetudinem, & omnino tollatur. Tantum vero apud ipſos in execratione ſunt hæc edulia, ut ſi forte ex ignorantia, errore, vel qualicunque caſu plane inſcii quippiam ex illis deguſtaverint, hi μιαροφαγοῦντες ſe ab hoc crimine, licet involuntario, non niſi explicita confeſſione & pœnitentia ſatis purgatos eſſe credunt.

Quando in judicio ſiſtuntur de lite teſtaturi, aut quavis oblata occaſione ſententiam jurejurando firmandam

dam rogati, manum cruci porrectæ imponunt, quam mox osculantur, frontique applicant; & si forte crux desit, digitis sibi invicem implexis, & ad instar crucis decussatis, osculum imprimunt. Hinc perjurus dicitur Σταυροπάτης sive Σταυροπατητὴς, qui rupto gravi conscientiæ vinculo, crucem sub pedibus conculcat; quo nihil contumeliosius in quenquam, quando conviciis & maledictis certatur, dici potest.

Index Rerum & Verborum.

A.

F I N I S.